

ISSN:2944-9499

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

**ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ**

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΑΘΗΝΑ

**Δασκαλάκης Ιπποκράτης, Αντιστράτηγος ε α
Ηλιόπουλος Δημήτριος, Πρέσβης ε τ
Νομικός Αντώνιος, Αντιστράτηγος ε α**

**ΜΕΛΕΤΗ
ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑΣ, ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΚΑΙ
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ
ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΤΕΥΧΟΣ 1 / ΜΑΡΤΙΟΣ 2022

Επιμέλεια: Νίκος Βαγιακάκος

**Υπεύθυνος εκδόσεων του Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών
Μελετών: Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος**

Copyright: ΕΛΙΣΜΕ

ISBN: 978-618-85237-5-3

Επισημαίνεται, ότι κατά τον Ν. 2121/1993 και τις Διεθνείς Συμβάσεις, όπως η Διεθνής Σύμβαση της Βέρνης (που έχει επικυρωθεί με τον Ν.100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε έντυπο, ηλεκτρονικό ή άλλο τρόπο, είτε μέσω του διαδικτύου, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του ΕΛΙΣΜΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

- 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ**
- 2. ΣΚΟΠΟΣ**
- 3. ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟ**
- 4. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ-ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**
- 5. ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ-ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ
ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ**
- 6. ΘΕΣΕΙΣ ΤΡΙΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ**
- 7. ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΧΩΡΙΚΩΝ
ΥΔΑΤΩΝ**
- 8. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ**
- 9. ΕΞΕΤΑΣΗ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ**
- 10. ΠΙΘΑΝΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**
- 11. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ**
- 12. ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»: ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΘΑΝΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ
ΤΡΟΠΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»: ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΩΝ
ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφίβολα η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων αποτελεί την κορωνίδα των ελληνοτουρκικών διαφορών καθώς επηρεάζει καταλυτικά την πλειονότητα των τουρκικών διεκδικήσεων. Οι τριβές μεταξύ των δύο χωρών για το εύρος της αιγιαλίτιδος ζώνης (χωρικά ύδατα ή χωρική θάλασσα)¹ χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1970. Την εποχή εκείνη η επέκταση, από μεγάλο αριθμό χωρών, της αιγιαλίτιδος ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια είχε αρχίσει να καθιερώνει αντίστοιχο εθιμικό κανόνα ενώ άρχιζαν και οι προεργασίες συμπερίληψης του συγκεκριμένου εύρους (ως μεγίστου ορίου επιτρεπόμενης επέκτασης) στο σχέδιο της υπό διαπραγμάτευσης Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Παράλληλα η ανακάλυψη εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων εντός των ελληνικών χωρικών υδάτων και με πιθανολογούμενη την ύπαρξη αντιστοίχων κοιτασμάτων πέραν των 6 ναυτικών μιλίων, προκάλεσε πολλαπλές αντιδράσεις από την Άγκυρα με απώτερο σκοπό να διεκδικήσει το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος του υποθαλάσσιου ορυκτού πλούτου στο Αιγαίο. Βασικός άξονας των τουρκικών αντιδράσεων, πλέον της μη αποδοχής των ελληνικών θέσεων για την υφαλοκρηπίδα, υπήρξε και η άρνηση άσκησης του δικαιώματος της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια. Τις επόμενες δεκαετίες υπήρξε διαδοχή περιόδων εντάσεων, κρίσεων αλλά και ύφεσης με πολυποίκιλες προσπάθειες και διαδικασίες προσέγγισης και εξεύρεσης κοινά αποδεκτών λύσεων. Πίσω από μια σειρά ελληνοτουρκικών επεισοδίων, με αποκορύφωμα τις κρίσεις του 1987 και

¹ Στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, United Nations Convention on the Law in the Sea (UNCLOS) III του 1982, στο αγγλικό κείμενο υπάρχουν μόνο οι όροι Territorial Sea (Χωρική Θάλασσα) και Internal Waters (Εσωτερικά Ύδατα). Παραταύτα στην ελληνική βιβλιογραφία και με την ίδια ακριβώς έννοια συναντώνται και οι όροι Αιγιαλίτιδα Ζώνη και Χωρικά Ύδατα. Όλοι οι παραπάνω όροι εναλλάσσονται με την έννοια την περιγραφόμενη στη Σύμβαση στην παρούσα Μελέτη.

1996, με τις αντίστοιχες ανά περίπτωση αφορμές, υποκρύπτονταν η διαμάχη (και) για το εύρος των χωρικών υδάτων.²

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι οι διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις αποφεύγουν να ενασκήσουν τα αναφαίρετο δικαίωμα της επέκτασης της αιγιαλίτιδος ζώνης. Η διστακτικότητα αυτή είναι αποτέλεσμα κυρίως της εκφρασμένης βούλησης δυναμικής αντίδρασης της Τουρκίας σε περίπτωση επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων. Επιστέγασμα των τουρκικών αντιδράσεων υπήρξε η δήλωση της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης της 08 Ιουνίου 1995, περί εξουσιοδότησης προς την τουρκική κυβέρνηση για τη λήψη όλων εκείνων των ενδεδειγμένων ενεργειών, συμπεριλαμβανομένων και στρατιωτικών, για παρεμπόδιση της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων, ευρύτερα γνωστής και ως «casus belli».

Συγχρόνως αναγνωρίζεται η ανάγκη εξασφάλισης μιας σχετικά ευνοϊκής ή τουλάχιστον μη αρνητικής διάθεσης των τρίτων χωρών και κυρίως των επικαλούμενων ως «Μεγάλων Δυνάμεων», για την εκ μέρους της Ελλάδος ενάσκησης του δικαιώματος της που αναγνωρίζεται από το εθιμικό και συμβατικό Διεθνές Δίκαιο.

Φημολογείται ότι στο παρελθόν (2002-2003) υπήρξε μια προσέγγιση των δύο πλευρών για συμβιβαστική λύση στο θέμα του εύρους των χωρικών υδάτων που δημιουργούσε προϋποθέσεις για δρομολόγηση σταδιακής ειρηνικής επίλυσης και άλλων τριβών περί των θαλασσιών ζωνών.³ Καίτοι δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για την παραπάνω προσέγγιση η σημερινή Τουρκία -υπό την αυτοπεποίθηση της ανάδειξης της ως περιφερειακής υπερδύναμης- έχει επιλέξει την οδό της προβολής παντελώς απαράδεκτων απαιτήσεων, μη δυνάμενων να τεθούν ούτε ακόμη και σε διερευνητική συζήτηση.

Θεωρούμε σημαντικό να επισημάνουμε ότι σε καμία περίπτωση η Ελλάδα δεν πρέπει να διαβλέπει το θέμα της επέκτασης των χωρικών της υδάτων απλά ως ένα μεμονωμένο -καίτοι ζωτικό- στόχο αλλά ως ένα βασικό «εργαλείο» για τη γενικότερη προώθηση των επιδιώξεων του

² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Τόμος ΙΣΤ, Εκδοτική Αθηνών, σελ 411.

³ Άγγελος Συρίγος, *Τουρκικές Διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, Ειδική Έκδοση Καθημερινής, 2018, σελ. 17-20.

Ελληνισμού στον μακροχρόνιο και πολυεπίπεδο ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό.

Η κατανόηση αυτής της πραγματικότητας δημιουργεί στην Άγκυρα -ανεξαρτήτως καθεστώτος- το υπόβαθρο της διακινδύνευσης μιας στρατιωτικής περιπέτειας με επιδίωξη μιας ευνοϊκής για αυτή επίλυση των πολλαπλών «διαφορών» (κατά την Τουρκία) κατόπιν μιας επιτυχίας στο πεδίο των συγκρούσεων -την οποία ελπίζει- και των διαπραγματεύσεων που μάλλον αναπόφευκτα θα ακολουθήσουν. Σίγουρα για την Άγκυρα είναι προτιμητέα η ελληνική υποχώρηση υπό την πίεση του τουρκικού πειθαναγκασμού ή ακόμη μια «αναγκαστική» διαπραγμάτευση που θα ακολουθήσει ένα ελληνοτουρκικό στρατιωτικό επεισόδιο.

Καίτοι η Ελλάδα έχει αποφύγει την στρατιωτική κλιμάκωση, η ημετέρα στρατηγική της αναμονής και της αυτοσυγκράτησης - συμπεριλαμβανομένης και της αποφυγής ενάσκησης του αναφαίρετου δικαιώματος της επέκτασης των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο- δεν επέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα ενώ αντιθέτως παρατηρείται συνεχής αύξηση του αριθμού των τουρκικών διεκδικήσεων. Σήμερα, σε ένα ασταθές και ευμετάβλητο διεθνές περιβάλλον, με διαφαινόμενη μια γενικότερη αμφιβολία περί των προσανατολισμών και επιλογών της Άγκυρας, εκτιμούμε ότι απαιτείται η επαναξιολόγηση των δικών μας τρόπων ενεργείας.

Θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι η παρούσα Μελέτη είχε ολοκληρωθεί στα μέσα Φεβρουαρίου και ενώ βρισκόταν στο στάδιο ρυθμίσεων των τεχνικών λεπτομερειών και των τελικών διορθώσεων προέκυψε η εισβολή στην Ουκρανία (24 Φεβρουαρίου 2022), η οποία δημιούργησε νέα δεδομένα τα οποία εξετάζονται σε όση έκταση η ήδη ολοκληρωθείσα προσπάθεια επέτρεψε.

2. ΣΚΟΠΟΣ

Η παρούσα Μελέτη δεν αποσκοπεί να εντυφώσει εκτενώς στα συμβάντα αυτών των ετών αλλά χρησιμοποιώντας τα συμπεράσματα των παρελθόντων γεγονότων σε συνδυασμό με τις τρέχουσες εξελίξεις επιδιώκει:

Να εξετάσει τη σκοπιμότητα και αναγκαιότητα επέκτασης των χωρικών μας υδάτων.

Να αναλύσει τις ενδεχόμενες συνέπειες αυτής της πράξεως σε πολλαπλά επίπεδα μετά από αξιολόγηση και των πιθανών τρόπων αντίδρασης της Τουρκίας ή ακόμη και τρίτων εμπλεκομένων μερών προσεγγίζοντας -όσο είναι δυνατό- τα ποιοτικά στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για την επιλογή του κατάλληλου χρόνου (timing) και τρόπων υλοποίησης της επέκτασης .

Να προτείνει σειρά ενεργειών για δρομολόγηση και υλοποίηση της στη βάση κριτηρίων εθνικών κόστους-οφέλους και πάντα στο πλαίσιο ανάληψης του αναγκαίου αλλά αποδεκτού ρίσκου.

Αυτές οι προτεινόμενες ενέργειες, με ενδεχόμενα εναλλακτικά σενάρια και χρονικά κλιμακούμενες, φαίνονται στο τελευταίο κεφάλαιο της Μελέτης (12^ο Κεφάλαιο, Σχεδιάγραμμα Ενεργειών).

3. ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα η Διάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας που είχε συγκληθεί στα πλαίσια του ΟΗΕ και μετά από πολυετείς διαβουλεύσεις κατέληξε στην υπογραφή της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Seas-UNCLOS).⁴ Σε αυτή την σύμβαση έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν και κωδικοποιηθούν διάσπαρτα ανοικτά θέματα αλλά και νέες έννοιες που αφορούν τις θάλασσες, τους ωκεανούς και τη χρήση αυτών.

Η UNCLOS υπογράφηκε στις 10 Δεκ 1982 και τέθηκε σε ισχύ το 1994, ένα χρόνο αφότου είχε συμπληρωθεί ο προβλεπόμενος από την Σύμβαση αριθμός 60 χωρών που την είχαν κυρώσει. Η Ελλάδα την ενσωμάτωσε στο εθνικό δίκαιο το 1995.⁵ Την σύμβαση την έχουν

⁴ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=PT)

⁵ Νόμος 2321/1995, «Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της θάλασσας και της Συμφωνίας που αφορά την εφαρμογή του μέρους XI της Σύμβασης». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 136/Α/23 Ιουνίου 1995.

κυρώσει 168 χώρες.⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν την έχουν υπογράψει λίγες χώρες, μεταξύ αυτών είναι η Τουρκία, το Ισραήλ, η Συρία, η Βενεζουέλα και κάποιες άλλες. Οι ΗΠΑ υπέγραψαν την σύμβαση το 1995 και την υποστηρίζουν στα διάφορα fora αλλά δεν θεωρούνται συμβαλλόμενο μέρος διότι η Σύμβαση δεν έχει επικυρωθεί από την Γερουσία.

Λόγω του ότι η Σύμβαση κατά βάση στηρίζεται σε προϋπάρχοντες νόμους του Διεθνούς Δικαίου έχουν δημιουργηθεί προϋποθέσεις να γίνεται σεβαστή- στο βαθμό που αυτό ισχύει στο διεθνές γίνεσθαι- είτε έχει υπογραφεί από ένα κράτος είτε όχι. Σε αυτό συμβάλει και ο μεγάλος αριθμός των χωρών οι οποίες την έχουν κυρώσει μέχρι σήμερα έτσι ώστε η συνθήκη να έχει αποκτήσει ισχύ Εθιμικού Δικαίου το οποίο θεωρείται δεσμευτικό για τα μέλη της διεθνούς κοινότητας.

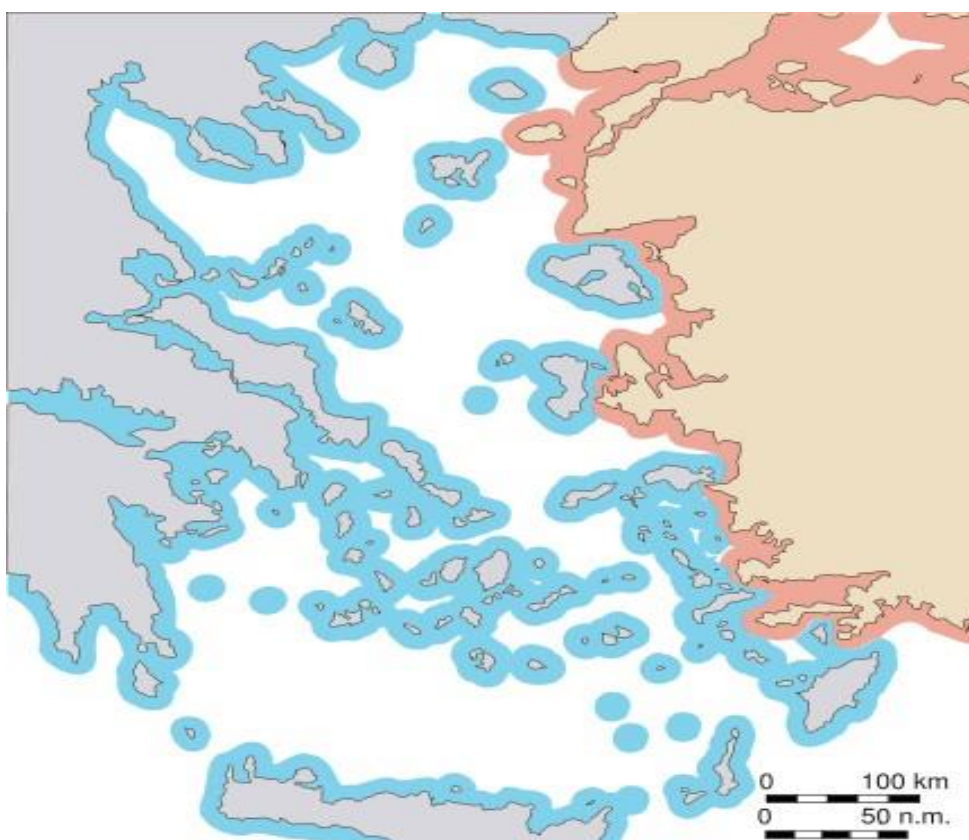
Σύμφωνα με τη Σύμβαση και όπως αναφέρεται στο Μέρος II αυτής που πραγματεύεται περί «Χωρικής Θάλασσας και Συνορεύουσας Ζώνης» στο Άρθρο 3 προβλέπεται ότι κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας, το εύρος όμως αυτής δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια, μετρούμενο από τις γραμμές βάσεως και όπως αυτές καθορίζονται στην ίδια σύμβαση.

Μια νέα έννοια που επίσης ενσωματώθηκε στη UNCLOS είναι η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) η οποία στο Τμήμα IV, Άρθρο 55 ορίζεται ως: *«η πέραν και παρακείμενη της χωρικής θάλασσας περιοχή που υπάγεται σε ειδικό νομικό καθεστώς»* που καθιερώνεται σε συγκεκριμένο τμήμα της ίδιας Σύμβασης. Στην ΑΟΖ το κυρίαρχο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα και έχει δικαιοδοσίες που περιγράφονται στο Άρθρο 56 της Σύμβασης. Το εύρος της ΑΟΖ ξεκινά από τις γραμμές βάσεως από όπου αρχίζει και η μέτρηση των χωρικών υδάτων και δεν

⁶ Στοιχεία στις 30 Νοεμβρίου 2020, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

μπορεί να εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων ή μέχρι να συναντήσει την ΑΟΖ παρακείμενου κράτους.⁷

Το ισχύον εύρος των χωρικών υδάτων της Ελλάδας στο Ιόνιο και μέχρι το Ακρωτήριο Ταΐναρο έχει ορισθεί στα 12 ναυτικά μίλια από τον Ιανουάριο του 2021 ενώ για όλες τις άλλες θαλάσσιες περιοχές ισχύει το εύρος των 6 ναυτικών μιλίων όπως είχε καθορισθεί με νόμο το 1936. Παράλληλα το εύρος του εναέριου χώρου έχει καθορισθεί στα 10 ναυτικά μίλια από το 1931.

Χάρτης του Αιγαίου στον οποίο τα χωρικά μας ύδατα έχουν υπολογισθεί με εύρος 6 ναυτικών μιλίων

Στον παραπάνω χάρτη φαίνεται το εύρος των χωρικών μας υδάτων (ζώνη 6 ναυτικών μιλίων) και σκιαγραφούνται οι θαλάσσιες περιοχές στις οποίες το ελληνικό κράτος ασκεί πλήρη κυριαρχία, ενώ παράλληλα φαίνονται οι ανοικτές περιοχές ιδιαίτερα μέσα στο Αιγαίο που είναι διεθνή ύδατα. Όταν άρχισε η συζήτηση για την επέκταση των

⁷ Για το πλήρες κείμενο της UNCLOS (στην αγγλική γλώσσα) βλέπε: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια αντέδρασε η Άγκυρα ισχυριζόμενη ότι διακυβεύονται τα ζωτικά της συμφέροντα στο Αιγαίο και ότι δεν θα έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί με τις ανοικτές θάλασσες. Η τουρκική αντίδραση έτυχε συγκρατημένης και διακριτικής υποστήριξης από χώρες που υποστήριζαν το μειωμένο εύρος των χωρικών υδάτων καθώς θεωρούσαν ότι παρεμποδίζονταν η δική τους ελευθερία ναυσιπλοΐας (και ενεργειών). Φυσικά αυτό δεν είναι αληθές διότι στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) έχουν προβλεφθεί οι ανάλογες πρόνοιες ακόμη και πέραν της «Αβλαβούς Διέλευσης» που ήδη προβλεπόταν, οι οποίες δημιουργούν ακόμη ευνοϊκότερες συνθήκες ναυσιπλοΐας και διέλευσης των πλοίων από τα χωρικά ύδατα μιας χώρας. Η Ελλάδα, ως χώρα η οποία αδιαμφισβήτητα και διηνεκώς επικαλείται και συντάσσεται με τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, σε περίπτωση που επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα είναι σαφές ότι θα τηρεί τις υποχρεώσεις που απορρέουν και θα σέβεται τα δικαιώματα των τρίτων Κρατών που εκπηγάζουν από την Σύμβαση του 1982.

Πάνω από το 95% των παρακτίων χωρών έχουν δηλώσει ή διατηρούν αιγιαλίτιδα ζώνη με εύρος 12 ναυτικών μιλίων, ενώ ελάχιστες είναι οι χώρες που για πολύ ιδιαίτερους λόγους διατηρούν διαφορετικό εύρος (μεγαλύτερο ή μικρότερο), ανάμεσα σε αυτές και η Ελλάδα η οποία διατηρούσε 6 ναυτικά μίλια και σε όλα της τα παράλια (αυτό άλλαξε μερικώς όπως προαναφέρθηκε το 2021 μόνο στο Ιόνιο). Όλες οι χώρες της Μεσογείου διατηρούν 12 ναυτικά μίλια ακόμη και αν δεν έχουν υπογράψει την UNCLOS. Αξίζει να σημειωθεί, αν και είναι γνωστό, ότι η Τουρκία στη Μαύρη Θάλασσα και στη Μεσόγειο (ανατολικά της Αττάλειας) έχει ορίσει το εύρος των 12 ναυτικών μιλίων.

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας οι χώρες επεξέτειναν τα χωρικά τους ύδατα στο εύρος που προέβλεπε η σύμβαση χωρίς να υπάρξουν μεγάλες εντάσεις ή καταστάσεις με απειλή χρήσης βίας όπως διατείνεται η Τουρκία σε περίπτωση που η Ελλάδα εξασκήσει το κυριαρχικό της δικαίωμα. Προβλήματα μεταξύ των χωρών υπήρξαν και αφορούσαν τη διευθέτηση θεμάτων που είχαν σχέση με τη χάραξη της τελικής γραμμής ή το σημείο έναρξης των γραμμών βάσεως

και άλλα τέτοια θέματα που είτε διευθετήθηκαν είτε είναι σε φάση επίλυσης.

Το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών υδάτων και όπως ορίζεται στη UNCLOS είναι μονομερές και δεν απαιτείται να προσφύγει η χώρα σε κάποιο Διεθνές Δικαστήριο ή κάποιο άλλο οργανισμό. Η κυρίαρχη χώρα το αποφασίζει και ανακοινώνει την απόφασή της.

Οι ενέργειες που απαιτούνται για την επέκταση των χωρικών υδάτων είναι σχετικά απλές. Οι πρόσφατες ενέργειες που έγιναν από το ελληνικό κράτος και αφορούσαν στην περιοχή του Ιονίου εκτιμάται ότι μας δείχνουν το δρόμο και για το Αιγαίο. Ενέργειες που ανελήφθησαν ήταν η έκδοση του ΠΔ 107⁸ για το «Κλείσιμο των κόλπων και τη χάραξη των γραμμών βάσεως» και στη συνέχεια η ψήφιση του Ν. 4767/2021 περί «Καθορισμού του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι τι ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου», ο οποίος δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 9/Α/21 Ιαν 2021 με άμεση ισχύ.⁹ Η όλη διαδικασία ήταν απολύτως σύννομη και διήρκεσε περί τις 15 ημέρες. Αυτό που σίγουρα απαιτείται, είναι η πολύ καλή προετοιμασία από την υδρογραφική, νομική και διπλωματική υπηρεσία στην προπαρασκευή (συντεταγμένες, γραμμές βάσεως κλπ) προκειμένου εάν υπάρξουν διεκδικήσεις σε ορισμένα σημεία από πλευράς της Τουρκίας οι θέσεις μας να στηρίζονται σθεναρά από νομικής και πρακτικής πλευράς.

Έχουν υπάρξει πολλές συζητήσεις και διακεκριμένοι επιστήμονες έχουν λάβει θέση είτε επί της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων συγκεντρωτικά και για όλη την επικράτεια, είτε σταδιακά. Κάθε μια θέση έχει τα θετικά της και τα αρνητικά και βέβαια εξεταζόμενη πάντα σε συνδυασμό με το χρόνο και τις συγκυρίες. Εκ των πραγμάτων έχουμε

⁸ Προεδρικό Διάταγμα Υπ. Αριθμ. 107. «Περί κλεισίματος κόλπων και χάραξης ευθειών γραμμών βάσης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 258/Α/27 Δεκεμβρίου 2020.

⁹ Νόμος Υπ. Αριθμ 4767, «Καθορισμός του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 9/Α/21 Ιανουαρίου 2021 και η ισχύς του Νόμου (σύμφωνα με το άρθρο 5) ξεκίνησε από τη δημοσίευση του στη Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (21 Ιαν 2021).

οδηγηθεί σε μια διαδικασία σταδιακής επέκτασης αρχής γενομένης από το Ιόνιο. Ενδεχομένως τα επόμενα βήματα θα πρέπει να είναι η επέκταση Νοτίως (ή περίξ) της Κρήτης και στη συνέχεια στο Αιγαίο. Ως μια ενότητα σε αυτή τη φάση θα πρέπει να περιληφθεί και το Συγκρότημα Ν. Μεγίστης. Από πλευράς διαδικασίας εκτιμάται ότι απαιτείται πολύ καλή προετοιμασία, αποφεύγοντας την δημοσιοποίηση των κινήσεων ή της τακτικής που θα ακολουθηθεί. Επίσης θα πρέπει να αναληφθούν εργώδεις προσπάθειες για την εξασφάλιση ευρύτατου κατά το δυνατόν μετώπου εθνικής συναίνεσης εν προκειμένω. Όταν κριθεί ότι η στιγμή είναι κατάλληλη ή ότι οι συνθήκες και συγκυρίες ευνοούν μια θετική εξέλιξη, το συναφές νομοσχέδιο να ψηφισθεί από την Ελληνική Βουλή¹⁰ (κατά προτίμηση με ευρεία πλειοψηφία) και να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η Τουρκία με το ψήφισμα της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης τον Ιούνιο του 1995¹¹ εκχώρησε στην τουρκική κυβέρνηση όλες τις αρμοδιότητες περιλαμβανομένων και των στρατιωτικών μέσων προκειμένου να διατηρήσει τα ζωτικά της συμφέροντα. Αυτό σε ευθεία ανάγνωση είναι απειλή χρήσης βίας, γεγονός που αντίκειται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καίτοι διαστρεβλώνεται από το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών στην επίσημη σελίδα του¹²

¹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ. 1 του Συντάγματος «καμία μεταβολή στα όρια της Επικράτειας δεν μπορεί να γίνει χωρίς νόμο, που ψηφίζεται με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών». Όπως επισημαίνεται ανωτέρω, το έδαφος, στο οποίο αναφέρεται το άρθρο 27, περιλαμβάνει, καταρχάς, όλο τον γεωγραφικό χώρο στον οποίο η χώρα ασκεί κυριαρχία: χερσαίο έδαφος, αιγιαλίτιδα ζώνη, εναέριο χώρο.

¹¹ Άγγελος Συρίγος, *Τουρκικές Διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, Ειδική Έκδοση Καθημερινής, 2020, σελ. 17.

¹² Ιστοσελίδα Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών: « *The extension of the currently 6-nautical mile territorial waters in the Aegean Sea to 12 nautical miles would decrease the ratio of the high seas from almost 50% to 19% and would significantly restrict Turkey's access to the Aegean. In this respect, the declaration of the Turkish Parliament made on 8 June 1995 was in reaction to the decision of the Greek Parliament adopted on 1 June 1995 to empower the Greek Government for the unilateral extension of Greek territorial waters to 12 nautical miles. The Greek side has been intentionally portraying this as "casus belli", a concept forbidden by the UN system, with the aim of playing down the significance of its own parliamentary decision*». Βλέπε στο: <https://www.mfa.gov.tr/questions.en.mfa>

αναφέροντας ότι η Ελλάδα είναι αυτή που έχει εκλάβει το ψήφισμα του 1995 ως «casus Belli» και ότι η Τουρκία δεν θα έκανε ποτέ κάτι που αντίκειται στους Διεθνείς Νόμους.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί από το 1995 υφίσταται από πλευράς Τουρκίας η απειλή χρήσεως στρατιωτικών μέσων σε περίπτωση επέκτασης των χωρικών μας υδάτων. Φυσικά δεν είναι γνωστό ή δεν μπορεί να προβλεφθεί εκ του ασφαλούς, αν θα υλοποιήσει την απειλή της και σε ποιο βαθμό, ούτε μπορεί να προσδιορισθεί η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας σε αυτή την περίπτωση. Δηλαδή τι στάση θα τηρήσουν οι χώρες και τα διεθνή fora όταν ένα κράτος επιτεθεί με στρατιωτικά μέσα εναντίον ενός άλλου που εφαρμόζει κατά γράμμα αυτά που προβλέπει η σύμβαση και αφορούν στην ενάσκηση των κυριαρχικών του δικαιωμάτων, λαμβανομένου υπόψη ότι η σύμβαση έχει υπογραφεί από την πλειονότητα των κρατών και όλα τα κράτη απολαμβάνουν τις εύνοιες της σύμβασης αναφορικά με το εύρος των χωρικών υδάτων. Αν κρίνουμε από τις κατά καιρούς επεμβάσεις και ανάλογες αντιδράσεις, αυτές εκτιμάται ότι θα περιστραφούν γύρω από την καταδίκη του γεγονότος και δηλώσεις ότι θα πρέπει να πρυτανεύσει η λογική και οι δύο αντιμαχόμενοι να βρουν συμβιβαστική λύση. Διαφορετική έκβαση μπορεί να υπάρξει μόνο στη περίπτωση που οι διεθνείς συγκυρίες ή συγκεκριμένα συμφέροντα των μειζόνων διεθνών δρώντων υπαγορεύουν μια διαφοροποιημένη στάση και ενδεχομένως τη δυναμική αντιμετώπιση και επαναφορά στην έννομη διεθνή τάξη του «επιτιθέμενου».

4. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ-ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η τριβή μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και η αναφορά σε «αιτία πολέμου- casus belli» δεν είναι θέμα των τελευταίων ετών. Από τα τέλη του 1973, η Άγκυρα ανέφερε ότι οποιαδήποτε μονομερής ενέργεια των Αθηνών στο Αιγαίο θα αποτελούσε αιτία πολέμου. Η αντιπαράθεση της Ελλάδας με τη Τουρκία για τα θέματα του Αιγαίου συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια. Αφορμή (προκειμένου να τεθεί εμφατικά η έννοια του «casus belli») εδόθη όταν η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση για το Δίκαιο

της Θάλασσας με το Ν. 2321/ 1995¹³ και δήλωσε ότι θα ασκήσει το δικαίωμα της για επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια όταν το αποφασίσει. Η Τουρκική Εθνοσυνέλευση αντέδρασε με ψήφισμά της όπως ήδη έχει αναφερθεί απειλώντας ακόμη και με στρατιωτική εμπλοκή εάν υλοποιείτο η ελληνική εξαγγελία. Η ύπαρξη ενεργού «casus belli» και η απαράδεκτη απειλή που το συνοδεύει είναι ένα θέμα, την άρση του οποίου η Ελλάδα έχει θέσει σαν απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να λάβει εισιτήριο ένταξης η Τουρκία για την ΕΕ.

Πρόσφατα, το θέμα αναζωπυρώθηκε κατά την παράδοση των καθηκόντων του πρώην Υπουργού Εξωτερικών κ. Κοτζιά¹⁴ ο οποίος αναφέρθηκε σε σκοπούμενες ενέργειες για επέκταση που προκάλεσαν την αντίδραση του τούρκου ομολόγου του ο οποίος επέσεισε την απειλή της απόφασης του κοινοβουλίου του 1995. Έκτοτε η λατινική έκφραση της απειλής πολέμου ακούγεται όλο και πιο συχνά με ιδιαίτερη ένταση δε όταν η Ελλάδα αποφάσισε να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα έστω και τμηματικά στην περιοχή του Ιονίου στις αρχές του 2021. Παράλληλα πρέπει να επισημανθεί ότι τα τελευταία χρόνια ο έλληνας Υπουργός Εξωτερικών σε κάθε ευκαιρία προβάλλει το αναφαίρετο δικαίωμα της Ελλάδας για επέκταση των χωρικών υδάτων σε όλα τα fora.

Η πραγματικότητα είναι ότι η Τουρκία ουδέποτε ήρε, άλλαξε τη διατύπωση ή αμφιταλαντεύθηκε με το σκεπτικό της απόφασης του 1995, εκτός ίσως από την περίοδο 2003-2004 που ενδεχομένως να υπήρξε κάποια προσέγγιση μεταξύ των δύο χωρών και χωρίς να είναι δυνατόν να εξακριβωθεί αν η προσέγγιση αυτή περιλάμβανε την άρση της απειλής. Τα πρότερα χρόνια και παρά την τότε διαφαινόμενη θέληση της Τουρκίας για είσοδο της στην ΕΕ γεγονός που θεωρούμε ότι ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα, η Τουρκία δεν έκανε πίσω στο θέμα της απειλής. Ενδεχομένως η γειτονική χώρα επέμεινε σε αυτή την απόφαση είτε επειδή ήταν εγκλωβισμένη σε μια ακραία ρητορική που δεν

¹³ Νόμος Υπ. Αριθμ 2321-1995, «Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της θάλασσας και της Συμφωνίας που αφορά την εφαρμογή του μέρους XI της Σύμβασης.». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 136/Α/23 Ιουνίου 1995. Βλέπε στο <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-sunthekes/nomos-2321-1995-phek-136-a-23-6-1995.html>.

¹⁴ <https://www.cnn.gr/politiki/story/151463/epektasi-tis-aigialitidas-zonis-ti-simainei-kai-giati-einai-simantiki>

μπορούσε να πάρει πίσω, είτε πιστεύοντας ότι το θέμα ενεργούς απειλής προς την Ελλάδα αποτελούσε διαχειρίσιμο εργαλείο σε σχέση με τις εγγυήσεις που κατάφερνε να λαμβάνει από τα κράτη που ήθελαν την Τουρκία στην Ευρώπη. Δεν υπήρξε αλλαγή στάσης από την πλευρά της, τα χρόνια που οι συγκυρίες ήταν πολύ πιο ευνοϊκές για κάτι τέτοιο (ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας).

Σήμερα που οι συνθήκες είναι τελείως διαφορετικές και πασιφανώς δεν είναι διατεθειμένη να ενταχθεί στην ΕΕ λόγω της σαφούς αποστασιοποιημένης στάσης ορισμένων κρατών-μελών της ΕΕ, αλλά και της εσωτερικής καταστάσεως, των συσχετισμών καθώς και όλων αυτών που έχουν διαμειφθεί στην τουρκική πολιτική σκηνή τα τελευταία χρόνια, δεν πρόκειται να κάνει πίσω. Αντιθέτως λόγω και της κακής οικονομικής κατάστασης που βιώνει έχει ανάγκη από εθνικιστικές «κορώνες». Η διατήρηση οποιωνδήποτε εκπεφρασμένων απειλών ή ακόμη η εξεύρεση νέων είναι ο κανόνας και η ανάγκη για το καθεστώς Ερντογκάν, χωρίς να αναμένεται διαφοροποίηση αν αλλάξει η πολιτική κατάσταση.

Η αλήθεια είναι ότι από το 1995 που συνυπογράψαμε τη UNCLOS και παράλληλα υπάρχει ενεργό το «casus belli» μέχρι σήμερα έχουν περάσει πολλά χρόνια, με ένα αναφαίρετο δικαίωμα που δεν το έχουμε αξιοποιήσει αλλά παράλληλα και μια παράνομα εκπεφρασμένη απειλή από την Τουρκία που δεν την έχουμε αντιμετωπίσει επαρκώς στην πράξη αλλά και στα διεθνή fora. Έχει παγιωθεί μια κατάσταση με υφέρπουσα παθητικότητα στη στάση και στο μυαλό των Ελλήνων με αποτέλεσμα να θεωρείται ενδεχομένως ότι αυτό είναι η κανονικότητα και να μειώνει την όποια θέληση για αλλαγή αυτής.

Πολλές διαφορετικές ελληνικές κυβερνήσεις έχουν περάσει από το τιμόνι της χώρας μας και έχουν αντιμετωπίσει τα διαφορετικά θέματα που κατά καιρούς προέκυψαν, τις διεθνείς προκλήσεις και την συνεχόμενη προκλητικότητα της γείτονος. Γεννάται λοιπόν το εύλογο ερώτημα εάν έκαναν ότι καλύτερο μπορούσαν για να αντιμετωπίσουν το θέμα (ύπαρξη ενεργούς απειλής) κάτω από τις υφιστάμενες συνθήκες ή εάν ανέβαλαν την αντιμετώπιση του ευελπιστώντας στην επέλευση ευνοϊκότερων καταστάσεων.

Άξιο διερευνήσεως θα ήταν μήπως το ενδεχόμενο μιας στρατιωτικής σύγκρουσης με την Τουρκία (με όλα τα πιθανά αρνητικά αποτελέσματα εξ αυτής) υπήρξε ικανό να αδρανοποιήσει την όποια πολιτική βούληση για μελέτη σε βάθος του θέματος και την λήψη αποφάσεων που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα την κατάσταση.

Ήταν η αναβλητικότητα, ο κατευνασμός, το φοβικό σύνδρομο ή η σοφία, η επίγνωση των συνεπειών μιας πλέον δυναμικής αντίδρασης, οι θεωρούμενες ορθότερες μεθοδευμένες ενέργειες που μας έχουν φέρει μέχρι το σήμερα.

Διερωτάται κανείς αν στο διαρρέυσαν χρονικό διάστημα υπήρξαν χρονικές στιγμές που οι συγκυρίες και οι λοιποί συσχετισμοί θα ευνοούσαν μια διαφορετική αντιμετώπιση από την πλευρά της Ελλάδας; Υπήρξαν περιστάσεις που θα μπορούσε κάποιος να πει ότι είχαμε «το πάνω χέρι»; Υπήρξαν χρονικές στιγμές που θα μπορούσαν να θεωρηθούν «χρυσές ευκαιρίες» και δεν τις «αδράξαμε»; Θα μπορούσαν επί παραδείγματι, οι μέρες του «αμφιλεγόμενου πραξικοπήματος» κατά του Erdogan να ήταν μια τέτοια ιστορική στιγμή, αλλά και ίσως αμέσως μετά τα Ίμια όσο και αν αυτό ακούγεται παράξενο;

Κανείς δεν επιθυμεί να υπάρξει στρατιωτική εμπλοκή και μακριά από τους σκοπούς της παρούσης μελέτης η προτροπή για σύγκρουση. Η Ελλάδα έχει παρουσιάσει όλα αυτά τα χρόνια μια συνετή πολιτική, επικαλούμενη πάντοτε τις αρχές του δικαίου, αλλά καθοδηγούμενη πάντοτε από κατευναστική διάθεση. Από το 1973 μέχρι σήμερα έχουν υπάρξει αρκετές φορές που φτάσαμε στο θερμό επεισόδιο και στα πρόθυρα ρήξεως η οποία αποφεύχθηκε με διάφορες επεμβάσεις-προτροπές αλλά σχεδόν πάντοτε με το τέλος του επεισοδίου η Ελλάδα να βρίσκεται με έστω οριακές απώλειες-παραχωρήσεις. Παράλληλα οι τουρκικές επιδιώξεις- απαιτήσεις- προκλήσεις είναι σαφές ότι έχουν μεγεθυνθεί και πολλαπλασιαστεί τα τελευταία χρόνια που στο τιμόνι βρίσκεται ο Ερντογκάν. Ο κατευνασμός ιστορικά έχει αποδειχθεί ότι δεν καταλήγει υπέρ αυτού που τον επιδιώκει, ιδιαίτερα στην περίπτωσή μας που η Τουρκία διαχρονικά συντηρεί μια σταθερή επεκτατική και αναθεωρητική πολιτική η οποία υποστηρίζεται από όλες τις μεταπολεμικές κυβερνήσεις και καταστάσεις.

Λαμβανομένων υπόψη των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω διαφαίνεται ότι υπάρχει ανάγκη να επανεξετασθούν όλα όσα έχουν διαμειφθεί τα προηγούμενα χρόνια, οι προκλήσεις αφενός αλλά και οι αντιδράσεις μας υπό το πρίσμα των καταστάσεων και των χρονικών συγκυριών που έλαβαν χώρα και χωρίς ιδεοληψίες ή παραμορφωτικά γυαλιά. Εν συνεχεία και αφού γίνουν κατανοητές οι μέχρι σήμερα τυχόν λάθος ενέργειες/αντιδράσεις να προχωρήσουμε σε ένα ορθολογιστικό σχεδιασμό που θα περιλαμβάνει μια σειρά αποφάσεων και ενεργειών που σκοπό θα έχουν να βοηθήσουν την Ελλάδα να διαφυλάξει τα κυριαρχικά της δικαιώματα, να κάνει πλήρη κατά το δυνατόν εκμετάλλευση των προνοιών της UNCLOS αλλά και να ξεφύγει από ένα σύνδρομο μειονεξίας που διακατέχεται.

Σε καμία περίπτωση ο σχεδιασμός αυτός δεν πρέπει να έχει ως σκοπό τη σύγκρουση, αλλά παράλληλα οι ενέργειες δεν πρέπει να διακατέχονται από μια ηττοπαθή στάση που οδηγεί με βήματα προς τα πίσω. Για όσους είναι στρατιωτικοί είναι γνωστό ότι ακόμα και μια αμυντική επιχείρηση πρέπει να σχεδιάζεται με επιθετικό πνεύμα. Εκτιμάται ότι υπάρχουν ενέργειες οι οποίες δημιουργούν προϋποθέσεις «προλείανσης του εδάφους» και παράλληλα βοηθούν και διευκολύνουν την επέκταση των χωρικών μας υδάτων. Οι προαναφερθείσες ενέργειες, οι οποίες πρόκειται να σκιαγραφηθούν σε επόμενη ενότητα πρέπει να είναι τέτοιες ώστε ενώ θα δημιουργούν ευνοϊκά πεδία, δεν θα είναι εύκολο να θεωρηθούν άμεσα «εχθρικές» και άρα να δίνουν την «αφορμή» για στρατιωτική απάντηση.

Βεβαίως δεν πρέπει να θεωρούμε τον αντίπαλο αφελή ούτε ότι θα αλλάξει την αναθεωρητική του στάση, άρα θα πρέπει οι ενέργειες μας να είναι έτσι σχεδιασμένες ώστε να μην του δίνουν δυνατότητες υπεκφυγής και αντεπίθεσης με «ψευδοεπιχειρήματα». Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται μελέτη όλων των δεδομένων, μεθόδευση, συνέχεια και συνέπεια στις ενέργειές μας. Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι ο γείτονας δεν θα αναζητήσει άλλου είδους προκλήσεις ή δεν θα αναβαθμίσει τις υπάρχουσες. Σε αυτό όμως πρέπει να αποσκοπεί ο ορθός και διορατικός σχεδιασμός με το να περιέχει κατά το δυνατόν όλες τις απαντήσεις αλλά κυρίως να διακατέχεται από την τάση να οδηγεί τις εξελίξεις και όχι να «σέρνεται» σε μια κατάσταση παθητικής αυτοάμυνας που έχει σαν

τακτική αυτή των βημάτων προς τα πίσω, προκειμένου να αποφύγει τις προκλήσεις.

Όλος ο σχεδιασμός και οι απαιτούμενες ενέργειες που τυχόν θα περιλαμβάνονται σε αυτόν είναι ευνόητο ότι δεν θα πρέπει να είναι ανοικτές και ανακοινώσιμες πλην αυτών των οποίων η ανακοίνωση ή δημοσιοποίηση (έστω και τεχνηέντως) θα βοηθά το σκοπό. Επίσης πλέον των ενεργειών οι οποίες θα έχουν σκοπό την προετοιμασία και την «προλείανση» καλό θα ήταν να περιληφθούν, αφού προηγουμένως έχει εξετασθεί η αναγκαιότητά τους και έχουν μελετηθεί τα θετικά/ αρνητικά αυτών σε συνδυασμό με το «timing» και ενέργειες που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «anti-casus belli». Τέτοιες ή παρόμοιες ενέργειες μπορεί να εξευρεθούν προκειμένου η Ελλάδα να φύγει από τη θέση του παθητικού θεατή αλλά επίσης κατά το δυνατόν, να μεταφέρουν την αντιπαράθεση στην πλευρά του αντιπάλου και να δρουν αποτρεπτικά.

5. ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Πριν να προχωρήσουμε κρίνουμε σκόπιμο να εξετάσουμε ορισμένα βασικά ερωτήματα, οι απαντήσεις επί των οποίων μπορεί να φαίνονται προφανείς αλλά μόνο μια συγκριτική ανάλυση πιθανών συνεπειών και κατ' επέκταση κερδών-απωλειών, θα αποτελέσει τη βάση των σχεδιασμών μας.

Το πρώτο ερώτημα εστιάζεται στη σκοπιμότητα της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων και η απάντηση είναι προφανώς καταφατική καθώς αφενός αυξάνει την έκταση της επικράτειας (όπου το κράτος ενασκει «κυριαρχία») και αφετέρου θα έχει καταλυτικά αποτελέσματα στις περισσότερες από τις τουρκικές διεκδικήσεις.¹⁵

Με αιγιαλίτιδα ζώνη 12 ναυτικών μιλίων η θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου υπό ελληνική κυριαρχία θα ανέλθει από το 43,3% στο 71,5%. Μικρότερη η αντίστοιχη αύξηση της τουρκικής από 7,5% στο 8,5% και μείωση της ανοικτής θάλασσας από 49,2% στο 19,8%. Με πλήρη κυριαρχία στην παραπάνω περιοχή (με εξαίρεση τις πρόνοιες του Διεθνούς Δικαίου για την ελεύθερη ναυσιπλοΐα) η Ελλάδα θα μπορεί να

¹⁵ Άγγελος Συρίγος, *Τουρκικές Διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, Ειδική Έκδοση Καθημερινής, 2018, σελ. 13.

εκμεταλλευτεί τον υποθαλάσσιο πλούτο, τα αλιεύματα καθώς και την αιολική και κυματική ενέργεια.

Φυσικά εδώ γεννάται το εύλογο ερώτημα της δυνατότητας αξιοποίησεως όλων αυτών των δυνατοτήτων δεδομένης της συνεχούς τουρκικής αμφισβήτησης και της πιθανής παρεμπόδισης ανάλογων ενεργειών. Δηλαδή υπάρχει ο κίνδυνος της δημιουργίας μιας αντίστοιχης (επί της πράξεως) αμφισβήτησης με αυτή του εθνικού εναερίου χώρου που εκτείνεται μεταξύ 6 και 10 ναυτικών μιλίων. Βεβαίως η περίπτωση της επέκτασης των χωρικών υδάτων διαθέτει την ακαταμάχητη υποστήριξη του Διεθνούς Δικαίου (συμβατικού και εθιμικού) και τα γνωστά τουρκικά επιχειρήματα ελάχιστη πειστικότητα διαθέτουν. Δεδομένης όμως της παραπλήσιας τουρκικής τακτικής της μη αναγνώρισης της ελληνικότητας ορισμένων νήσων και βράχων και συνεχούς παραβίασης της επικράτειας μέσω των υπερπτήσεων θα πρέπει να αναμένουμε ανάλογη και μάλιστα πολλαπλάσια σε ποσότητα και ένταση συμπεριφορά και στα χωρικά μας ύδατα μεταξύ 6 και 12 ναυτικών μιλίων. Η αναμενόμενη αυτή συμπεριφορά, ακόμη και χωρίς την περαιτέρω όξυνση, θα καταστήσει απαγορευτική σε πρώτο χρόνο την εκμετάλλευση όλων των πόρων και σε όλες τις περιοχές που θα περιέλθουν στα αυξημένα ελληνικά χωρικά ύδατα. Εκτιμάται επίσης ότι οι καθημερινές τριβές σε θάλασσα και αέρα μεταξύ των δύο χωρών θα αυξηθούν δραματικά χωρίς να θεωρούμε απαραίτητη μια στρατιωτική κλιμάκωση (χωρίς βεβαίως να μπορεί κανείς να την αποκλείσει εντελώς) όπως αφήνει να υπονοηθεί η Άγκυρα.

Θα πρέπει να επισημάνουμε και μια υφέρπουσα αντίληψη που αναφέρεται στο επικείμενο (καίτοι δεν δύναται μετά βεβαιότητας να προσδιοριστεί) τερματισμό της χρήσης των υδρογονανθράκων γεγονός που καθιστά «άσκοπη» μια αναμέτρηση για τις θαλάσσιες ζώνες στο Αιγαίο καθώς δεν υπάρχει πλέον το ενεργειακό δέλεαρ. Ακόμη και αν αποδεχθούμε το αμφιλεγόμενο τέλος της εποχής των υδρογονανθράκων (συμπεριλαμβανομένου και του θεωρούμενου ως μεταβατικού φυσικού αερίου) δεν πρέπει να παραβλέπουμε τις θετικές συνέπειες της επέκτασης στα θέματα αλιείας και εκμετάλλευσης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (αιολική, κυματική) στο χώρο του Αιγαίου.

Ελλοχεύει πράγματι ο κίνδυνος τα πλεονεκτήματα της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων να ακυρωθούν στην πράξη από την ουσιαστική

αδυναμία (αποφυγή) εκμετάλλευσης μεγάλου μέρους αυτών των θαλασσιών περιοχών ένεκα των τουρκικών αντιδράσεων. Όμως ακόμη και σε αυτήν την περίπτωση, η Τουρκία θα εμφανίζεται πλέον διεθνώς ως ο καθαρά απειλών την εδαφική επικράτεια ενός άλλου κράτους σε πασιφανή αντίθεση όχι μόνο με τη Σύμβαση για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας αλλά και το Καταστατικό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Επιπρόσθετα, ακόμη και αν η Ελλάδα απέχει τα πρώτα χρόνια από προσπάθειες εκμετάλλευσης, ο χρόνος θα δουλεύει υπέρ ημών και η νέα κατάσταση (status quo) δεν θα μπορεί να ανατραπεί παρά μόνο στην περίπτωση που η χώρα μας υπαναχωρήσει (με ελεύθερη βούληση και άνευ απειλής χρήσης βίας)!

Εξίσου όμως σημαντική θα είναι και η επίδραση της επέκτασης του εύρους της αιγιαλίτιδος ζώνης και στις περισσότερες από τις αυθαίρετες τουρκικές διεκδικήσεις.

Το πρόβλημα του διαφορετικού εύρους χωρικών υδάτων (6 ναυτικά μίλια) με αυτό του εναερίου χώρου (10 ναυτικά μίλια), αποκαλούμενο και από τρίτες πλευρές ως «ελληνικό παράδοξο», με την ενοποίηση τους στα 12 ναυτικά μίλια θα παύσει να υφίσταται. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η δυσαρμονία αυτή εξασθενεί ακόμη και την εκ μέρους άλλων κρατών, αναγνώριση του ελληνικού εύρους πέραν των 6 ναυτικών μιλίων ή στην καλύτερη περίπτωση την αποφυγή έντονης κριτικής της Άγκυρας για παραβίαση της εθνικής μας κυριαρχίας (η είσοδος ξένων μαχητικών στην περιοχή μεταξύ 6 και 10 ναυτικών μιλίων αποτελεί παραβίαση της εδαφικής κυριαρχίας).

Η διαφιλονικούμενη περιοχή για οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδος και ΑΟΖ στο Αιγαίο θα μειωθεί σημαντικά -προαναφέραμε ότι τα διεθνή ύδατα θα καταλαμβάνουν το 19% του Αιγαίου- και όπως επισημαίνει και ο Άγγελος Συρίγος,¹⁶ η επικαλυπτόμενη και διεκδικούμενη από τις δύο χώρες έκταση θα ανέρχεται στο 5,1% της έκτασης του Αιγαίου. Για μιας τέτοιας έκτασης θαλάσσια ζώνη είναι ευκολότερο η επίτευξη διμερούς συμφωνίας ή η αμοιβαία παραπομπή του θέματος σε Διεθνές Δικαστήριο καθόσον δεν θα διακυβεύονται πλέον και για τις δύο πλευρές σημαντικές απώλειες.

¹⁶ Άγγελος Συρίγος, *Τουρκικές Διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, Ειδική Έκδοση Καθημερινής, 2018, σελ. 13-14.

Οι τουρκικές αξιώσεις για τα όρια του FIR Αθηνών και την Περιοχή Έρευνας και Διάσωσης στο Αιγαίο θα εξασθενήσουν καθώς το 71,5% θα αποτελεί ελληνικά χωρικά ύδατα ενώ από πλευράς γεωγραφίας και χωροθέτησης το τουρκικό αίτημα θα φαίνεται ακατανόητο.

Είναι αντιληπτό ότι η Άγκυρα παράλληλα με την αντίδραση στην επέκταση θα εντείνει τις προσπάθειες αμφισβήτησης της ελληνικότητας δεκάδων νήσων και βράχων, ως μέτρο πίεσης και εκφοβισμού αλλά και αποβλέποντας μια νέα διευθέτηση που θα τις αποφέρει κέρδη (σε έδαφος, θάλασσα και αέρα) στην περίπτωση που ευοδωθεί η ελληνική προσπάθεια.

Επιπρόσθετα πρέπει να αναφερθεί η αντικρουόμενη άποψη πολλών διεθνολόγων στην Ελλάδα ότι οποιαδήποτε προσφυγή των δύο χωρών σε Διεθνές Δικαστήριο -με το σημερινό εύρος της αιγιαλίτιδος ζώνης- για θέματα υφαλοκρηπίδος και ΑΟΖ κινδυνεύει να «απαγορεύσει» οποιαδήποτε μελλοντική επέκταση πέραν των 6 ναυτικών μιλίων στη χώρα μας.¹⁷

Αφήσαμε για το τέλος τον παράγοντα της ενίσχυσης της εθνικής ασφάλειας και δυνατοτήτων αμύνης που παρέχει η έστω κατά 6 ναυτικά μίλια επέκταση της εδαφικής μας επικράτειας (σε θάλασσα και αέρα) με την παροχή μεγαλύτερου εύρους επιτήρησης, ελέγχου και δυνατότητας επέμβασης άρα και μείωση των πιθανοτήτων αιφνιδιασμού μας.

Κατά συνέπεια κρίνουμε ότι η σκοπιμότητα επέκτασης των χωρικών μας υδάτων είναι πασιφανής ακόμη και στην περίπτωση εκείνη που για ένα χρονικό διάστημα δεν θα μπορούσαμε να επωφεληθούμε των πλεονεκτημάτων και δικαιωμάτων που αυτή μας παρέχει μέσω όλων των προβλέψεων του Διεθνούς Δικαίου. Στην ενότητα αυτή δεν εξετάσαμε τις συνέπειες από ενδεχόμενες στρατιωτικές ενέργειες που μπορούν να αναληφθούν στο πλαίσιο της ενεργοποίησης του αποκαλούμενου

¹⁷ Οι βασικές και αιτιολογημένες και σε μερικά σημεία αντικρουόμενες θέσεις των δύο ελληνικών σχολών σκέψεως παρουσιάζονται ακροθιγώς στα δύο δημοσιεύματα που παρουσίασε η εφημερίδα «Καθημερινή» στις 11 και 17 Μαΐου 2021. Βλέπε <https://www.kathimerini.gr/politics/561356632/to-chroniko-toy-aigaiou-apo-to-1973-eos-simera/> και <https://www.kathimerini.gr/politics/561364732/o-gordios-desmos-ton-charti-toy-aigaiou/>.

τουρκικού «casus belli» και θα εξεταστούν σε επιμέρους ενότητα που ακολουθεί.

Η εξέταση της αναγκαιότητας που ακολουθεί -λαμβάνοντας υπόψη την αποδοχή της σκοπιμότητας- θα εστιαστεί στον χρόνο ενάσκησης του ελληνικού δικαιώματος και ειδικά στο ερώτημα της εξασθένησης του με την πάροδο του χρόνου ή ακόμη και με την τμηματική του ενάσκησης.

Προβάλλεται ενίοτε η άποψη ότι η καθυστέρηση ενάσκησης του δικαιώματος επέκτασης των χωρικών μας υδάτων εξασθενεί το ίδιο το δικαίωμα μας καθώς φαίνεται ότι αναγνωρίζουμε τις τουρκικές θέσεις περί τουρκικών ζωτικών συμφερόντων στο Αιγαίο, ειδικών συνθηκών της συγκεκριμένης περιοχής, τουρκικής συνεπούς στάσης ως «επίμονος αντιρρησίας», κατάχρησης δικαιώματος και δήθεν ασυνεπειών των ελληνικών θέσεων στο παρελθόν. Αναμφίβολα το Διεθνές Δίκαιο δεν θέτει κανένα χρονικό περιορισμό ή ημερομηνία λήξεως για ενάσκηση του δικαιώματος μας. Επίσης η Ελλάδα, με τον πλέον επίσημο τόνο, δηλώνει ότι θα ενασκήσει το δικαίωμα της σε χρόνο που αυτή θα κρίνει κατάλληλο αντικρούοντας όλα τα τουρκικά επιχειρήματα. Επιπρόσθετα είναι ξεκάθαρα αντιληπτό ότι η διστακτικότητα της Ελλάδος εκπηγάει από την ύπαρξη μιας τουρκικής στρατιωτικής απειλής σε κατάφορη παραβίαση των αρχών του Διεθνούς Δικαίου και ουδεμία σχέση έχει με τα προαναφερθέντα επιχειρήματα της Άγκυρας. Κατά συνέπεια και κάτω από τις παραπάνω συνθήκες δεν κρίνεται ότι εξασθενεί από πλευράς Διεθνούς Δικαίου η δυνατότητα ενάσκησης του δικαιώματος μας.

Ενδεχομένως όμως να εξασθενήσει η ημετέρα βούληση ενάσκησης του σε περίπτωση που ενισχυθούν απόψεις περί αποφυγής στρατιωτικών περιπετειών καθώς δεν θα διαφαίνεται ένα άμεσο κέρδος (κυρίως οικονομικής μορφής) ενώ θα τονίζονται οι συνέπειες μιας σύρραξης. Δηλαδή ο πραγματικός κίνδυνος βρίσκεται στην επικράτηση ημετέρων απόψεων περί αποφυγής ανώφελων τριβών με την Άγκυρα ειδικά μάλιστα στην απευκταία περίπτωση που η πλάστιγγα της ισορροπίας ισχύος κινηθεί περαιτέρω σε βάρος μας. Υπό αυτήν την άποψη ο παράγοντας χρόνος, σε μεσοπρόθεσμη-μακροπρόθεσμη βάση, μπορεί να κινηθεί εναντίον μας καθώς θα επέρχεται κόπωση και ασυναίσθητη αποδοχή της «πραγματικότητας» των 6 ναυτικών μιλίων.

Σημαντικό ρόλο θα παίζει και η γενικότερη στάση της Τουρκίας που διαφαίνεται να συνεχίσει στη πορεία ενός άκρατου αναθεωρητισμού και με υπερβολικές διεκδικήσεις γεγονός που αποδυναμώνει τις πιθανότητες εξεύρεσης συμβιβαστικών λύσεων ή τουλάχιστον προσεγγίσεων. Η προσμονή μιας κυβερνητικής μεταβολής στην Τουρκία που θα έχει ως αποτέλεσμα μια περισσότερη διαλλακτική τουρκική στάση είναι σήμερα ματαιοπονία. Ανύπαρκτες επίσης πιθανότητες συγκεντρώνει η υιοθέτηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση κοινού εύρους χωρικών υδάτων για όλα τα κράτη-μέλη. Εξίσου μακρινή είναι η πιθανότητα μιας ευρωπαϊκής κάλυψης-εγγύησης της επικράτειας (άρα και των χωρικών υδάτων εύρους 12 ναυτικών μιλίων) όλων των κρατών-μελών έναντι τρίτων (βλέπε Τουρκία).

Σημαντικότερη φαίνεται να είναι η ανησυχία περί των κινδύνων της τμηματικής επέκτασης των χωρικών υδάτων. Προβάλλεται ότι η προσέγγιση αυτή ενδυναμώνει τις τουρκικές θέσεις για «ιδιαιτερότητα» του Αιγαίου η οποία με την υιοθέτηση της μεθοδολογίας της σταδιακής επέκτασης (που δεν περιλαμβάνει το Αιγαίο στα πρώτα στάδια και διαφαίνεται ως το τελευταίο βήμα) γίνεται αποδεκτή και από Αθήνα. Ο αντίλογος καίτοι συχνά αναφέρεται στην ανάγκη χαρτογραφικών εργασιών, τεχνικών διευθετήσεων, επιδίωξης σταδιακής προσαρμογής της διεθνούς ναυσιπλοΐας στις νέες συνθήκες, σιωπηρά υποδηλώνει την ελπίδα μιας τουρκικής μεταστροφής και αποκήρυξης των στρατιωτικών απειλών καθώς θα γίνεται σταδιακά αντιληπτή από πλευράς της Τουρκίας η μάταιη και παντελώς αντιπαραγωγική παράνομη τουρκική στάση. Βεβαίως, το Διεθνές Δίκαιο, όπως ακριβώς δεν κάνει λόγο για χρονικούς περιορισμούς παρομοίως δεν αναφέρεται και σε απαγόρευση-αποφυγή τμηματικών επεκτάσεων. Παρομοίως δεν υπάρχουν αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων που αποστέρησαν το δικαίωμα της επέκτασης στα 12 ναυτικά μίλια λόγω χρονικών καθυστερήσεων ή τμηματικών επεκτάσεων (καίτοι πρέπει να ομολογήσουμε ότι η ελληνική διστακτικότητα είναι παγκόσμιο μάλλον φαινόμενο σε μια όμως μοναδική απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας).

Και στην περίπτωση της τμηματικής επέκτασης ο υπαρκτός κίνδυνος δεν βρίσκεται στη διαγραφή του δικαιώματος από το διεθνή παράγοντα ή διεθνή όργανα αλλά από την ημετέρα απεμπόληση του καθώς για τους προαναφερθέντες λόγους μπορούμε να διολισθήσουμε

στην αποδοχή των τουρκικών θέσεων (αποτέλεσμα φυσικά του πειθαναγκασμού και κόπωσης) επισείοντας ως αντιστάθμισμα την ενάσκηση του δικαιώματος του σε άλλες μη διαφιλονικούμενες περιοχές!

Συμπερασματικά, η σταδιακή επέκταση -τακτική που ήδη έχει υιοθετηθεί από την ελληνική κυβέρνηση- επί της ουσίας δεν αποδυναμώνει το δικαίωμα μας και σε τελευταία ανάλυση αποτελεί ένα πρώτο βήμα μετά από δεκαετίες αδράνειας. Αναμφίβολα η σταδιακή επέκταση είναι μια διαδικασία που θα επιφέρει τριβές καθώς θα κινείται ανατολικότερα και κατά συνέπεια απαιτεί άριστη προετοιμασία σε πολλαπλούς τομείς και επίπεδα.

Με τα παραπάνω συμπεράσματα έχουμε υπερθεματίσει και την αναγκαιότητα της επέκτασης αποκρούοντας τους φημολογούμενους κινδύνους διαγραφής του δικαιώματος λόγω καθυστερημένης ή σταδιακής ενάσκησης αλλά επισημάναμε ταυτόχρονα τους κινδύνους της ημετέρας διολίσθησης -για διαφόρους λόγους- από την πρόθεση και δικαίωμα της ενάσκησης και μάλιστα στο μέγιστο επιτρεπόμενο όριο (12 ναυτικά μίλια) που έχει υιοθετηθεί και από το σύνολο των κρατών.¹⁸

Δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων αποτελεί αναφαίρετο και μη διαπραγματεύσιμο δικαίωμα κάθε κράτους. Επιπρόσθετα δεν υφίστανται χρονικοί ή τοπικοί περιορισμοί ενάσκησης του δικαιώματος ενώ η ελληνική καθυστέρηση υλοποίησεως είναι απολύτως δικαιολογήσιμη έναντι της διεθνούς κοινότητας ένεκα των τουρκικών απειλών. Το δικαίωμα της μονομερούς επέκτασης δεν έρχεται σε σύγκρουση με μια πιθανή χειρονομία καλής θέλησης εκ μέρους της Ελλάδος για διευκόλυνση της διεθνούς ναυσιπλοΐας μέσω των προβλέψεων της UNCLOS.

6. ΘΕΣΕΙΣ ΤΡΙΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Όπως ήδη έχει αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα σε περίπτωση επεκτάσεως των χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, ο κύριος κερδισμένος είναι η Ελλάδα και ο εμπλεκόμενος με τις μεγαλύτερες απώλειες και σε διαφορετικούς τομείς είναι η Τουρκία. Αξίζει όμως να

¹⁸ Αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση της Ιαπωνίας η οποία για λόγους εθνικής ασφάλειας σε Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας για να αποφεύγει το «transit passage» έχει περιορίσει το εύρος της Χωρικής Θάλασσας στα 3 ναυτικά μίλια.

μελετηθεί ποιοι άλλοι έστω και έμμεσα εμπλεκόμενοι, θα είναι αυτοί που αναμένεται να αποβεί προς το συμφέρον τους η επέκταση ή το αντίθετο.

Είναι γεγονός ότι μετά την επέκταση περιοχές του Αιγαίου οι οποίες με την παρούσα κατάσταση αποτελούν διεθνή ύδατα θα αποτελούν ελληνική επικράτεια. Είναι βέβαιο ότι η Ελλάδα σε περίπτωση επεκτάσεως θα τηρήσει τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην UNCLOS και αφορούν την «Αβλαβή Διέλευση» ή καθορισμό «Στενών Διεθνούς Ναυσιπλοΐας».¹⁹ Από την άλλη όμως οι χώρες και κυρίως οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν επιθυμούν να υπόκεινται στους όποιους περιορισμούς επιβάλλει η αβλαβής διέλευση για τα πολεμικά πλοία σε αντίθεση με τους πλόες στα διεθνή ύδατα, είτε ακόμη και για λόγους γοήτρου. Έτσι κατά βάση οι ΗΠΑ και η Ρωσία είναι οι δύο κύριες χώρες που επηρεάζονται. Θεωρητικά τα προηγούμενα χρόνια αναφερόταν η Ρωσία ως η χώρα που αντιτίθετο στην επέκταση αν και πρόσφατα μάλλον καταρρίφθηκε αυτός ο μύθος μετά από σχετικές δηλώσεις του Ρώσου ΥΠΕΞ.²⁰ Από την πλευρά των ΗΠΑ δεν υπάρχουν ενδείξεις για την στάση τους αναφορικά με τη διέλευση των πλοίων αυτή καθ' εαυτή αλλά με την ανησυχία τους για το πρόβλημα που μπορεί να προκύψει για τα συμφέροντά τους και το NATO από τις συνέπειες μιας πιθανολογούμενης σύγκρουσης στο Αιγαίο. Μια ανησυχία η οποία έχει τις ρίζες στις δεκαετίες 1960 και 1970,²¹ αν και ενδεχομένως σήμερα θα μπορούσαν οι ΗΠΑ να είναι πιο θετικές διότι δεν θεωρούνται θιγόμενες λόγω των σχετικά καλών σχέσεων μας και ίσως προσβλέποντας σε

¹⁹ Είναι γεγονός ότι οι προβλέψεις της UNCLOS για τα Straits πιθανόν σε ορισμένες περιπτώσεις να δημιουργούν συνθήκες μη επιθυμητές για την εθνική ασφάλεια των παρακτίων κρατών. Συγκεκριμένα μιλάμε για τη επιβαλλόμενη από την UNCLOS δημιουργία διαδρόμων διέλευσης «Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας»-Straits) όχι μόνο πλοίων αλλά και υποβρυχίων (εν καταδύσει) και αεροσκαφών άνευ περιορισμού ή δυνατότητας ελέγχου από το παράκτιο κράτος. Ακόμη και ο ίδιος καθορισμός των «Straits» κρίνεται προβληματικός με ότι αυτό συνεπάγεται. Υπό αυτές τις συνθήκες και σε συγκεκριμένα γεωγραφικά σημεία, ίσως για ορισμένα κράτη να είναι εξεταστέα και η διατήρηση του εύρους των 6 ναυτικών μιλίων (βλέπε υποσημείωση 19 για την ακολουθητέα πρακτική εκ μέρους της Ιαπωνίας).

²⁰ «Η Ρωσία δεν μπορεί να τηρήσει κάποια άλλη στάση, εκτός από αυτή που υπαγορεύει το δίκαιο της θάλασσας», υπογράμμισε ο Ρώσος υπουργός Εξωτερικών Λαβρόφ στη συνάντησή του με τον Έλληνα ΥΠΕΞ στην Αθήνα, απαντώντας σε σχετική ερώτηση, ενώ επισήμανε ότι κάθε μέλος αυτής της σύμβασης μπορεί να καταχωρήσει το εύρος των χωρικών υδάτων έως 12 ναυτικά μίλια, τηρώντας την κοινή λογική και τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες. ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ 26 Οκτ 20.

²¹ Αλέξης Παπαχελάς, *Ένα Σκοτεινό Δωμάτιο*, Εκδόσεις Μεταίχιμο, Αθήνα, 2021, σελ. 239

κάποιους δυνητικούς περιορισμούς που μπορεί να επιβληθούν στους Ρώσους σε περίπτωση κρίσεως.

Ιδιαίτερα όμως στις μέρες μας με την κρίση Ρωσίας-Ουκρανίας σε πλήρη εξέλιξη, η ανάγκη για το αρραγές του μετώπου του ΝΑΤΟ στην περιοχή μας κυριαρχεί και οποιαδήποτε αποσταθεροποιητική ενέργεια - συμπεριλαμβανομένης και της προσπάθειας επέκτασης των χωρικών μας υδάτων- μάλλον θα προκαλούσε σφοδρή δυσαρέσκεια στην Ουάσινγκτον και τους λοιπούς συμμάχους και εταίρους. Παράλληλα μετά τα πρόσφατα γεγονότα στην Ουκρανία και την εκδηλωθείσα ελληνική στάση σχετικά με την εισβολή, δεν είναι εύκολο να διαγνωσθεί η τελική θέση της Ρωσίας επί του θέματος της επέκτασης.

Για τις λοιπές Μεγάλες Δυνάμεις όπως και για τις τρίτες χώρες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή δεν υπάρχουν αρκετά δεδομένα ούτε υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για τη στάση που θα κρατήσουν, εκτιμάται όμως ότι δεν έχουν συμφέροντα που πραγματικά να θίγονται. Νότια της Κρήτης η επέκταση θα μπορούσε σε συνδυασμό με την ΑΟΖ να επηρεάσει ενδεχομένως αρνητικά τη Λιβύη χωρίς να δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα και για το οποίο θα μπορούσαν να υπάρξουν διευθετήσεις. Από τις μεγάλες χώρες ενδιαφέρον έχει η στάση που θα τηρήσει η Γαλλία, μετά την πρόσφατη σύναψη της Ε/Γ συμφωνίας, διότι μετά από επέμβαση Τουρκίας σε περιοχές που έχουμε επεκτείνει στα 12 ναυτικά μίλια. αναγκάζει τη Γαλλία να εμπλακεί με την Τουρκία (συμβατική υποχρέωση-επικράτεια δική μας πλέον). Χωρίς να έχουν γίνει γνωστές όλες οι πτυχές (φανερές-κρυφές) της συμφωνίας δεν μπορούμε να γνωρίζουμε και τις δεσμεύσεις που έχουν συμφωνηθεί.

Ένας άλλος τομέας που ενδεχομένως να υπάρξουν απώλειες σε τρίτους, είναι από την εκμετάλλευση των αλιευτικών πεδίων που βρίσκονται στα διεθνή ύδατα. Εκτιμάται ότι είναι ήσσονος σημασίας διότι μάλλον δεν επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό ζωτικά συμφέροντα τρίτων κρατών καίτοι περιοριζόμενων των διεθνών υδάτων θα περιοριστούν και οι δυνατότητες αλιείας των υπηκόων τους.

Η επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια. θα αυξήσει την ελληνική κυριαρχία κατά 28,3% στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου, αυτό λογικά σημαίνει ότι αυτόματα θα αυξηθεί και η αντίστοιχη «επικράτεια» της ΕΕ. Τούτο υπό άλλες περιστάσεις θα σήμαινε και

επιδίωξη της ΕΕ η οποία κανονικά θα παρότρυνε και συνεπικουρούσε την Ελλάδα προκειμένου να το πράξει. Πρακτικά δεν διαφαίνεται να είναι έτσι και μάλλον μια ουδέτερη-χλιαρή στάση εκτιμάται ότι θα κρατήσουν οι ευρωπαϊκές χώρες, φοβούμενες την αναστάτωση που θα επικρατήσει σε αυτή την περιοχή της Μεσογείου αλλά και της επιθυμίας κάποιων εξ αυτών να μην δυσαρεστήσουν λόγω συμφερόντων, την Τουρκία. Έτσι μια θετική αντιμετώπιση που μάλλον θα έπρεπε να αναμένεται από το σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών λόγω συμπαράστασης προς ένα κράτος μέλος αλλά και πρακτικά λόγω κέρδους (αύξηση του Ευρωπαϊκού εδάφους) δεν πρόκειται να υπάρξει.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός των επιπτώσεων της επεκτάσεως σε τρίτους που κατά συνέπεια θα διαμορφώσει την τηρητέα στάση τους, φυσικά αναλόγως των συμφερόντων που διακυβεύονται. Εκτιμάται λοιπόν ότι υπάρχουν δύο ομάδες επιπτώσεων: οι βραχυπρόθεσμες και οι μακροπρόθεσμες. Οι βραχυπρόθεσμες έχουν σχέση με την αναστάτωση που θα δημιουργηθεί στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου αλλά και τις συνέπειες από μια θερμή σύγκρουση δύο χωρών του ΝΑΤΟ και μέχρι να αποκατασταθεί και για όσο χρόνο απαιτηθεί η ηρεμία, είτε με την επικράτηση των 12 ναυτικών μιλίων είτε με το «Status quo ante». Σε αυτή την περίπτωση πλέον των συμφερόντων των χωρών που επηρεάζονται έχουμε και τον επηρεασμό άλλων φορέων ή παραγόντων που πλήττονται κατά βάση οικονομικά από αυτή την κατάσταση (π.χ. αεροπορικές εταιρείες και εταιρείες μεταφορών αλλά και λοιπές άλλες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, χρηματιστήρια) και οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν τις κυβερνήσεις τους. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις έχουν σχέση με την παγιοποιημένη κατάσταση μετά την επέκταση και αναλύθηκαν στην αρχή της παρούσας ενότητας.

Με βάση τα προαναφερθέντα θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε ότι εκτός της Τουρκίας δεν φαίνεται άλλα μέρη να υφίστανται αξίες λόγου απώλειες από την επέκταση των χωρικών μας υδάτων. Παρά ταύτα, η Ελλάδα θα πρέπει έγκαιρα να προσεγγίσει και να ενημερώσει κάθε γειτονική χώρα ή γενικότερα χώρα που επηρεάζεται από τις τροποποιήσεις του καθεστώτος των χωρικών υδάτων μας, αφουγκραζόμενη συγχρόνως τυχόν ανησυχίες τους και να παρέξει διευκρινήσεις ή ακόμη και διευκολύνσεις αν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Ειδική μέριμνα -στοχευμένες επαφές και ενημέρωση- θα πρέπει να ληφθεί για Ρωσία, ΗΠΑ και Γαλλία (προαναφέρθηκε η σημασία και συνέπειες της Ελληνογαλλικής Συμφωνίας Στρατιωτικής Συνεργασίας). Με αυτές τις χώρες θα πρέπει να υπάρξει ενδελεχής εξέταση των πιθανών καταστάσεων που θα προκύψουν στην περιοχή. Παράλληλα και στο μέτρο του δυνατού θα πρέπει να καταβληθεί κάθε προσπάθεια ώστε το χρονικό διάστημα της «αναστάτωσης» (περίοδος βραχυπρόθεσμων επιπτώσεων) να είναι όσον το δυνατόν μικρότερο.

7. ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΑΠΟ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Έχοντας από την εισαγωγή της Μελέτης αναγνωρίσει ότι η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων αποτελεί την κορωνίδα των ελληνοτουρκικών διαφορών επηρεάζουσα την πλειονότητα των τουρκικών διεκδικήσεων θα εξετάσουμε τις τουρκικές δυνητικές απώλειες από την υλοποίηση της.

Πρέπει να αντιληφθούμε ότι από οικονομικής πλευράς, αυτή καθαυτή η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων δεν επιφέρει σημαντικό κόστος στην Άγκυρα. Σίγουρα περιορίζονται τα ελεύθερα αλιευτικά πεδία, καθώς περιορίζεται η έκταση των διεθνών υδάτων. Η συνέπεια αυτή θα ήταν ανύπαρκτη αν η Ελλάδα διέθετε -σύμφωνα με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου- ΑΟΖ στον αιγιακό χώρο.

Αντίστοιχη παρατήρηση ισχύει και για την εκμετάλλευση των φημολογούμενων υδρογονανθράκων αλλά και των περιοχών με ενδιαφέρον για εκμετάλλευση της αιολικής και κυματικής ενέργειας. Δηλαδή θα αρκούσε η ανακήρυξη-οριοθέτηση της ΑΟΖ (άνευ επέκτασης των χωρικών υδάτων) ώστε η Ελλάδα να αξιοποιεί όλα εκείνα τα οφέλη που προβλέπουν οι Διεθνείς Συνθήκες. Υπό τις σημερινές συνθήκες της μη ύπαρξης ελληνικής ΑΟΖ, η επέκταση των χωρικών υδάτων μας αποστερεί την Τουρκία από σημαντικό τμήμα του διεκδικούμενου από αυτήν χώρου του Αιγαίου.²² Άρα δυνητικά η Τουρκία θα υποστεί οικονομική ζημιά από τη μη εκμετάλλευση του (ή ακόμη και

²² Επισημαίνεται ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων, σαν μονομερές δικαίωμα, είναι θεωρητικά ευκολότερο να ασκηθεί όποτε κριθεί κατάλληλο ενώ η οριοθέτηση της ΑΟΖ (όχι η ανακήρυξη της που είναι και αυτή μονομερές δικαίωμα) είναι ενίοτε χρονοβόρα και προϋποθέτει συναίνεση των δύο μερών.

συνεκμετάλλευση του) καίτοι αβέβαιη επί του παρόντος και ίσως ακόμη περισσότερο αβέβαιη στο μέλλον αναφορικά με εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Δεν πρέπει βέβαια να παραμελούμε και τη στόχευση της Άγκυρας στην παρεμπόδιση δικών μας δυνητικών κερδών.

Αναφορικά με ζητήματα διεξαγωγής της διεθνούς (άρα και τουρκικών συμφερόντων) ναυσιπλοΐας -στην περίπτωση της επέκτασης της χωρικής μας θάλασσας- δεν τίθενται εμπόδια αντιθέτως το νέο καθεστώς της UNCLOS κατοχυρώνει ακόμη περισσότερο τα δικαιώματα της «αβλαβούς διέλευσης» τρίτων (συμπεριλαμβανομένων και πολεμικών πλοίων). Το παραπάνω δικαίωμα ενισχύεται με τον καθορισμό «στενών διεθνούς ναυσιπλοΐας» -που προβλέπει η νέα Συνθήκη²³- μη υποκείμενων σε απαγορεύσεις και περιορισμούς από το παράκτιο κράτος (πλην προφανώς δικαιολογημένων εξαιρέσεων). Στα «στενά» αυτά επιτρέπεται η διέλευση υποβρυχίων εν καταδύσει (για αβλαβή διέλευση ισχύει ο πλους στην επιφάνεια). Επιπλέον και τα αεροσκάφη μπορούν να διασχίζουν ελεύθερα τα «στενά».

Γεγονός είναι ότι ο περιορισμός των διεθνών υδάτων θα περιορίσει τις περιοχές ασκήσεων του τουρκικού πολεμικού ναυτικού και πολεμικής αεροπορίας καθώς και ενδεχομένως διόδους κίνησης προς αυτές. Το θέμα αυτό μπορεί να επιλυθεί με ποικίλους τρόπους -δεδομένης της ελληνικής καλής θελήσεως- ως ένα «τεχνικό» ζήτημα μεταξύ δύο συμμαχικών κρατών. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα για την δυνατότητα απρόσκοπτης χρήσης-πρόσβασης από τις τουρκικές αεροναυτικές δυνάμεις σε κατάλληλα πεδία βολών στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου.

Από πλευράς ασφαλείας και άμυνας της Τουρκίας, η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων κανένα κίνδυνο δεν παρουσιάζει καθώς σε τελευταία ανάλυση ελάχιστα κινείται προς ανατολές προσεγγίζουσα τις τουρκικές ακτές και μειώνοντας τους χρόνους αντίδρασης.

Η ελληνική επέκταση όμως θα αποστερήσει την Άγκυρα από βασικά θέματα που θέτει ως διμερείς διαφορές ή θα τα καταστήσει ήσσονος σημασίας και για τις δύο χώρες. Δηλαδή η επέκταση της

²³ Βλέπε στο Μέρος III/Τμήμα 1 και 2, άρθρα 34-44 και στο Τμήμα III, άρθρο 45. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=PT)

αιγιαλίτιδος ζώνης μας δημιουργεί έμμεσες απώλειες στην Άγκυρα καθώς επιλύονται -σε μεγάλο βαθμό- και σε βάρος της τα ζητήματα της υφαλοκρηπίδος και ΑΟΖ στο Αιγαίο, του εύρους του εθνικού εναερίου χώρου και των ορίων του FIR Αθηνών και της Ζώνης Έρευνας και Διάσωσης στο Αιγαίο.

Δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε και την αυτοπαγίδευση των διαδοχικών τουρκικών κυβερνήσεων στην προβολή της πρόθεσης παρεμπόδισης του ελληνικού δικαιώματος με στρατιωτικές ενέργειες. Δύσκολα θα βρεθεί τουρκική κυβέρνηση που να ανακαλέσει την απειλή κατά της Ελλάδος ή να μην προχωρήσει σε στρατιωτικές ενέργειες παρεμπόδισης της ελληνικής επέκτασης (πιθανές τουρκικές στρατιωτικές ενέργειες εξετάζονται στο 8^ο κεφάλαιο). Σε μια τέτοια περίπτωση το τουρκικό γόητρο θα καταρρακωθεί, ενώ το πολιτικό μέλλον της κυβέρνησης κρίνεται προβληματικό. Ως εκ τούτου -σε κάθε ελληνική ενέργεια- θα πρέπει να δίδεται αναγκαίος χώρος για μια «χαμηλής ορατότητας και ανώδυνη» τουρκική αναδίπλωση. Το πολιτικό κόστος είναι πάντα υπαρκτό και στις δύο πλευρές του Αιγαίου και πρέπει να προσμετρείται ως βασικός παράγοντας στη λήψη (ή μη λήψη) αποφάσεων.

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι αναμφίβολα η Τουρκία υφίσταται απώλειες (άμεσα και έμμεσα) από την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων ενώ η χώρα μας επωφελείται αλλά σε καμία περίπτωση δεν διακυβεύονται αντικειμενικά ζωτικά εθνικά συμφέροντα της Άγκυρας ούτε συντελείται ανατροπή στο συσχετισμό ισχύος μεταξύ των δύο χωρών που να δικαιολογεί τη δηλωμένη πρόθεση της να προχωρήσει στη λήψη (και) στρατιωτικών μέτρων κατά της Ελλάδος ικανών να επιφέρουν μια ολέθρια σύγκρουση.

Εκτιμάμε ότι η Άγκυρα αναγνωρίζει ότι ελάχιστα νομικά ερείσματα διαθέτει για να αντιταχθεί σθεναρά στη επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων -ενέργεια η οποία επί της ουσίας δεν θίγει ζωτικά της συμφέροντα- παρεμποδίζοντας όμως την ενάσκηση του ελληνικού δικαιώματος αποβλέπει στον περιορισμό τους σε όση έκταση είναι αυτό δυνατόν και στην εκχώρηση ανταλλαγμάτων και παραχωρήσεων σε άλλα πεδία. Δεν πρέπει όμως να υποτιμούμε τον κίνδυνο ότι η συνεχής επίκληση της τουρκικής δυναμικής αντίδρασης να την καθιστά από μέσο πίεσης σε αυτοσκοπό.

8. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

Ο θεμέλιος λίθος των τουρκικών απειλών είναι το Ψήφισμα της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης του 1995. Ανάλογες απειλές είχαν εκτοξευθεί πριν το 1995 από Τούρκους υψηλόβαθμους αξιωματούχους και φυσικά επαναλαμβάνονται μέχρι σήμερα με διαφορά εκφράσεων και εντάσεως. Ενδιαφέρουσα είναι η τοποθέτηση του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών στην επίσημη ιστοσελίδα του²⁴ σχετικά με το επικαλούμενο «casus belli» που αναφέρει κατά λέξη:

«The Greek side has been intentionally portraying this as “casus belli”, a concept forbidden by the UN system, with the aim of playing down the significance of its own parliamentary decision».

Είναι προφανές ότι η τουρκική πλευρά αντιλαμβανόμενη (και αναγνωρίζουσα) την καταδικαστέα από το Καταστατικό των Ηνωμένων Εθνών απειλή χρήσεως βίας προσπαθεί να υποβαθμίσει το μήνυμα του ψηφίσματος της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης. Βέβαια η αποδέσμευση προς την κυβέρνηση χρήσης και στρατιωτικών ενεργειών εμπεριέχει την απειλή χρήση βίας άρα αποτελεί απειλή (ενδεχομένως έμμεση) για χρήση στρατιωτικής βίας. Συγχρόνως και παντελώς αστήρικτα προσπαθεί να παρουσιάσει ως παράνομη την εκ μέρους του Ελληνικού Κοινοβουλίου κατακύρωση της UNCLOS και της συνεπαγόμενης δυνατότητας αύξησης των ελληνικών χωρικών υδάτων.

Φυσικά δεν γνωρίζουμε τι ακριβώς έχει λεχθεί σε δεκάδες επίσημες και ανεπίσημες συνομιλίες Ελλήνων και Τούρκων αξιωματούχων για τις τουρκικές αντιδράσεις σε περίπτωση επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων. Πιθανολογούμε ότι έχουν καταστήσει στους Έλληνες συνομιλητές τους, ως αναπόφευκτη απάντηση της Τουρκίας, τη δυναμική τουρκική αντίδραση χωρίς να ξεκαθαρίζουν, για προφανείς λόγους, την ακριβή μορφή της. Ανάλογα και τα μηνύματα των Τούρκων αξιωματούχων που απευθυνόμενοι σε εσωτερικά ακροατήρια κυρίως, με αποδέκτες όμως και εκτός των συνόρων τους, προειδοποιούν για τις τραγικές συνέπειες μιας ελληνικής απόφασης. Ανάλογες όμως τοποθετήσεις είναι αναμενόμενες για υποστήριξη της αξιοπιστίας της απειλής τους χωρίς βέβαια να έχει υπάρξει ποτέ -για τους παραπάνω

²⁴ Βλέπε στο: <https://www.mfa.gov.tr/questions.en.mfa>

προαναφερθέντες λόγους- η προβλεπόμενη επίσημη προειδοποίηση προς την ελληνική πλευρά μέσω μιας διπλωματικής διακοινώσεως.

Η ιστορική εξέταση της συνέπειας των τουρκικών απειλών, ειδικά στο κυπριακό ζήτημα, δείχνουν μια προσεκτική, όχι όμως πάντα αυτοματοποιημένη, υλοποίηση τους. Συχνά μάλιστα οι απειλές τους έχουν μια γενικευμένη και αόριστη μορφή που δίνουν τη δυνατότητα στην τουρκική ηγεσία να δράσει ή να επιδείξει αυτοσυγκράτηση χωρίς την απώλεια του γοήτρου της.

Με τις σημερινές συνθήκες, εκτιμούμε ότι η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων θα προκαλέσει στρατιωτικές ενέργειες από την Τουρκία οι οποίες πιθανότητα να καταλήξουν σε κλιμάκωση που μπορεί να λάβει και τη μορφή γενικευμένης σύρραξης μεταξύ των δύο χωρών. Το ενδεχόμενο, η Άγκυρα να αρκεστεί μόνο σε διαμαρτυρίες προς διεθνείς οργανισμούς εκτιμάται απίθανο.

Παρακάτω θα εξετάσουμε πιθανούς τρόπους αντίδρασης της Άγκυρας σε μια γενική ή μερική επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων (οι πιθανοί τρόποι ενεργείας της Τουρκίας φαίνονται και στον Πίνακα του Παραρτήματος «Α» της Μελέτης).

1. Μη αναγνώριση της επέκτασης των χωρικών υδάτων με συνεχείς και πολυάριθμες παραβιάσεις σε αέρα και θάλασσα και σε αριθμούς, ένταση και προκλητικότητα πρωτόγνωρες με επιδίωξη την παρεμπόδιση κινήσεων ελληνικών πλοίων και αεροσκαφών καθώς και πρόκληση μικρής κλίμακος τοπικής στρατιωτικής σύγκρουσης. Θα μπορούσαμε κατά κάποιο τρόπο -ως προς την πλευρά των παραβιάσεων και μόνο-να παρομοιάσουμε την κατάσταση που θα επικρατήσει ως ανάλογη με τις σημερινές παραβιάσεις του εναερίου χώρου μεταξύ 6 και 10 ναυτικών μιλίων.

2. Αεροναυτικός αποκλεισμός ελληνικών νήσων του Ανατολικού Αιγαίου αφήνοντας σε εμάς την πρωτοβουλία κλιμάκωσης με προσπάθεια διάσπασης του αποκλεισμού. Παράλληλα θα υπάρξουν κατηγορίες για «στρατιωτικοποίηση» των νήσων, δηλώσεις για μη αναγνώριση της ελληνικής κυριαρχίας επί αυτών και απειλές κατάληψης τους με αντίστοιχες προπαρασκευαστικές ενέργειες και επιδείξεις δύναμης και αποφασιστικότητας.

3. Έντονη χρήση Μη Επανδρωμένων Αεροχημάτων (UAV) και κατά περίπτωση προσβολές από Μη Επανδρωμένα Αεροχήματα Μάχης (UCAV).

4. Προσπάθειες κατάληψης ελληνικών μικρών νήσων²⁵ (με ή άνευ κατοίκων) ή ακόμη και βράχων. Μπορεί να συμβεί ως συνέχεια της 2ης ή 3ης περίπτωσης αλλά ακόμη και ως αυτόνομη άμεση τουρκική αντίδραση.

5. Γενικευμένη και αιφνιδιαστική εξαπόλυση επίθεσης ή εκδήλωση της κατόπιν ταχύτατης κλιμάκωσης (εντός ολίγων ωρών) ως συνέχεια των παραπάνω περιπτώσεων. Η σύγκρουση θα συμπεριλάβει όλες τις διαστάσεις και ολόκληρο το θέατρο επιχειρήσεων από τον Έβρο μέχρι και το Καστελόριζο.

Είναι βέβαιο ότι σε κάθε περίπτωση, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις θα επιδιώξουν την εξασφάλιση πλεονεκτικής θέσης με προφανή δυνατότητα άμεσης προσβολής ελληνικών πολεμικών σκαφών και στόχων στρατηγικού ενδιαφέροντος (ναύσταθμοι, αεροδρόμια κλπ) παράλληλα με επιδίωξη σημαντικής αεροναυτικής εμπλοκής και εξασφάλιση τοπικής (θαλάσσιας και αεροπορικής) υπεροχής σε σημεία τουρκικού ενδιαφέροντος.

Οι παραπάνω πιθανοί τρόποι ενεργείας της Άγκυρας θα συνοδεύονται από κυβερνοεπιθέσεις και καταδρομικές ενέργειες με επιδίωξη την αποδυνάμωση των αμυντικών μας δυνατοτήτων αλλά και υψηλού συμβολισμού κτυπήματα με επιδίωξη τον ψυχολογικό επηρεασμό του ελληνικού λαού, του στρατεύματος και της κυβέρνησης. Πιθανή και η δημιουργία αναταραχών στο χώρο της μουσουλμανικής μειονότητας αλλά και από ακραία και καθοδηγούμενα στοιχεία και εγκάθετους σε χώρους με παράνομους μετανάστες. Αντίστοιχη κλιμάκωση αναμένουμε να δούμε και κατά μήκος της γραμμής αντιπαράθεσης στη Κύπρο. Στην περίπτωση που οδηγηθούμε στην πλήρη κλιμάκωση πολύ πιθανή θεωρείται η προσπάθεια πλήρους καταστροφής των δυνάμεων της Κυπριακής Δημοκρατίας αλλά και των υποδομών από τα κατοχικά στρατεύματα με παράλληλη κατάληψη ζωτικών σημείων της Μεγαλονήσου.

²⁵ Καίτοι η UNCLOS κάνει λόγο μόνο για νήσους και βράχους, συχνά, ειδικά στην στρατιωτική ορολογία συναντάμε τις έννοιες νήσοι, μικρονήσοι, βραχονησίδες και βράχοι. Εξυπακούεται ότι από πλευράς διεθνούς δικαίου οι 3 πρώτες έννοιες υπάγονται στην κατηγορία των νήσων της Σύμβασης.

Εκτιμάται ότι η Τουρκία θα επιδιώξει να μη «χρεωθεί» μια άμεση επιθετική ενέργεια «συμβατικού τύπου» κατά της Ελλάδος αλλά να εξαναγκάσει τη χώρα μας να κλιμακώσει στρατιωτικά μη έχοντας περιθώριο άλλων επιλογών. Εκτιμάται ότι η πιθανότερη τουρκική αντίδραση (με ταχύτατη χρονική κλιμάκωση) σε επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων θα περιλάβει:

- Διαρκή έμπρακτη αμφισβήτηση των χωρικών υδάτων και εθνικού εναέριου χώρου μεταξύ 6 και 12 ναυτικών μιλίων.
- Αεροναυτικός αποκλεισμός νήσων Ανατολικού Αιγαίου με παρεμπόδιση προσέγγισης ελληνικών στρατιωτικών αεροσκαφών και πολεμικών πλοίων. Καθώς είναι δύσκολος –και επικίνδυνος για τον ενεργούντα- ο αποκλεισμός με χρήση ναυτικών μονάδων και αεροσκαφών η Τουρκία θα καταφύγει στη χρήση κατευθυνομένων βλημάτων και υποβρυχίων για τον αποκλεισμό των νήσων. Ενδεχομένως ο αποκλεισμός να επεκταθεί και στην προσπάθεια ελέγχου εμπορικών-επιβατηγών σκαφών υπό το πρόσχημα απαγόρευσης μεταφοράς ενισχύσεων προς τα («αποστρατικοποιημένα») νησιά.
- Παράλληλα θα πραγματοποιούνται επί συνεχούς βάσεως υπερπτήσεις -κυρίως μη επανδρωμένων αεροσκαφών- και δεν αποκλείεται η προβολή επιλεγμένων σημαντικών στόχων (Α/Α στοιχεία, σταθμοί διοικήσεως, μονάδες πυροβολικού μάχης, άρματα μάχης, κόμβοι επικοινωνιών) με ταυτόχρονη μετάδοση εικόνας που να καταδεικνύει την εκ μέρους της Ελλάδος παραβίαση του καθεστώτος αποστρατικοποίησης δικαιολογώντας την τουρκική αντίδραση.

Βασική επιδίωξη των τουρκικών αντιδράσεων θα είναι η έναρξη διμερών διαπραγματεύσεων για ακύρωση της ελληνικής επέκτασης με βούληση της Άγκυρας για συμπερίληψη του συνόλου των τουρκικών επιδιώξεων. Θεωρείται βέβαιο ότι η γενικευμένη σύρραξη δεν αποτελεί αντικειμενικό στόχο της Άγκυρας που θα επιδιώξει να υλοποιήσει τους σχεδιασμούς της -εφόσον η Ελλάδα προχωρήσει στην επέκταση- με αστραπιαίες κινήσεις εξασφάλισης στρατηγικών πλεονεκτημάτων και περιορισμένη χρήση στρατιωτικής βίας μεταφέροντας διαρκώς το βάρος περαιτέρω κλιμάκωσης στη χώρα μας. Βεβαίως ουδείς μπορεί να

εκτιμήσει την εξέλιξη της κλιμάκωσης ή ακόμη και τα όρια διακινδύνευσης των δύο αντίπαλων πλευρών. Εκτιμάται ότι οι αρχικές επιτυχίες ή αποτυχίες επί του πεδίου των συγκρούσεων είναι αυτές που θα καθορίσουν για αμφότερες τις πλευρές τις επόμενες κινήσεις και τις αποφάσεις περαιτέρω κλιμάκωσης.

Καίριο ερώτημα είναι το είδος των τουρκικών αντιδράσεων σε περίπτωση τμηματικής επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων που σταδιακά θα επεκτείνεται προς τις επίμαχες περιοχές του Αιγαίου. Για παράδειγμα θεωρούμε δύσκολη την επιλογή ακραίων τουρκικών κινήσεων (πιθανοί τρόποι ενεργείας 3, 4 και 5) σε περίπτωση επέκτασης των χωρικών υδάτων περίξ της Κρήτης. Για το βασικό αυτό ερώτημα θα επανέλθουμε αργότερα.

9. ΕΞΕΤΑΣΗ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

Η ορθή επιλογή του χρόνου ανάληψης μιας ενέργειας ή επιχείρησης συχνά έχει αποφασιστική σημασία για την έκβαση της και απαιτεί την ορθή συναξιολόγηση πληθώρας παραγόντων. Έχοντας εξετάσει -σε προηγούμενο κεφάλαιο- τις ενδεχόμενες συνέπειες της καθυστέρησης λήψης απόφασης για την επέκταση των χωρικών μας υδάτων, αποδεχθήκαμε ορισμένα μειονεκτήματα αλλά καταλήξαμε ότι δεν υφίσταται ένα «αυστηρό» χρονικό περιθώριο για την ενάσκηση του δικαιώματός μας. Στο παρόν κεφάλαιο, εξετάζοντας διάφορους παράγοντες θα πρέπει να επιλέξουμε τις βέλτιστες χρονικές στιγμές (χρονική αλληλουχία) εκδήλωσης των ενεργειών μας. Εξυπακούεται ότι οι χρόνοι εκδήλωσης των ακόλουθων επιμέρους ενεργειών-σταδίων θα εξαρτηθούν και από την έκβαση των αρχικών και φυσικά την αντίδραση των τρίτων μερών (ειδικά της Τουρκίας) και τα αποτελέσματα της αντιπαράθεσης που θα ακολουθήσει.

Στο θεωρητικό επίπεδο ο βέλτιστος χρόνος είναι εκείνος που συνδυάζει:

- Ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον (θετική αντιμετώπιση εκ μέρους των μεγάλων δυνάμεων και χωρών της περιοχής) για την επέκταση των χωρικών μας υδάτων με παράλληλη αποδυνάμωση της διεθνούς υποστήριξης και εικόνας του αντιπάλου.

- Δυσμενείς για τον αντίπαλο εξωτερικές (πχ εμπλοκή των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων σε άλλα πολεμικά μέτωπα) και εσωτερικές συνθήκες που υπομονεύουν τις δυνατότητες και βούληση αντίδρασης.
- Ισορροπία στρατιωτικής ισχύος που καθιστά απαγορευτική ως προς τη σχέση κόστους-οφέλους ή τουλάχιστον ριψοκίνδυνη για τον αντίπαλο τη διακινδύνευση μιας στρατιωτικής αντιπαράθεσης.
- Ολοκλήρωση ημετέρας κατάλληλης πολυεπίπεδης προετοιμασίας -συμπεριλαμβανημένης της πολιτικής βούλησης και συνεννόησης αλλά και κοινωνικής αποδοχής- για ανάληψη εκ μέρους μας των ρίσκων και του κόστους που θα απαιτηθούν και για χρονικό διάστημα μη δυνάμενο να προβλεφθεί.

Σε περίπτωση που επιλεγεί η επέκταση μέσα από σταδιακά βήματα θα πρέπει να εξεταστεί και το απαιτούμενο χρονικό εύρος μεταξύ τους ώστε αφενός να ισχυροποιείται η θέση μας και αφετέρου να μη δίδεται επαρκής χρόνος και προϋποθέσεις ώστε ο αντίπαλος να ακυρώσει το επόμενο (ίσως και σημαντικότερο) βήμα μας. Καθόσον ορισμένες από τις παραπάνω συνθήκες μεταβάλλονταν αιφνίδια, οποιαδήποτε δικό μας χρονοδιάγραμμα θα πρέπει να έχει την ευελιξία και ετοιμότητα τροποποίησης, είτε επιτάχυνσης είτε επιβράδυνσης, των ενεργειών.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο έχουμε αναφερθεί ότι το θέμα της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων δεν επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τα συμφέροντα της πλειονότητας των μεγάλων και γειτονικών δυνάμεων ώστε να δικαιολογείται μια, λιγότερο ή περισσότερο ενεργή τοποθέτηση υπέρ μιας εκ των δύο πλευρών. Σίγουρα οι περισσότερες χώρες (και Οργανισμοί) ενδιαφέρονται για την αποφυγή μιας ανάφλεξης στην ευαίσθητη αυτή περιοχή άρα θα συστήνουν αυτοσυγκράτηση και διάλογο σε αμφότερες τις πλευρές και ενδεχομένως να εκπέμπουν, πειστικές ή μη, προειδοποιήσεις προς την πλευρά εκείνη η οποία θα φέρει το βάρος της κλιμάκωσης της σύγκρουσης (προβληματική πάντα η απόδειξη της υπευθυνότητας).

Από το παρελθόν έχει διαπιστωθεί ότι το εξάμηνο προ και μετά των αμερικανικών προεδρικών εκλογών καθιστά την Ουάσιγκτον λιγότερο πρόθυμη να εμπλακεί σε διεθνείς υποθέσεις. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που υπολογίζουμε σε μια ενεργό αμερικανική υποστήριξη ή ετοιμότητα επέμβασης σε περίπτωση αρνητικών για εμάς εξελίξεων θα

πρέπει μάλλον να αποφύγουμε κορύφωση της έντασης την περίοδο Μαΐου 2024-Απριλίου 2025. Βέβαια και η περίοδος των αμερικανικών «ενδιάμεσων εκλογών» (Νοέμβριος 2022) οδηγούν σε μια περίοδο προεδρικής συγκέντρωσης στην κρίσιμη εσωτερική αναμέτρηση. Ανάλογα ισχύουν και για την περίοδο μέχρι και Ιούνιο 2022 λόγω των γαλλικών προεδρικών εκλογών (Απρίλιος 2022).

Στην Τουρκία οι αμφίρροπες -με τα σημερινά δεδομένα- για τον Erdogan προεδρικές εκλογές θα λάβουν χώρα τον Ιούνιο του 2023. Στη χώρα αυτή, την προεκλογική περίοδο είναι συχνό φαινόμενο η έξαρση του εθνικιστικού λόγου και αντίστοιχα αυξημένες οι πιθανότητες ανάληψης ριψοκίνδυνων κινήσεων με γνώμονα την πολιτική αναμέτρηση που πλησιάζει.

Την τελευταία περίοδο η Άγκυρα ευρίσκεται σε μια πρωτόγνωρη κατάσταση αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ και το στενότερο σύμμαχο τους στην Μέση Ανατολή, το Ισραήλ, καίτοι το τελευταίο δίμηνο η Τουρκία καταβάλλει προσπάθειες επαναπροσέγγισης. Αυτή η αντιπαράθεση δεν σημαίνει ούτε μια αναγκαστική εκτράχυνση των σχέσεων τους ούτε μια διαρκή συνέχιση αυτής της κατάστασης. Μάλιστα μια εκλογική ήττα του Erdogan πιθανόν να βάλει σε τροχιά αναθέρμανσης τις μεταξύ τους σχέσεις (όπως και με λοιπές χώρες της περιοχής). Μία τέτοια αρνητική εξέλιξη για το AKP, μπορεί να θέσει σε πειρασμό αρκετές δυτικές δυνάμεις να προβούν σε χειρονομίες καλής θέλησης προς την Άγκυρα που σε κάποιο βαθμό θα αντιστρατεύονται τα δικά μας συμφέροντα. Ίδια αποτελέσματα μπορούν να υπάρξουν και την παρούσα περίοδο με αφορμή τη σε εξέλιξη δραματική ρήξη Δύσης-Ανατολής ένεκα της ρωσικής στρατιωτικής εισβολής στην Ουκρανία οπότε πιθανόν και να καταστεί εμφανής μια σταδιακή επαναπροσέγγιση της Άγκυρας προς το δυτικό συνασπισμό.

Επί του παρόντος και από πλευράς διεθνών ισορροπιών η υφιστάμενη διεθνή κατάσταση φαίνονταν -στα τέλη του 2021- ευνοϊκότερη τουλάχιστον από το παρελθόν, χωρίς αυτό να προεξοφλεί την οποιαδήποτε ενεργό υποστήριξη για την Αθήνα. Όπως όμως προαναφέρθηκε η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία έχει δημιουργήσει μια κατάσταση γενικότερης αβεβαιότητας.

Η αναβολή οποιαδήποτε ενέργειας εκ μέρους μας, υπό την αναμονή ευνοϊκότερων συνθηκών, διεθνών ή στο εσωτερικό της Τουρκίας φαίνεται ματαιοπονία και επικίνδυνη μετάθεση των ευθυνών μας σε άγνωστο μέλλον με πιθανότερη την ύπαρξη δυσμενέστερων συνθηκών. Η απλή εξέταση των βασικών στοιχείων ισχύος Ελλάδος και Τουρκίας, δημογραφικού και ΑΕΠ, καταδεικνύουν μια ξεκάθαρη διεύρυνση του χάσματος σε βάρος μας σε συνάρτηση με το χρόνο. Ελπίδες περί μιας ξαφνικής οικονομικής κατάρρευσης της Τουρκίας, καίτοι δεν μπορούν να αποκλειστούν απολύτως, περισσότερο αποτελούν ευσεβείς πόθους με άγνωστες συνέπειες σε περίπτωση πραγματοποίησής τους. Αντίστοιχες φρούδες ελπίδες φαίνονται και οι επαναλαμβανόμενες θεωρίες περί διάσπασης του τουρκικού κράτους, ή πλήρους αποσταθεροποίησης μετά από μια επιτυχημένη κουρδική εξέγερση. Ούτε και η απομάκρυνση του Προέδρου Erdogan και του ΑΚΡ από την εξουσία εγγυώνται ότι η διάδοχος ηγεσία θα είναι πιο δεκτική και συνεργάσιμη για αποδοχή της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων. Καμία από τις προαναφερθείσες (ευνοϊκές) περιπτώσεις δεν μπορεί να αποκλειστεί στο μέλλον αλλά η σύνδεση τους με την επέκταση των χωρικών μας υδάτων αποτελεί παραπομπή του θέματος στις καλένδες. Ακριβώς το ίδιο ισχύει και για το λογικοφανές -αλλά απίθανο για πραγματοποίηση- επιχείρημα της ανακήρυξης χωρικών υδάτων εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως και της υιοθέτηση μιας πραγματικά «κοινής άμυνας».

Η σύγκριση της αμυντικής ισχύος των δύο χωρών είναι εξαιρετικά δύσκολη καθώς υπάρχουν καθοριστικοί παράγοντες μη ευκόλως προσμετρούμενοι (εκπαίδευση, ηθικό, ηγεσία κλπ). Ευελπιστούμε ότι η ελληνική εξοπλιστική προσπάθεια που ξεκίνησε με το πρόγραμμα αναβάθμισης των Α/Φ F-16, την προμήθεια Rafale και συγχρόνων φρεγατών σε συνδυασμό με σωρεία άλλων μικροτέρων προγραμμάτων αλλά σημαντικής προστιθέμενης αξίας (πχ τορπίλες και συστήματα αντιμέτρων Υ/Β) θα επιφέρει σταδιακά μείωση του χάσματος που διευρύνθηκε -σε βάρος μας- τη τελευταία δεκαετία. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι παρά τα προβλήματα που εμφανιστήκαν σε σημαντικές προμήθειες των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων (με υπαιτιότητα αποφάσεων της τουρκικής κυβέρνησης), η τουρκική αμυντική βιομηχανία εξασφαλίζει ένα σημαντικό ποσοστό εγχώριας παραγωγής και καίρια εξοπλιστικά προγράμματα βρίσκονται σε εξέλιξη. Ανησυχία

προκαλεί η απόκτηση έξι συγχρόνων υποβρυχίων γερμανικής σχεδίασης, U-214TN που θα καθίστανται επιχειρησιακά από το 2023 μέχρι και το 2027 και είναι ιδιαίτερος επίφοβος σε περίπτωση που η Τουρκία προχωρήσει στους πιθανούς τρόπους αντίδρασης που εξετάσαμε στο οικείο κεφάλαιο. Εξίσου επικίνδυνα είναι και τα τουρκικής κατασκευής μη επανδρωμένα συστήματα σε θάλασσα και αέρα με τάσεις συνεχούς αύξησης του αριθμού τους, αναβάθμισης των ικανοτήτων τους και τελειοποίησης των τεχνικών εμπλοκής τους. Επισημαίνεται από αρκετούς αναλυτές, η μη ανάληψη ρίσκου εκ μέρους μας, αν δεν έχουν ευρεθεί τρόποι αποτελεσματικής αντιμετώπισης τους. Σημαντικές όμως είναι και οι δυνατότητες ηλεκτρονικού πολέμου των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων καθώς και το πυραυλικό δυναμικό τους.

Παράλληλα, η υπάρχουσα πολεμική εμπειρία στελεχών των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων δέον να θεωρηθεί σημαντικός συντελεστής ισχύος που αντιμετωπίζεται μερικώς με την άνοδο της εκπαίδευσης σε ρεαλιστικές συνθήκες (με ότι αυτό συνεπάγεται). Ευτυχώς οι συνεχείς διώξεις του καθεστώτος έχουν απομειώσει τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις από σημαντικό αριθμό εμπείρων και ικανών στελεχών ενώ σίγουρα έχουν προωθηθεί στελέχη με βασικό γνώμονα τις φιλοκυβερνητικές πεποιθήσεις τους με ότι αυτό συνεπάγεται για το αξιόμαχο του στρατεύματος.

Παρά ταύτα διακρίνεται μια σταδιακή μείωση της τουρκικής υπεροχής σε εξοπλισμούς, αρχής γενομένης από τα μέσα του 2022 (αρχική επιχειρησιακή ετοιμότητα αριθμού Rafale) και συνεχιζόμενη τα επόμενα έτη (τουλάχιστον έως το 2026) με την σταδιακή υλοποίηση των προαναφερθέντων εξοπλιστικών μας προγραμμάτων. Η σμίκρυνση του υπάρχοντος σήμερα χάσματος δεν σημαίνει μια δραματική αύξηση των δικών μας πιθανοτήτων επικράτησης σε μια σύγκρουση τα επόμενα 2-5 χρόνια. Σίγουρα η προμήθεια νέων οπλικών συστημάτων και η αναπλήρωση βασικών φόρτων πυρομαχικών, αν συνδυαστούν με κατάλληλη εκπαίδευση, νέες τακτικές, ορθή επιχειρησιακή διοίκηση, όλα αυτά προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες επιχειρησιακές απαιτήσεις που θα προκύψουν θα αυξήσουν σε σημαντικό βαθμό τις ημέτερες πιθανότητες επικράτησης.

Ίσως το βασικότερο σημείο είναι να πειστεί ο αντίπαλος ότι οι ημέτερες στρατιωτικές ικανότητες και η αποφασιστικότητά μας -ακόμη

και σε περίπτωση ισόρροπου αποτελέσματος- θα του επιφέρουν δυσβάστακτες απώλειες που σε συνδυασμό με τις γεωπολιτικές συνθήκες θα καταστήσουν την αντίδραση του μη cost-effective.

Η παρουσίαση της χρονολογικής εξέλιξης ορισμένων βασικών εξοπλιστικών προγραμμάτων μας έδωσε μια γενική εικόνα του πίνακα χρονικών ενεργειών που μπορεί να συνδυαστεί με τις διεθνείς εξελίξεις που προηγήθηκαν. Σημαντικότερος είναι και ο παράγων της εσωτερικής προετοιμασίας που στηρίζεται στην σύμπλευση των μεγαλύτερων πολιτικών κομμάτων, τη γενικότερη αποδοχή του πληθυσμού και την έγκαιρη προετοιμασία του ευρύτερου κυβερνητικού τομέα για μια σύρραξη που μπορεί να λάβει και τη κορφή ενός «πολέμου φθοράς». Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις οικονομικές επιπτώσεις μιας ανάλογης εξέλιξης δεδομένου του δυσθεώρητου χρέους μας και της εξάρτησης μας από διεθνή πιστωτικά ιδρύματα και πιστώτριες χώρες (έστω και κράτη-μέλη στην ίδια «οικογένεια»). Κατά συνέπεια θα πρέπει να επιλεγεί ο κατάλληλος χρόνος, κατά τον οποίο οι αναπόφευκτες οικονομικές αναταράξεις (απώλεια πιστωτικών βαθμίδων, εφαρμογή capital controls, απώλεια τουριστικού συναλλάγματος, πληρωμές δόσεων κλπ) θα είναι διαχειρίσιμες στο μέτρο του δυνατού.

Σκόπιμο είναι να τονίσουμε ότι η περίοδος ενός τουλάχιστον εξαμήνου προ των βουλευτικών εκλογών (Ιούνιος 2023) και μέχρι και τον Μάρτιο του 2024 (λαμβάνοντας υπόψη την πιθανότητα διπλών εκλογών) δεν φαίνεται ευνοϊκή για λήψη και εφαρμογή ανάλογων σχεδίων.²⁶ Μάλιστα μετά τα εξελισσόμενα γεγονότα στην Ουκρανία το ενδεχόμενο της έναρξης δρομολόγησης των πρώτων ενεργειών στο Β' εξάμηνο του 2022 φαίνεται να απομακρύνεται λόγω της διεθνούς ρευστότητας.

Πέραν της προσεκτικής προετοιμασίας θα πρέπει να υφίσταται και σχεδιασμός για άμεση επέκταση των χωρικών μας υδάτων σε περίπτωση απρόβλεπτων θετικών καταστάσεων ή μιας αιφνίδιας σύγκρουσης με την Τουρκία. Θα μπορούσε κάποιος να επισημάνει ότι μια σημαντική πολιτική ή οικονομική και κοινωνική αναταραχή στην Τουρκία θα αποτελούσε κατάλληλη ευκαιρία για την ενάσκηση του δικαιώματός μας.

²⁶ Οι ημερομηνίες των ελληνικών εκλογών αποτελούν προβλέψεις καθώς παρατηρείται αρκετά συχνά το φαινόμενο της μη εξάντλησης της κυβερνητικής τετραετίας.

Εδώ υποκρύπτεται ο κίνδυνος μια δική μας πρωτοβουλία, σε χρόνο που αντικειμενικά θα κριθεί κατάλληλος για εκμετάλλευση των εσωτερικών προβλημάτων της γείτονος, να προσφέρει την ευκαιρία στην κλυδωνιζόμενη ηγεσία της να συσπειρώσει την τουρκική κοινωνία και να την παρακινήσει σε έναν αγώνα μέχρι εσχάτων εναντίον της καιροσκοπικής ελληνικής πλευράς.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να γίνει γνωστό στην απέναντι πλευρά ότι οποιαδήποτε εσκεμμένη ή μη, στρατιωτική σύγκρουση, μικρής ή μεγάλης έκτασης, πλέον της συντριπτικής στρατιωτικής απάντησης μας, θα επιφέρει και την αυτοματοποιημένη και αμετάκλητη συνολική και πλήρη επέκταση των χωρικών μας υδάτων («και γαία πυρί μιχθήτω»). Η «απειλή» αυτή θα πρέπει να επικρέμεται πάντα παράλληλα με την ετοιμότητα και αποφασιστικότητα υλοποίησης της.

10. ΠΙΘΑΝΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έχοντας εξετάσει στα προηγούμενα κεφάλαια τους καθοριστικούς παράγοντες που συνθέτουν το διεθνές περιβάλλον της αντιπαράθεσης, τις πιθανές αντιδράσεις της Τουρκίας και την μεταβλητή του χρόνου θα διερευνήσουμε τους πιθανούς τρόπους ενεργείας της χώρας μας.

Ήδη από τον Ιανουάριο του 2021 οπότε και επεκτάθηκαν τα χωρικά μας ύδατα στο Ιόνιο Πέλαγος στα 12 ναυτικά μίλια, φάνηκε η πρόθεση της Ελλάδος να προχωρήσει στην τμηματική επέκταση της αιγιαλίτιδος ζώνης. Οι επικριτές της τμηματικής επέκτασης (και υποστηρικτές της συνολικής καθ' όλη την επικράτεια επέκτασης) διατείνονται ότι με αυτή την προσέγγιση αποδεχόμεθα μερικώς την τουρκική άποψη περί «ειδικών συνθηκών» που επικρατούν στο Αιγαίο και κατά συνέπεια αποδυναμώνονται οι μελλοντικές δυνατότητες ανάλογης κίνησης προς τα Ανατολικά.

Από το 5^ο κεφάλαιο αναγνωρίσαμε ότι η σταδιακή επέκταση δεν αποδυναμώνει το δικαίωμα μας και σε τελευταία ανάλυση αποτελεί ένα πρώτο βήμα μετά από δεκαετίες αδράνειας. Το ζητούμενο είναι να αποφασίσουμε για τον τρόπο συνέχισης της διαδικασίας της επεκτάσεως που θα μπορούσε να συμπεριλάβει τα παρακάτω σταδιακά βήματα:

- Επέκταση χωρικών υδάτων μόνο νοτίως της Κρήτης ή περίξ της Κρήτης.

- Επέκταση χωρικών υδάτων στο σύνολο της ηπειρωτικής Ελλάδος μέχρι εκβολών ποταμού Νέστου ή ποταμού Έβρου.
- Επέκταση χωρικών υδάτων λοιπών νησιωτικών περιοχών.
- Επέκταση χωρικών υδάτων στο σύνολο της επικράτειας και στα 12 ναυτικά μίλια σε περίπτωση ειδικών συνθηκών.

Παράλληλα εγείρεται το ερώτημα αν η επέκταση θα πραγματοποιηθεί στο μέγιστα επιτρεπόμενο όριο των 12 ναυτικών μιλίων ή θα υπάρξει κάποιος αυτοπεριορισμός μας (που και σε ποιο εύρος) για ευνόητους λόγους.

Η προς δυσμάς υλοποιηθείσα επέκταση στα 12 ναυτικά μίλια πραγματοποιήθηκε με την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος²⁷ και την εν συνεχεία ψήφιση Νόμου από το Ελληνικό Κοινοβούλιο.²⁸ Η ελληνική κυβέρνηση ορθώς έπραξε το αυτονόητο (ευρέως χρησιμοποιούμενη διεθνής πρακτική) να χρησιμοποιήσει την μέθοδο της μέτρησης με χάραξη ευθειών γραμμών βάσεων και το κλείσιμο των κόλπων. Εξυπακούεται ότι προ της έκδοσης του Προεδρικού Διατάγματος είχε προηγηθεί η εξαγωγή και αποτύπωση των αναγκαίων συντεταγμένων για το κλείσιμο των κόλπων και τη χάραξη των ευθειών γραμμών βάσεως. Θεωρούμε ότι οι παραπάνω χαρτογραφικές εργασίες (ενδεχομένως με διαφορετικές παραλλαγές) έχουν ήδη ολοκληρωθεί στο μεγαλύτερο μέρος τους τα 27 χρόνια που μεσολάβησαν από την κατακύρωση της UCLOS από το Ελληνικό Κοινοβούλιο.²⁹ Σε κάθε περίπτωση επιβάλλεται η άμεση ολοκλήρωση των σχετικών εργασιών για το σύνολο της εδαφικής μας επικράτειας. Ανάλογη διαδικασία θα χρησιμοποιηθεί και για τις περαιτέρω επεκτάσεις.

²⁷ Προεδρικό Διάταγμα Υπ. Αριθμ. 107. «Περί κλεισίματος κόλπων και χάραξης ευθειών γραμμών βάσης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταΐναρο της Πελοποννήσου». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 258/Α/27 Δεκεμβρίου 2020.

²⁸ Νόμος Υπ. Αριθμ 4767, «Καθορισμός του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταΐναρο της Πελοποννήσου». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 9/Α/21 Ιανουαρίου 2021 και η ισχύς του Νόμου (σύμφωνα με το άρθρο 5) ξεκίνησε από τη δημοσίευση του στη Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (21 Ιαν 2021).

²⁹ Νόμος 2321/1995 -, «Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της θάλασσας και της Συμφωνίας που αφορά την εφαρμογή του μέρους XI της Σύμβασης». Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 136/Α/23 Ιουνίου 1995

Η επέκταση στα 12 ναυτικά μίλια νοτίως της Κρήτης φαίνεται ότι αποτελεί την πλέον μετριοπαθή ελληνική κίνηση καθόσον γεωγραφικά εκτείνεται εκτός του Αιγαίου καιτοι θα περιλάβει ένα μικρό τμήμα της τουρκικής ΑΟΖ που καθορίζει το «τουρκολιβυκό μνημόνιο». Κατά συνέπεια θα δοκιμαστούν στην πράξη οι αντιδράσεις της Άγκυρας σε μια θαλάσσια περιοχή που λόγω εγγύτητος στην Κρήτη παρουσιάζει επιχειρησιακά πλεονεκτήματα για εμάς. Βέβαια παραμένει -ίσως ενισχύεται- και η επιχειρηματολογία των «ειδικών συνθηκών» του Αιγαίου και δίνεται η ευκαιρία στην Τουρκία να προβεί σε σκληρή διακοίνωση ότι ανάλογη πράξη δεν θα γίνει αποδεκτή στο χώρο του Αιγαίου.

Η επέκταση των χωρικών υδάτων περίξ του συνόλου της νήσου Κρήτης, συμπεριλαμβανομένων και των Αντικυθήρων, Κυθήρων και εξαρτημένων νήσων και βράχων ενδεχομένως προσφέρει περισσότερα πλεονεκτήματα χωρίς να επιφέρει υπέρμετρη αύξηση του ρίσκου δυναμικών τουρκικών αντιδράσεων. Η επιλογή αυτή επηρεάζει τους διαδρόμους εισόδου-εξόδου προς το Αιγαίο και κυρίως στο δυτικό τμήμα και θα πρέπει να συνοδευθεί με την ανακήρυξη των αναγκαίων «θαλασσιών στενών» (straights) για διευκόλυνση της διεθνούς ναυσιπλοΐας.

Μια τέτοια ενέργεια θα μπορούσε να λάβει χώρα και το τελευταίο τρίμηνο του 2022 και υπό προϋποθέσεις (πχ δεσμευτική δήλωση αμερικανικής υποστήριξης ένεκα δραματικών εξελίξεων) θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μέτρο που λαμβάνεται για περιορισμό των κινήσεων του ρωσικού πολεμικού ναυτικού (υπό το πρίσμα της κλιμακούμενης αντιπαράθεσης Δύσης-Ρωσίας). Η σύμπτωση με τις αμερικανικές προεδρικές εκλογές δεν φαίνεται απαγορευτική ενώ μια επανεκλογή Μακρόν στο Παρίσι (δημοσκοπικά πιθανή σήμερα) μάλλον θα ήταν θετική. Απεναντίας όμως θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από τον Πρόεδρο Erdogan ως ευκαιρία εκλογικής συσπείρωσης μέσω μιας δυναμικής αντίδρασης με πρόσχημα την ελληνική «προκλητική» ενέργεια. Σίγουρα η μη αντίδραση του θα είχε συνέπειες στην εκστρατεία επανεκλογής του. Η πρόβλεψη για μεταφορά στο Β' εξάμηνο του 2023 φαίνεται προβληματική λόγω πιθανής αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης στην Αθήνα και δύο συνεχόμενων εκλογικών διαδικασιών. Βέβαια οι ακριβείς χρόνοι είναι αδύνατο να εκτιμηθούν από τώρα ενώ

δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να υπάρχει μια νέα ισχυρή κυβέρνηση στην Αθήνα το Β' εξάμηνο του 2023 (πρόωρες εκλογές). Από πλευράς στρατιωτικής ισορροπίας τα θετικά αποτελέσματα της ελληνικής εξοπλιστικής προσπάθειας θα αρχίσουν να αποδίδουν από το 2023 και μετά με αντιστάθμισμα την αντίστοιχη σταδιακή παραλαβή των νέων υποβρυχίων από την Τουρκία.

Ανοικτό πάντα το ενδεχόμενο η Άγκυρα να προχωρήσει –πριν από οποιαδήποτε κίνηση μας- στην προκλητική κίνηση διενέργειας ερευνών νότια και νοτιανατολικά της Κρήτης στις περιοχές του τουρκολιβυκού μνημονίου. Στην περίπτωση αυτή η άμεση επέκταση των χωρικών υδάτων, τουλάχιστον πέριξ της Κρήτης θα ήταν επιβεβλημένη. Σε ερευνητικές εργασίες θα μπορούσε να προβεί η Άγκυρα, σε απόσταση 6 ναυτικών μιλίων από τη Κρήτη και σε περίπτωση που προχωρήσουμε στην επέκταση πέριξ της νήσου (ή και μόνο νοτίως) δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό τη μη αναγνώριση των νέων ορίων των χωρικών μας υδάτων.

Αντιληπτό είναι ότι η προσπάθεια ικανοποίησης όλων των χρονικών παραγόντων θα οδηγήσει τη συνεχή αναβολή του εγχειρήματος χωρίς να μπορεί να αποκλειστεί η εμφάνιση ευκαιρίας (opportunity window) την οποία θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να εκμεταλλευτούμε. Ίσως είναι ρεαλιστική επιλογή με αποδεκτό ρίσκο η υλοποίηση της δεύτερης φάσης επέκτασης (η πρώτη ήταν στο Ιόνιο Πέλαγος), να περιοριστεί νοτίως και δυτικά της Κρήτης και να αναληφθεί στο τελευταίο τρίμηνο του 2022. Στην περίπτωση αυτή η τρίτη φάση κρίνεται σκόπιμο να συμπεριλάβει την ηπειρωτική χώρα και τα βόρεια παράλια της Κρήτης. Ο χρόνος υλοποίησης της τρίτης φάσεως θα επιλεγεί μεταξύ του τέλους του 2023 και του τέλους του 2026 και θα εξαρτηθεί και από τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων σε Ελλάδα και Τουρκία. Η προτίμηση στο τελευταίο τρίμηνο του έτους προέρχεται από την επιθυμία μη διατάραξης της τουριστικής περιόδου (πηγή εσόδων) και στην ελπίδα ομαλοποίησης μέχρι την επόμενη περίοδο. Για την τελευταία φάση επέκτασης (τέταρτη) που θα καλύψει το υπολειπόμενο τμήμα δεν είναι δυνατόν να γίνει πρόβλεψη αλλά δεν θα πρέπει να λάβει χώρα πέραν του 2028. Εκτιμάται ότι οι συνέπειες των προηγούμενων φάσεων θα έχουν δημιουργήσει τις συνθήκες της εξεύρεσης συμβιβαστικής λύσεως ή θα έχουν επιφέρει μια στρατιωτική σύγκρουση, μικρή ή

μεγάλης κλίμακος, που θα έχει οδηγήσει στην «αυτοματοποιημένη επέκταση» του συνόλου.

Φυσικά, σε αμφότερες τις περιπτώσεις (μόνο νοτίως ή περίξ της Κρήτης), ισχύουν οι πιθανοί τρόποι αντίδρασης της Τουρκίας (8^ο κεφάλαιο) αλλά εκτιμούμε ότι αποδυναμώνεται η πιθανότητα καταφυγής σε ακραίες συγκρουσιακές επιλογές. Η επιλογή αποκλεισμού της Κρήτης είναι αδύνατη για τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις χωρίς να οδηγηθούμε σε γενικευμένη σύρραξη και μάλιστα σε δυσμενές για αυτές επιχειρησιακό περιβάλλον. Παραμένει όμως ο κίνδυνος αποκλεισμού-στοχοποίησης ενός άλλου (άλλων) νησιών ως απόρροια της δήλωσης περί ανάληψης στρατιωτικών μέτρων και σε συνδυασμό με τις κατηγορίες της «παράνομης στρατικοποίησης» του (των).

Καίτοι η επέκταση των χωρικών υδάτων περίξ της Κρήτης -σε περίπτωση μη δυναμικής (τουλάχιστον στην πλέον επίφοβη μορφή της) τουρκικής αντίδρασης- θα αποδυναμώσει την αξιοπιστία του τουρκικού «casus belli» θα μπορούσε να οδηγήσει την Άγκυρα στην αποφασιστικότερη και ξεκάθαρη «αυτοδέσμευση» της για λήψη στρατιωτικών ενεργειών σε περίπτωση περαιτέρω επέκτασης. Μια τέτοια ενέργεια θα καθιστούσε ακόμη περισσότερο ριζοκίνδυνη μια περαιτέρω (τρίτη κατά σειρά) επέκταση.

Υπό την παραπάνω σκέψη φαίνεται λογική η σκέψη της ταυτόχρονης επέκτασης περίξ της Κρήτης, λοιπών γειτονικών νήσων αλλά και του ηπειρωτικού χώρου μέχρι των εκβολών Νέστου ή Έβρου. Δηλαδή με τον ίδιο «βαθμό κινδύνου» αντίδρασης-αναμέτρησης θα έχουμε προχωρήσει σε κάλυψη μεγαλύτερης περιοχής ενώ θα παραμείνει η επιφύλαξη για «ειδικές συνθήκες» Αιγαίου. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις επεκτάσεως, θα καλυφτεί το μέγιστο επιτρεπόμενο εύρος (12 ναυτικά μίλια). Σε μια τέτοια περίπτωση, που σίγουρα εμπεριέχει μεγαλύτερο ρίσκο σύγκρουσης, οι χρόνοι υλοποίησης θα πρέπει να μετατεθούν σίγουρα πέραν του 2022. Παραμένουν οι περιορισμοί που δημιουργούν η εκλογική αβεβαιότητα σε αμφότερες τις πλευρές του Αιγαίου και η επέκταση (Κρήτης και ηπειρωτικής Ελλάδος) μεταφέρεται τουλάχιστον για τα τέλη του 2025. Δυνατή η δημιουργία ευκαιρίας λόγω έκρυθμης κατάστασης που θα δημιουργηθεί στην Τουρκία, προ ή μετά των εκλογών, με παράλληλη ύπαρξη ισχυρής κυβέρνησης στην Αθήνα και σχετικά ευνοϊκών διεθνών συνθηκών. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται

το γεγονός ότι η προσπάθεια εκμετάλλευσης εσωτερικών προβλημάτων της γείτονος μπορεί να επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα για αυτό και πρέπει να υπάρξει πολύ περίσκεψη αλλά και ικανότητα τάχιστης δημιουργίας τετελεσμένων ώστε να ελαχιστοποιούνται οι δυνατότητες αντίδρασης του αντιπάλου.

Θεωρείται βέβαιο ότι η Τουρκία, ανεξάρτητα και των εσωτερικών εξελίξεων, δεν θα αναγνωρίσει καμία από τις προαναφερθείσες επεκτάσεις των χωρικών μας υδάτων και θα προχωρήσει σε δεκάδες παραβάσεις με κάθε μέσο και με προκλητικό τρόπο. Η ελληνική πλευρά θα πρέπει να δείξει τη μέγιστη προσοχή και αυτοσυγκράτηση χωρίς όμως να επαναλάβει το σφάλμα της επί δεκαετίες μη αντίδρασης σε παραβιάσεις της εθνικής κυριαρχίας (πχ υπερπτήσεις).

Σε περίπτωση που οι τουρκικές αντιδράσεις υπερβούν κάποια όρια ή επέλθει στρατιωτική σύγκρουση, ανεξαρτήτως κλίματος, η επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια και στο υπολειπόμενο χώρο θα πρέπει να επέλθει με αυτοματοποιημένες διαδικασίες γεγονός που έγκαιρα θα πρέπει να έχει γνωστοποιηθεί στην Άγκυρα.

Υπάρχει πιθανότητα (μικρή) η τμηματική επέκταση των χωρικών μας υδάτων προς τις επίφοβες περιοχές να οδηγήσουν την Άγκυρα να αντιληφθεί την αποφασιστικότητα μας και να την οδηγούσαν σε υποβολή προτάσεων για συνολική διευθέτηση των «διμερών διαφορών» ως ένδειξη καλής θελήσεως της και τελευταίας προσπάθειας αποφυγής της σύρραξης. Είναι σχεδόν αδύνατο να προβλεφθεί από τώρα η ελληνική στάση αλλά πρέπει να υπάρχουν προσχεδιασμένες εναλλακτικές λύσεις. Δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι το δικαίωμα επέκτασης των χωρικών μας υδάτων είναι το ισχυρότερο όπλο πίεσης που διαθέτουμε έναντι της Άγκυρας και δεν θα πρέπει να αυτοπεριοριστούμε αν δεν έχουμε προωθήσει σημαντικό μέρος των αντικειμενικών μας στόχων συμπεριλαμβανομένης της επίλυσης των ορίων της ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδος με βάση το διεθνές δίκαιο και την εμπλοκή διεθνούς διαιτητικού οργάνου.

Η τελευταία πράξη της επέκτασης θα λάβει χώρα στα νησιά του Αιγαίου (συμπεριλαμβανομένου και του συμπλέγματος Μεγίστης). Κρίνεται σκόπιμο να υπάρξει παραχώρηση «στενών διέλευσης» που να καλύπτουν όχι μόνο τη διεθνή ναυσιπλοΐα στον άξονα Βορρά-Νότος

αλλά και την προσέγγιση σε βασικά τουρκικά λιμάνια της Μικράς Ασίας. Μέριμνα μπορεί να υπάρξει και για εκατέρωθεν χρονική χρήση πεδίων ασκήσεων και βολών σε διεθνή ύδατα ή ακόμη (και υπό προϋποθέσεις) σε μέρος των ελληνικών χωρικών υδάτων. Ανάλογες παραχωρήσεις -όσο και ενδεχομένως να φαίνονται υπερβολικές- αφενός επιδεικνύουν καλή θέληση προς τους τρίτους και αφετέρου δίνουν εύλογο πρόσχημα στην Άγκυρα για αναδίπλωση από ακραίες θέσεις.

11. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

Αν ανατρέξει κάποιος στην Λευκή Βίβλο³⁰ η οποία είναι αναρτημένη στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΘΑ, υπενθυμίζεται ότι η Πολιτική Εθνικής Άμυνας και Ασφάλειας (ΠΕΑΑ) είναι απόρρητη, θα διαβάσει πλέον των άλλων για τις Ένοπλες Δυνάμεις ότι είναι «εστιασμένες στην Κύρια Απειλή» χωρίς φυσικά να κατονομάζεται η Τουρκία η οποία αποτελεί την κύρια απειλή για την Ελλάδα μαζί με τους πολλούς διαφορετικούς κινδύνους. Η απειλή είναι δεδομένη, μεθοδευμένη και συνεχής. Μέσα στα χρόνια που έχουν περάσει και παρ' όλες τις προσπάθειες που έχουν γίνει, οι σχέσεις μας με την Τουρκία θα παραμείνουν η μεγαλύτερη ανησυχία για την ασφάλεια της χώρας χωρίς να διαφαίνονται σημάδια βελτίωσης στο μέλλον. Η Τουρκία θα παραμείνει ο μεγάλος επιβουλέας της εδαφικής μας ακεραιότητας και η απειλή σύγκρουσης υπάρχει και θα συνεχίσει να υπάρχει είτε θα επεκτείνουμε τα χωρικά μας ύδατα είτε όχι. Πιο σημαντικό όμως από την ίδια την διαχρονική απειλή, ίσως είναι το φοβικό σύνδρομο που μας διακατέχει και μάλλον έχει εδραιωθεί στην αντίληψή μας και είναι αυτό το οποίο δημιουργεί προϋποθέσεις κλιμάκωσης απαιτήσεων από την πλευρά της Τουρκίας.

Οι κίνδυνοι που εκτιμάται ότι θα προκύψουν από μια ενδεχόμενη επέκταση των χωρικών μας υδάτων έχουν σχέση με τους τρόπους που θα αντιδράσει η Τουρκία και οι οποίοι έχουν περιγραφεί σε προηγούμενη ενότητα. Από αυτούς ο μεγαλύτερος κίνδυνος που θα επηρεάσει πάρα πολλούς τομείς όπως στρατιωτικός, οικονομικός, πολιτικός και άλλοι, είναι αυτός της γενικευμένης σύρραξης. Στην γενικευμένη σύρραξη όμως μπορεί να οδηγηθούμε ανά πάσα στιγμή και από ένα «τυχαίο σημειακό» επεισόδιο που επαπειλείται καθημερινά και μπορεί να εξελιχθεί σε

³⁰ Η Λευκή Βίβλος είναι έκδοσης 2014 και έκτοτε δεν έχει ανανεωθεί.

γενικευμένο θερμό. Την γενικευμένη σύρραξη την απεύχονται και οι δύο χώρες. Εκτιμάται ότι η Τουρκία δεν θα επιθυμούσε να αντιπαρατεθεί στρατιωτικά με την Ελλάδα σε μια γενικευμένη σύρραξη και γι' αυτό φροντίζει να κρατάει υψηλά την απειλή πολέμου. Έχει αποδειχθεί (τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια) ότι ή Τουρκία συνήθως ενεργεί εκ του ασφαλούς και για να ενεργήσει θα πρέπει να είναι σίγουρη για το αποτέλεσμα, έτσι με λεονταρισμούς προβάλλει την απειλή πολέμου σε ένα θέμα (την επέκταση) που γνωρίζει ότι δεν διαθέτει επαρκή νομικά ερείσματα προκειμένου εμείς να μην προβούμε στην επέκταση, θεωρώντας ότι αυτή η ενέργεια θα μπορούσε να καταλήξει σε μια γενικευμένη σύγκρουση.

Μια γενικευμένη σύρραξη μπορεί να προκληθεί όταν η Τουρκία κλιμακώσει την στρατιωτική της αντίδραση και πέραν από αποκλεισμούς, απαγορεύσεις ή άλλα μέτρα, προχωρήσει σε κατάληψη ελληνικού εδάφους ή προσβολή στόχων ελληνικού ενδιαφέροντος προκειμένου να πετύχει δυναμικά ερείσματα που θα μας οδηγήσουν στην αναδίπλωση. Η αλήθεια είναι ότι δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για το αποτέλεσμα μιας γενικευμένης σύγκρουσης και ποια θα είναι η επόμενη μέρα για τις Ένοπλες Δυνάμεις μας, την οικονομία και την γενικότερη κατάσταση στη χώρα. Είναι σίγουρο ότι θα ματώσουμε σε πολλούς τομείς το θέμα είναι πόσο και αν αυτό έχει αντίκρισμα.

Μετά την διακήρυξη επέκτασης από μέρος μας αναμένεται να δημιουργηθεί μια κατάσταση παρατεταμένης έντονης τριβής, αν όχι πόλεμος φθοράς, με συνεχείς εντάσεις και πολλά θερμά επεισόδια που θα εμπεριέχουν ενδεχομένως και αιματηρές συγκρούσεις. Αυτό είναι μια κατάσταση η οποία δεν συμφέρει καθόλου την Ελλάδα διότι η Τουρκία θα έχει την πρωτοβουλία, θα πιέζει σε τόπο και χρόνο πολύ πιο έντονα από ότι μέχρι σήμερα και το βασικότερο εφόσον έχουν προηγηθεί ένοπλες συγκρούσεις ο αντίκτυπος από κάθε επεισόδιο θα είναι μεγάλος. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να έχει σαν συνέπεια να οδηγηθούμε σε μια διαπραγμάτευση επί όλων των θεμάτων και αυτό είναι εκείνο που προφανώς επιθυμεί η Τουρκία. Θα είναι μια ευνοϊκή κατάσταση την οποία θα εκμεταλλευθεί στο έπακρον προκειμένου αφενός να κλείσει το «αγκάθι» της επέκτασης και παράλληλα να αναγκάσει την Ελλάδα σε μια συνολική διαπραγμάτευση επί όλων των θεμάτων που τεχνηέντως

εφευρίσκει, προβάλλει και καλλιεργεί η γείτονα όπως το θέμα της αποστρατικοποίησης.

Ενδεχομένως, σε περίπτωση που επιλεγεί μια σταδιακή επέκταση των χωρικών μας υδάτων η οποία να είναι καλά σχεδιασμένη και δομημένη πάνω σε βήματα που θα αναπροσαρμόζονται στις υφιστάμενες καταστάσεις και συγκυρίες, αυτό θα μειώσει τις πιθανότητες για μια γενικευμένη σύγκρουση. Αυτό απαιτεί πολύ καλό σχεδιασμό και συντονισμό ενεργειών παράλληλα με προετοιμασία και ενημέρωση του εσωτερικού ακροατηρίου. Εκτιμάται όμως ότι ο πιο βασικός παράγοντας πρέπει να είναι η επιλογή του κατάλληλου χρόνου (timing) στον οποίο θα εκτελούνται τα διαδοχικά βήματα που θα έχουν προαποφασισθεί και θα γίνεται η ενεργοποίησή τους. Στο 10ο κεφάλαιο έχουμε αναφερθεί στους ημέτερους πιθανούς τρόπους ενεργείας ενώ παράλληλα στο 6^ο κεφάλαιο έχουμε αναφερθεί στους ενδεχόμενους τρόπους που αναμένονται από την πλευρά της Τουρκίας αλλά και στους κινδύνους που υπολογίζονται ότι θα αντιμετωπίσουμε. Μια προσπάθεια αποτύπωσης σε χρονικό πίνακα έχει γίνει στο Παράρτημα «B». Ασφαλώς θα μπορούσαν να υπάρξουν πολλές συζητήσεις, εκτιμήσεις ή διαφοροποιήσεις για το τι είναι πιθανό και τι όχι.

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι τρίτες δυνάμεις θα προσπαθήσουν να αποτρέψουν μια γενικευμένη σύγκρουση διότι αυτό θα θέσει σε κίνδυνο την νοτιανατολική πτέρυγα του NATO και θα πιάσουν προς κάθε κατεύθυνση αποτελεσματικά για να το πετύχουν. Σε περίπτωση που η αντιπαράθεση εξελιχθεί σε κατάσταση παρατεταμένης τριβής τότε θα τηρήσουν πολιτική ίσων αποστάσεων και προς του δύο εμπλεκόμενους προκειμένου να υπάρξει συνθηκολόγηση, γεγονός που φυσικά ευνοεί την Τουρκία, εκτός αν για δικούς τους λόγους και εξ' αφορμής άλλων καταστάσεων επιθυμούν να ταπεινώσουν την Τουρκία.

Ανεξαρτήτως εκβάσεως του τολμήματος της επέκτασης, θεωρείται βέβαιο ότι είναι υπαρκτός ο κίνδυνος και μάλιστα πολύ μεγάλος να επηρεασθεί ο τομέας της οικονομίας χωρίς να είναι δυνατόν να καθοριστεί εκ των προτέρων ο βαθμός. Σε περίπτωση που το όλο εγχείρημα καταλήξει σε μακροχρόνια «δυναμική-θερμή» τριβή ενδεχομένως να υπάρξει μια μερική κατάρρευση της οικονομίας, είτε από πραγματικά δημοσιονομικά αίτια, είτε τεχνητά διότι κάποιοι προκειμένου να μας πιάσουν θα «τραβήξουν το χαλί», είτε σε συνδυασμό.

Ένας άλλος κίνδυνος που θα υπάρξει και ίσως να είναι ο πιο δύσκολος να αντιμετωπισθεί, με απρόβλεπτες ίσως συνέπειές, είναι η αντίδραση του εσωτερικού παράγοντα. Η ανακοίνωση για επέκταση των χωρικών μας υδάτων θα δημιουργήσουν αναστάτωση και αβεβαιότητα στο εσωτερικό με επιπτώσεις οι οποίες μπορεί να είναι απρόβλεπτες. Έχει αποδειχθεί δια μέσου ιστορικών γεγονότων ότι η ελληνική κοινωνία είτε καθοδηγούμενη είτε από κάποια περίεργα αντανακλαστικά πολλές φορές λειτουργεί έξω από «αναμενόμενα λογικά πλαίσια που υπαγορεύει το εθνικό συμφέρον». Η σημερινή ελληνική κοινωνία ενδεχομένως να μην επιθυμεί να αποδεχθεί κάτι άλλο από το αφήγημα του κατευνασμού, ιδιαίτερα που για το μέσο Έλληνα να μην σημαίνει κάτι η επέκταση των χωρικών μας υδάτων παρά μόνο όταν αντιληφθεί ότι αυτό έχει οδηγήσει σε αίσιο τέλος και άρα θα «πανηγύριζε έξαλλα». Ίσως ακόμα και η σκέψη ότι ενδεχομένως να υπάρξουν περιπέτειες με τους Τούρκους ακόμη και πρόσκαιρες που θα τον βγάλουν από κάποιο εφησυχασμό που έχει δομήσει τη ζωή, χωρίς να εξετάσει κανένα άλλο παράγοντα να λάβει αρνητική στάση επί του θέματος. Είναι πολύ πιθανό και επικίνδυνο ο εσωτερικός παράγοντας να αποδομήσει το όλο εγχείρημα, κάτι που είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από την τουρκική προπαγάνδα η οποία απευθυνόμενη στο συναίσθημα εργάζεται όλα τα χρόνια προκειμένου να συντηρεί και καλλιεργεί το φοβικό σύνδρομο.

12. ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Γενικά

Από την Εισαγωγή έχουμε επισημάνει ότι σε καμία περίπτωση η Ελλάδα δεν πρέπει να διαβλέπει το θέμα της επέκτασης των χωρικών της υδάτων απλά ως ένα μεμονωμένο -καίτοι ζωτικό- στόχο αλλά ως ένα βασικό «όχημα» για τη γενικότερη προώθηση των επιδιώξεων του Ελληνισμού στα πλαίσια του μακροχρόνιου και πολυεπίπεδου ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού. Η επέκταση των χωρικών μας υδάτων θα επιλύσει -τουλάχιστον στο επίπεδο του Διεθνούς Δικαίου- και άλλα ζητήματα τα οποία η Άγκυρα τα παρουσιάζει ως «διμερείς προς επίλυση διαφορές».³¹ Αρκετοί Έλληνες διεθνολόγοι θεωρούν ότι η δρομολόγηση

³¹ Άγγελος Συρίγος, *Τουρκικές Διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, Ειδική Έκδοση Καθημερινής, 2018, σελ. 13-14.

της επίλυσης μέσω διεθνούς δικαστικού οργάνου των ζητημάτων της υφαλοκρηπίδος και της ΑΟΖ Ελλάδος-Τουρκίας (μοναδικές αναγνωριζόμενες από την Ελλάδα διαφορές), πριν την επέκταση των χωρικών μας υδάτων ενδεχομένως να καταστήσει απαγορευτική την εν συνεχεία αύξηση του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης μας. Καίτοι υπάρχουν απόψεις που αντικρούουν αυτή τη θέση εκτιμούμε ότι θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη.³²

Πολύ δύσκολα μπορούμε να φανταστούμε ότι η Άγκυρα θα αποδεχθεί ελληνική χωρική θάλασσα εύρους 12 ναυτικών μιλίων και εμμένοντας στον περιορισμό μας στα 6 ναυτικά μίλια θα εξακολουθεί να θεωρεί και τα λοιπά θέματα «ανοικτά» και «προς διαπραγμάτευση». Βέβαια από πλευράς Διεθνούς Δικαίου, η επέκταση των χωρικών υδάτων θα δημιουργήσει δύσκολα -ακόμη και με τη χρήση βίας- αναστρέψιμα δεδομένα. Κατά συνέπεια θα μπορούσε να κριθεί σκόπιμη έως και επιβεβλημένη η ανάληψη των υπαρκτών ρίσκων που εμπεριέχει η επέκταση των χωρικών μας υδάτων.

Οι παραπάνω επισημάνσεις μας οδηγούν όμως και σε ετοιμότητα συνεξέτασης -αν το κρίνουμε αναγκαίο ή ακόμη και σε περίπτωση αρνητικών εξελίξεων- του θέματος της επέκτασης ενδεχομένως και με τις διμερείς διαφορές της οριοθέτησης ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδος, εξέλιξη την οποία επισήμως σήμερα κατηγορηματικά αποκλείουμε. Είναι δηλαδή απαραίτητος ο σχεδιασμός εναλλακτικών σεναρίων για μια συνολική διευθέτηση των διαφορών στις θαλάσσιες ζώνες, με την εκ μέρους μας ενάσκηση του αναφαίρετου δικαιώματος επέκτασης στα 12 ναυτικά μίλια που θα εμπεριέχει και ίσως έναν μερικό αυτοπεριορισμό μας έναντι άλλων ανταλλαγμάτων.³³ Η υπόθεση αυτή εργασίας, πέραν των επισήμων σήμερα ελληνικών θέσεων, δεν πρέπει να αποκλειστεί αλλά

³² Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο αναφορές στα θέματα των ελληνοτουρκικών διαφορών που παρουσίασε η εφημερίδα «Καθημερινή» στις 11 και 17 Μαΐου 2021, όπου και εμφανίζονται οι δύο βασικές σχολές σκέψης των Αθηνών επί των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Βλέπε <https://www.kathimerini.gr/politics/561356632/to-chroniko-toy-aigaiou-apo-to-1973-eos-simera/> και <https://www.kathimerini.gr/politics/561364732/o-gordios-desmos-ston-charti-toy-aigaiou/>.

³³ Με βάση διάφορα δημοσιεύματα, στο πλαίσιο των διερευνητικών επαφών το 2002-2003, Αθήνα και Άγκυρα είχαν συζητήσει για τρόπους αύξησης των χωρικών μας υδάτων και παράλληλη δρομολόγηση λύσεων για τα θέματα υφαλοκρηπίδος και ΑΟΖ.

επιβάλλει μια προσεκτική προετοιμασία και κυρίως την επίτευξη κοινής αποδοχής από τα κόμματα εξουσίας επί των ορίων της «διαπραγματεύσεως-διερεύνησης» (ή οποιαδήποτε άλλη ονομασία κληθεί προσφορότερη) και των στόχων μας.

Η έναρξη της διαδικασίας της επέκτασης των χωρικών υδάτων, χωρίς να έχει προηγηθεί η επιβεβλημένη προετοιμασία αλλά και μια ειλικρινής συνεξέταση (άκρως απόρρητη) σεναρίων και εναλλακτικών λύσεων κρίνεται άκρως επικίνδυνη.³⁴ Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι οποιοσδήποτε εκούσιος αυτοπεριορισμός επί του καθόλα νομίμου δικαιώματος επέκτασης στο μέγιστο όριο των 12 ναυτικών μιλίων (ως διαπραγματευτικό αντάλλαγμα) ενδεχομένως θα τύγχανε έντονης κριτικής από μερίδα του ελληνικού λαού που έχει εγκλωβιστεί σε μια μάλλον αδύνατη επιδίωξη πραγμάτωσης όλων των διακηρυσσόμενων εθνικών στόχων στο μέγιστο βαθμό και μάλιστα χωρίς την καταβολή του αναπόφευκτου τιμήματος μιας επώδυνης και εξαντλητικής προετοιμασίας ή ακόμη και μιας στρατιωτικής σύγκρουσης. Λαμβάνοντας υπόψη και αυτή τη βασική ενδόμυχη σκέψη προχωρούμε αρχικά στην παρουσίαση ορισμένων εκτιμήσεων επί των οποίων στηρίζονται οι προτεινόμενες στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου σταδιακές ενέργειες.

Βασικές εκτιμήσεις

Η βασική μας εκτίμηση είναι ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν θα είναι θετικές στην επέκταση των χωρικών μας υδάτων καθόσον ουδέν κέρδος αποκομίζουν, απεναντίας σε κάποιο (ελάχιστο) βαθμό περιορίζεται η ελευθερία ναυσιπλοΐας τους. Ειδικότερα όμως οι δυτικές δυνάμεις δεν επιθυμούν την αποσταθεροποίηση της Ανατολικής Μεσογείου ως αποτέλεσμα που θα προκληθεί από τις αλυσιδωτές αντιδράσεις που θα επιφέρει η επέκταση (σύμφωνα τουλάχιστον με τις τουρκικές δηλώσεις).

Ακόμη δε περισσότερο, είναι προφανές να θέλουν να αποφύγουν την σύγκρουση δύο συμμαχικών κρατών στη νοτιανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ. Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της εν εξελίξει αντιπαράθεσης Ρωσίας-Δύσης για την Ουκρανία, μια αναταραχή στο Αιγαίο-Ανατολική

³⁴ Τα τραγικά αποτελέσματα της έλλειψης αξιόπιστων ρεαλιστικών απαντήσεων στις τουρκικές ενέργειες το 1974 και το 1996 πρέπει να αποτελούν παράδειγμα προς αποφυγή και αντίστοιχης επιμελούς πρόβλεψης, σχολαστικής προετοιμασίας και συνεξέτασης όλων των σεναρίων.

Μεσόγειο μάλλον θα προκαλούσε την έντονη αντίδραση των δυτικών πρωτευουσών σε βάρος της πλευράς εκείνης που θα θεωρηθεί υπεύθυνη για την όξυνση.

Θεωρούμε βέβαιο ότι έχουν δοθεί προειδοποιήσεις προς την ελληνική πλευρά ότι κάθε πρωτοβουλία επέκτασης υπό τις παρούσες συνθήκες, θα θεωρεί έως και υπονομευτική για την ενότητα της δυτικής συμμαχίας.

Όμως πολύ δύσκολα εκτιμάται ότι θα υπάρξει -έστω και αργότερα- εκ μέρους οποιασδήποτε δυτικής χώρας (μέλους του NATO ή της ΕΕ) ενθάρρυνση των Αθηνών να προχωρήσουν στην επέκταση. Σε περίπτωση δε στρατιωτικής σύγκρουσης, θα περιοριστούν σε εκκλήσεις-πιέσεις για αυτοσυγκράτηση, διακοπή των στρατιωτικών ενεργειών και επαναφορά στο «status quo ante» συμπεριλαμβανομένης και της ακύρωσης της απόφασης επέκτασης των χωρικών υδάτων. Βεβαία είναι και μια ανάλογη νεφελώδης απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας που η διατύπωση της θα εξαρτηθεί και με τις στρατιωτικές ενέργειες που θα αναληφθούν από Ελλάδα και Τουρκία.

Ζωτικής σημασίας υπολογίζεται ότι θα είναι η στάση της Γαλλίας σε συνάρτηση και με τη πρόσφατη Συμφωνία της ελληνογαλλικής στρατηγικής εταιρικής σχέσης³⁵ την οποία και θα πρέπει να αξιοποιήσουμε κατάλληλα στο έπακρον. Οι προβλέψεις του άρθρου 2 της Συμφωνίας αναφέρονται σε αμοιβαία βοήθεια και συνδρομή με όλα τα κατάλληλα μέσα, συμπεριλαμβανομένης και της ένοπλης βίας, εάν διαπιστωθεί από κοινού ότι μία ένοπλη επίθεση λαμβάνει χώρα εναντίον της επικράτειας ενός από τα δύο μέρη. Δηλαδή, σε περίπτωση που τα τουρκικά στρατιωτικά μέτρα κατά της Ελλάδος θα θεωρηθούν από Αθήνα και Παρίσι ότι συνιστούν ένοπλη επίθεση (σύμφωνα με το Άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών), θα πρέπει να ενεργοποιηθούν οι προβλέψεις του Άρθρου 2 της Συμφωνίας. Οι τουρκικές ενέργειες, ακόμη

³⁵ Για το πλήρες κείμενο της ελληνογαλλικής Συμφωνίας στρατηγικής εταιρικής σχέσης βλέπε: https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6ebdc768f4f7/01_%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%9F%CE%93%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%91.pdf

και αν λάβουν χώρα μόνο μεταξύ 6 έως 12 ναυτικών μιλίων (τμήμα πλέον της ελληνικής επικράτειας) θα αποτελούν αιτία ενεργοποίησης της Συμφωνίας. Βέβαια, οι λοιπές προβλέψεις της Συμφωνίας (Άρθρο 1) - αλλά και το πνεύμα της- επιβάλλουν τη διαβούλευση των δύο κρατών ειδικά σε περιπτώσεις που προβλέπει το Άρθρο 2. Κατά συνέπεια για πολλούς λόγους, συμβατικούς, καλύτερης προετοιμασίας και ειλικρινούς συνεργασίας, είναι επιτακτική η προσυνεννόηση και συντονισμός Ελλάδος και Γαλλίας για τον τρόπο και χρόνο της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων. Θεωρείται πολύ πιθανόν η ελληνογαλλική συμφωνία να έχει μυστικές προβλέψεις για την παραπάνω περίπτωση. Πρέπει να θεωρείται βέβαιον ότι η αντίστοιχη συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας με τις ΗΠΑ δεν περιέχει αντίστοιχη πρόβλεψη.

Η παρουσίαση των προτάσεων μας βασίζεται στο πιθανότερο τουρκικό τρόπο ενεργείας (8^ο κεφάλαιο, Αξιολόγηση Τουρκικής Απειλής) που προβλέπει μια κλιμακούμενη αλλά αρχικά ελεγχόμενη στρατιωτική σύγκρουση κυρίως στο θέατρο επιχειρήσεων του Αιγαίου από το συγκρότημα Μεγίστης μέχρι και τις εκβολές του Έβρου. Φυσικά οι προετοιμασίες μας πρέπει να προβλέπουν και τη γενίκευση της σύρραξης ή ακόμη και την μετεξέλιξη της σε ένα μακροχρόνιο «πόλεμο φθοράς»³⁶ χαμηλής έντασης.

Σημαντικότητας σημασίας πρέπει να είναι και η αξιολόγηση των οικονομικών συνεπειών της κάθε κίνησης μας σε σχέση με τον χρόνο εκδήλωσης της και η πρόβλεψη ύπαρξης καταλλήλων μέσων που θα απορροφήσουν τους αναμενόμενους κραδασμούς που αναπόφευκτα θα σημειωθούν σε ένταση ευθέως ανάλογης της αντιπαράθεσης και του χρόνου της διάρκειας της.

Η τμηματική προσέγγιση που έχει ήδη επιλεγεί για την επέκταση των χωρικών μας υδάτων (πέραν του παρακάτω προτεινόμενου ενδεικτικού χρονοδιαγράμματος) θα πρέπει να συμβαδίζει με τις διεθνείς εξελίξεις αλλά και να επαναξιολογείται και επανακαθορίζεται συνεχώς με βάση και τις αντιδράσεις του αντιπάλου (Τουρκία) σε αντιδιαστολή

³⁶ Ως κλασσικό παράδειγμα συγχρόνου «πολέμου φθοράς» αναφέρεται η έκρυθμη και συγκρουσιακή κατάσταση –με σημαντικές απώλειες και οικονομικό κόστος- μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου την περίοδο 1967-1970 με συχνές αψιμαχίες κατά μήκος της διώρυγος του Σουέζ (και όχι μόνο), ανταλλαγές πυρών πυροβολικού, καταδρομικές ενέργειες και αερομαχίες.

και με την υφιστάμενη (και εξελισσόμενη) ισορροπία στρατιωτικής ισχύος.

Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι προτάσεις που ακολουθούν και στηρίζονται στην ανάλυση που προηγήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια (και τα βασικά σημεία των οποίων επανελήφθησαν στις παραπάνω παραγράφους) δεν αποτελούν ένα απαρέγκλιτα εφαρμοζόμενο σύνολο ενεργειών αλλά μια ευέλικτη δέσμη ενεργειών με ιεράρχηση στόχων, με προσεκτική εξέταση αλληλοεπιδράσεων και κυρίως με σχολαστική προετοιμασία και πρόβλεψη ενεργητικής αντίδρασης σε ένα σύνολο, λιγότερο ή περισσότερο, πιθανών ενδεχομένων.

Προετοιμασίες

Προαναφέρθηκε η ανάγκη συγκρότησης ενός εθνικού σχεδίου με εξέταση όλων των ενδεχομένων και ύπαρξη πληθώρας ρεαλιστικών εναλλακτικών λύσεων που θα συγκεντρώνει την αποδοχή των κομμάτων εξουσίας³⁷ και τη δέσμευση τους για απαρέγκλιτη εφαρμογή του ανεξαρτήτως των πολιτικών εξελίξεων. Πρέπει να γίνει σε πάντες κατανοητό ότι η ενεργοποίηση ενός παρόμοιου σχεδίου δεν επιτρέπει ερασιτεχνικούς αυτοσχεδιασμούς ούτε και τροποποιήσεις με γνώμονα το κομματικό ή προσωπικό όφελος. Όλες οι ενέργειες μας θα πρέπει να συνοδεύονται από την απαραίτητη, κατά περίπτωση, μυστικότητα.

Πλέον της συμπόρευσης των κομμάτων θα πρέπει να εξασφαλιστεί η αποδοχή της ανάληψης του ρίσκου της επέκτασης από τον ελληνικό λαό. Θα απαιτηθεί δηλαδή μια προσεκτική (όχι φιλοπολεμική) ενημέρωση με αξιοποίηση καταλλήλων ανθρώπων, ινστιτούτων, οργανώσεων και φορέων. Η κοινωνία θα πρέπει να γνωρίζει τους ενδεχόμενους κινδύνους αλλά ταυτόχρονα θα πρέπει να μπορεί να τους αντιπαραβάλει με τους κινδύνους της αδράνειας και της σταδιακής ολίσθησης προς μια «φινλανδοποίηση» του Ελληνισμού. Δεν θα πρέπει να αποκρυβεί ο κίνδυνος μιας γενικευμένης σύρραξης ή ακόμη και η πιθανότητα ενός μακροχρόνιου «πολέμου φθοράς». Υποσχέσεις για εύκολες λύσεις και ανέξοδα θετικά αποτελέσματα πρέπει να αποκλειστούν. Κεντρική θέση θα πρέπει να καταλαμβάνει η πιθανή στρατιωτική σύγκρουση ένεκα των τουρκικών επεκτατικών επιδιώξεων

³⁷ Ο προσδιορισμός του όρου κόμματος εξουσίας ξεφεύγει των προθέσεων και στόχων αυτής της ανάλυσης και αποτελεί καθαρό πολιτικό ζήτημα.

που ενισχύονται από την ελληνική διστακτικότητα (πολιτική κατευνασμού).

Στο διπλωματικό πεδίο, τα κράτη-μέλη των Ηνωμένων Εθνών (ιδιαίτερα εκείνα ειδικού ενδιαφέροντος) πρέπει, σταδιακά και κατά περίπτωση, να γίνουν κοινωνοί της ελληνικής απόφασης για την επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια (ως αδιαπραγμάτευτη επιδίωξη της εθνικής πολιτικής) και της οικείας επιχειρηματολογίας. Εξυπακούεται ότι από ορισμένα θα ζητηθεί η ανάληψη δεσμεύσεων (πολιτικών, διπλωματικών, στρατιωτικών, οικονομικών) προς έμπρακτη υποστήριξη ή τουλάχιστον για αποφυγή λήψης αντιπαραγωγικών θέσεων. Θεωρούμε ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις είναι σε μεγάλο μέρος γνώστες των θέσεων που πρεσβεύουν σήμερα είτε εκτιμάται ότι θα λάβουν αργότερα οι διάφορες χώρες.

Ειδικό φυσικά βάρος θα δοθεί σε χώρες που βρίσκονται σε αντιπαλότητα με την Άγκυρα και θα μπορούσαν να ενισχύσουν έμμεσα τις ελληνικές στρατιωτικές προετοιμασίες (και ενέργειες σε ένα ευνοϊκό αλλά μάλλον απίθανο σενάριο) ή ακόμη και να διασφαλίσουν τις αντοχές της ελληνικής οικονομίας. Μια κίνηση υψηλού ρίσκου θα μπορούσε να «προβλέπει» τη χρονική σύμπτωση της επέκτασης με ανάληψη στρατιωτικών ενεργειών από πλευρές «εχθρικές» προς τη λιβυκή κυβέρνηση της Τρίπολης για έλεγχο όλης της χώρας και απομάκρυνση των τουρκικών δυνάμεων. Αντίστοιχη εκμετάλλευση θα μπορούσε να υπάρξει σε περίπτωση ευρείας τουρκικής εμπλοκής στη Συρία που θα συγκέντρωνε δυναμικές αντιδράσεις χωρών της περιοχής και τη έντονη διεθνή καταδίκη.

Για ΗΠΑ και Γαλλία γίνεται λόγος σε ξεχωριστές παραγράφους. Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην προετοιμασία ετοιμότητας ταχύτατης επιβολής από την Ευρωπαϊκή Ένωση αυστηρών μέτρων κατά της Τουρκίας (σε περίπτωση που αναλάβει στρατιωτικές ενέργειες) και υιοθέτησης υποστηρικτικών κοινών θέσεων.

Για την όχι απίθανη περίπτωση που οι συγκρούσεις γενικευθούν ή λάβουν τη μορφή μακροχρόνιου και κοστοβόρου «πολέμου φθοράς», θα πρέπει να έχει εξασφαλιστεί η μέγιστη δυνατή κάλυψη μας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για την αντιμετώπιση των οικονομικών κλυδωνισμών που θα επέλθουν και πιθανόν να καταστήσουν αδύνατη την

εμπρόθεσμη αποπληρωμή του κρατικών χρεών. Μια τέτοια αδυναμία σίγουρα θα επιφέρει αναστάτωση στις διεθνείς αγορές που θα γίνει εντονότερη με την άνοδο των τιμών ενέργειας που αναπόφευκτα θα ακολουθήσουν μια στρατιωτική σύγκρουση στην περιοχή μας. Υπό προϋποθέσεις, η πιθανότητα σημαντικής αναστάτωσης της διεθνούς οικονομίας, υπό τη σκιά της πανδημίας και της εν εξελίξει ενεργειακής κρίσης, ίσως μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατάλληλα εκ μέρους μας. Το ύψος των ταμειακών μας αποθεμάτων κατά την έναρξη της κρίσης σε συνδυασμό με τις τρέχουσες υποχρεώσεις αποπληρωμών θα πρέπει να δημιουργούν ένα ικανοποιητικό «μαξιλάρι ασφαλείας» για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα.

Σημαντικές προετοιμασίες θα πρέπει να αναλάβει η κρατική μηχανή για αντιμετώπιση των έκτακτων αναγκών που θα παρατηρηθούν ειδικά σε περίπτωση στρατιωτικής σύγκρουσης οπότε και θα επηρεαστούν πολύπλευρα οι εφοδιαστικές αλυσίδες. Είναι αλήθεια ότι η πανδημία ενίσχυσε τις ικανότητες του κρατικού μηχανισμού και των επιχειρήσεων για να ανταπεξέρχονται με επιτυχία σε έκρυθμες καταστάσεις. Οι ικανότητες αυτές θα πρέπει συστηματικά να ενισχυθούν με κατάλληλες κινήσεις. Βασική επιδίωξη η όσο το δυνατόν ομαλότερη λειτουργία της αγοράς, έστω και με την έγκαιρη λήψη περιοριστικών μέτρων (κυρίως σε καύσιμα και βασικά είδη διατροφής), χωρίς όμως να δημιουργηθούν συνθήκες πανικού ή κερδοσκοπικές κινήσεις. Περιοριστικά μέτρα πρέπει να είναι σε ετοιμότητα εφαρμογής για προστασία και του τραπεζικού συστήματος (capital controls). Μάλλον θα απαιτηθεί η ανάληψη της προετοιμασίας και του συντονισμού αυτών όλων των ενεργειών από έναν κατάλληλο κυβερνητικό φορέα με αυξημένες αρμοδιότητες και άμεση υπαγωγή υπό το πρωθυπουργικό γραφείο.

Εκτιμάται ότι η Τουρκία θα προσπαθήσει να αποσταθεροποιήσει την Ελλάδα με τη χρήση των επικαλούμενων υβριδικών επιχειρήσεων. Πρέπει να αναμένεται δυναμική χρήση μεταναστευτικών- προσφυγικών ομάδων αλλά και σκληροπυρηνικών μειονοτικών στοιχείων πλαισιωμένων από στελέχη των τουρκικών ειδικών δυνάμεων για ενέργειες αποσταθεροποίησης. Ταυτόχρονα υποκινούμενα πλήθη αλλοδαπών αναμένεται ότι θα κινηθούν με τουρκική παρότρυνση για

βίαη είσοδο στην Ελλάδα από ξηρά και θάλασσα.³⁸ Η αντιμετώπιση και αναχαίτιση τους θα πρέπει να αναληφθεί κυρίως από τις δυνάμεις ασφαλείας καθώς οι ένοπλες δυνάμεις θα είναι προσανατολισμένες στη βασική αποστολή τους. Άρα ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στον εξοπλισμό, εκπαίδευση και ετοιμότητα των σωμάτων ασφαλείας για να αντιμετωπίσουν μια ευρείας κλίμακος υποκινούμενη εσωτερική αναταραχή με ταυτόχρονες απόπειρες παράνομης εισόδου.

Το σύνολο των τουρκικών ενεργειών -σε περίπτωση κλιμάκωσης- εκτιμάται ότι θα συνοδευθεί με πληροφοριακό πόλεμο, κυβερνοπόλεμο και ενέργειες δολιοφθορών. Θεωρείται βέβαιο ότι ορισμένες εξ' αυτών θα είναι επιτυχείς και θα πρέπει ο κρατικός μηχανισμός να είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει τις συνέπειες τους και κυρίως να αποτρέψει τη δημιουργία κλίματος έντονης ανησυχίας, πανικού -ίσως και ηττοπάθειας- στον ελληνικό λαό.

Εξυπακούεται ότι η εστίαση μας δεν πρέπει να περιορίζεται σε αμυντικά μέτρα αντιμετώπισης των τουρκικών ενεργειών αλλά θα πρέπει να αναληφθούν επιθετικές ενέργειες στο χώρο του κυβερνοπολέμου, των πληροφοριακών και ψυχολογικών επιχειρήσεων και γενικότερα των επικαλούμενων σήμερα υβριδικών επιχειρήσεων.

Για το τέλος αφήσαμε τις στρατιωτικές προετοιμασίες, ζωτικής σημασίας καθώς από την ισορροπία στρατιωτικής ισχύος και τις πετυχημένες κινήσεις-αντιδράσεις των ενόπλων δυνάμεων, ειδικά στα αρχικά στάδια, θα εξαρτηθεί εν πολλοίς και η κλιμάκωση των τουρκικών αντιδράσεων.

Είναι γεγονός ότι έχει δρομολογηθεί μια σημαντική αναβάθμιση της ελληνικής στρατιωτικής ισχύος ενώ παρατηρούνται ορισμένα προβλήματα σε συγκεκριμένα οπλικά συστήματα της γείτονος. Είναι όμως εξαιρετικά δύσκολη η εκτίμηση ενός χρονικού διαστήματος που η γενικότερη ισορροπία στρατιωτικής ισχύος θα είναι αν όχι υπέρ ημών, τουλάχιστον το λιγότερο δυνατόν σε βάρος μας. Η στρατιωτική ισορροπία ισχύος είναι έννοια σχετική, καθώς εξαρτάται και από τα δύο μέρη, είναι μεταβαλλόμενη αλλά και εμπεριέχει δεκάδες δυσκόλως υπολογίσιμες ή και μη μετρήσιμες παραμέτρους.

³⁸ Ενέργειες παραπλήσιες με αυτές που βιώσαμε στον Έβρο το Α' τρίμηνο του 2020.

Φαίνεται ότι θα συνεχίσει να υπάρχει μια σταδιακή και σταθερή ανοδική τάση αύξησης ισχύος για τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις τα επόμενα πέντε χρόνια. Παρά ταύτα η τουρκική πλευρά συνεχώς αναβαθμίζει τις δυνατότητες της ειδικά σε μη επανδρωμένα συστήματα, στον ηλεκτρονικό πόλεμο και πληροφοριακό, στα συστήματα βαλλιστικών πυραύλων ενώ έχει αυξήσει σε σημαντικό βαθμό την ανεξάρτηση της από πηγές του εξωτερικού για μεγάλο αριθμό των οπλικών συστημάτων. Αντιθέτως η Ελλάδα δεν έχει ακόμη κατορθώσει να εξασφαλίσει τις επιθυμητές διαθεσιμότητες σε κρίσιμα οπικά συστήματα αλλά ούτε και να αναπληρώσει-αναβαθμίσει σημαντικό αριθμό ζωτικών πυρομαχικών.

Σημαντικότερος παράγων πρέπει να είναι η ετοιμότητα μας για πετυχημένη αντίδραση σε πιθανές τουρκικές ενέργειες (στρατιωτικά μέτρα που έχει απειλήσει να λάβει). Εξυπακούεται ότι πρέπει να υπάρξει εκ μέρους μας το στοιχείο του αιφνιδιασμού -με τη λήψη όλων των κατάλληλων προπαρασκευαστικών μέτρων προ της ανακοίνωσης της επέκτασης- που θα δώσουν το τακτικό πλεονέκτημα στις ένοπλες δυνάμεις μας. Λύσεις πρέπει να προετοιμαστούν για απαγόρευση αποκλεισμού των νήσων μας από τουρκικές αεροναυτικές δυνάμεις, μια ενέργεια που θεωρείται πολύ πιθανή και που μεταφέρει το βάρος της κλιμάκωσης (δυναμική διάσπαση) στην άλλη πλευρά (Αθήνα). Παράλληλα και με την έγκαιρη επάνδρωση και ανάπτυξη δυνάμεων θα πρέπει να εξασφαλιστεί η απόκρουση οποιασδήποτε τουρκικής προσπάθειας κατάληψης μικράς νήσου ή βράχων. Θεωρείται ιδιαίτερα πιθανή η τουρκική προσπάθεια κατάληψης τους με σκοπό τον εκβιασμό μας για ανάκληση της απόφασης επέκτασης. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στα μη επανδρωμένα αεροχήματα που εκτιμάται ότι θα προβαίνουν σε δεκάδες υπερπτήσεις σε όλο το χώρο του Αιγαίου χωρίς να αποκλείεται και η χρήση τους για προσβολή στόχων στρατηγικής σημασίας με ταυτόχρονη μετάδοση ζωντανής εικόνας για επηρεασμό του ηθικού μας αλλά και κατάδειξη της ελληνικής «στρατικοποίησης» των νήσων. Σε αρχική φάση και σε περίπτωση που η Τουρκία επιδιώξει την κλιμάκωση από πλευράς της, ίσως να υπάρξουν και μεμονωμένα προειδοποιητικά πλήγματα ζωτικών στόχων (στρατιωτικά αεροδρόμια, εγκαταστάσεις Συστήματος Αεροπορικού Ελέγχου, ναύσταθμος, αναμεταδότες επικοινωνιών) με χρήση βαλλιστικών συστημάτων για επίδειξη των τουρκικών ικανοτήτων για μακρινά πλήγματα. Τα ημέτερα

μέτρα εγρήγορσης και ετοιμότητας θα πρέπει να επεκταθούν και στην Κύπρο καίτοι επιδίωξη μας είναι να μη μεταφερθεί η κλιμάκωση στη μεγαλύτερη για προφανείς λόγους.

Η έκβαση μιας ενδεχόμενης στρατιωτικής σύγκρουσης πιθανότητα θα εξαρτηθεί από την ικανότητα μιας εκ των δύο πλευρών να επιλέξει την κατάλληλη στιγμή κλιμάκωσης της κρίσης με σαρωτική και επιτυχή προσβολή ζωτικών στόχων του αντιπάλου (αεροδρόμια, ναύσταθμοι, σταθμοί διοικήσεως, κέντρα επικοινωνιών κλπ). Κατά συνέπεια θα απαιτηθεί κατάλληλος εξοπλισμός, ύπαρξη ευέλικτων σχεδίων, εντατική εκπαίδευση εφαρμογής των σχεδίων, επαρκής έλεγχος και διοίκηση, πνεύμα πρωτοβουλίας και άριστη συνεργασία (επιμελής προπαρασκευή) στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας για εκτίμηση της καταστάσεως και άμεση λήψη κρίσιμων και ορθών αποφάσεων.

Σταδιακές ενέργειες

Έχουμε σε πολλά σημεία τονίσει (και αιτιολογήσει) ότι η Ελλάδα θα πρέπει να προχωρήσει στην επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια και μάλιστα με παράλληλο κλείσιμο κόλπων και χρήση ευθειών γραμμών βάσεως αλλά σε χρόνο, διαδικασίες και συνθήκες που θα προκαθοριστούν προσεκτικά αλλά θα συντονίζονται και με τις διεθνείς εξελίξεις. Υπό τα σημερινά δεδομένα θεωρούμε εφικτό και σκόπιμο να προγραμματιστεί η σταδιακή ολοκλήρωση της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων -σε όλη την επικράτεια- την επόμενη επταετία (2022-2028).

Σε κάθε όμως περίπτωση η Ελλάδα θα πρέπει -από τώρα- να βρίσκεται σε ετοιμότητα άμεσης επέκτασης της χωρικής θάλασσας, σε όλα τα μήκη και πλάτη στα 12 ναυτικά μίλια. Αυτή η ετοιμότητα και αποφασιστικότητα «αυτοματοποιημένης επέκτασης», σε περίπτωση στρατιωτικής εμπλοκής ή προκλητικής τουρκικής ενέργειας, θα πρέπει να γίνει ανεπίσημα γνωστή (αλλά και πιστευτή) στην Άγκυρα.

Έχει στο παρελθόν υποστηριχθεί ότι η προειδοποίηση αυτή πρέπει να λάβει έναν επίσημο «μανδύα» με εξουσιοδότηση του Ελληνικού Κοινοβουλίου προς οποιαδήποτε ελληνική κυβέρνηση να προχωρήσει στην άμεση επέκταση σε περίπτωση στρατιωτικής εμπλοκής ή απαράδεκτης τουρκικής πρόκλησης (σκόπιμη η μη ύπαρξη περαιτέρω

διευκρινήσεων). Εξυπακούεται ότι θα συνοδευθεί με τη ξεκάθαρη επανάληψη της δήλωσης ότι η επέκταση παραμένει αναφαίρετο δικαίωμα μας που θα υλοποιηθεί σε χρόνο επιλογής μας. Μιλάμε δηλαδή για μια ενέργεια αντίστοιχη της δήλωσης της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, ένα ελληνικό «anti-casus belli». Η επίσημη αυτή τοποθέτηση ενέχει τον κίνδυνο μιας επικίνδυνης «αυτοδέσμευσης» μας (αντίστοιχης της πολιτικής των «κόκκινων γραμμών») ενώ θέτει την Άγκυρα στον πειρασμό της προσεκτικής (αλλά συνάμα επικίνδυνης) διερεύνησης των ορίων μας. Ως εκ τούτου κρίνεται σκοπιμότερο να αποφευχθεί μια επίσημη δέσμευση μας αλλά ταυτόχρονα να υφίσταται ετοιμότητα και η πολιτική βούληση (και συναντίληψη των πολιτικών παρατάξεων) για άμεση επέκταση σε περίπτωση υπέρβασης κάποιων ορίων από την Άγκυρα. Η «απειλή» όμως μιας ανάλογης αντίδρασης μας πρέπει ανεπίσημα να επικρέμαται. Αντίθετα θα πρέπει να γίνει απολύτως κατανοητό στην Τουρκία ότι η υπό οποιεσδήποτε συνθήκες επέκταση των χωρικών μας υδάτων θα είναι αμετάκλητη ανεξαρτήτως των συνεπειών. Εάν αυτή η τοποθέτηση μας γίνει πλήρως πιστευτή από την Άγκυρα, ίσως να αυξηθεί η πιθανότητα να υπάρξει μια προσέγγιση των δύο χωρών στο πλαίσιο των προβλέψεων του Διεθνούς Δικαίου.

Κατά συνέπεια ως πρώτη προτεινόμενη ενέργεια θεωρούμε την άμεση ολοκλήρωση (ευελπιστούμε ότι ήδη έχουν ολοκληρωθεί) όλων των προπαρασκευαστικών γεωδαιτικών και χαρτογραφικών εργασιών και των γραφειοκρατικών διαδικασιών για την άμεση επέκταση των χωρικών υδάτων οποτεδήποτε αποφασιστεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτοματοποιημένης απάντησης μας σε ακραίες τουρκικές προκλητικές ενέργειες ή στρατιωτική σύγκρουση αλλά ακόμη και στην περίπτωση εμφάνισης ενός «παραθύρου ευκαιρίας».³⁹

Ταυτόχρονα, το Συμβούλιο Πολιτικών Αρχηγών, θα πρέπει από τώρα να εξουσιοδοτήσει (υπό συνθήκες μυστικότητας) την (οποιαδήποτε) Ελληνική Κυβέρνηση να προχωρήσει άμεσα σε επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια αν οι τουρκικές ενέργειες υπερβούν ορισμένα (προκαθορισμένα αλλά φυσικά μη ανακοινώσιμα) όρια.

³⁹ Ως «παραθύρο ευκαιρίας» θα μπορούσαμε ενδεικτικά να περιγράψουμε μια εσωτερική συγκρουσιακή κατάσταση μεγάλης κλίμακος στη γειτονική χώρα που θα μπορούσε να είχε δημιουργηθεί με το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 2015.

Στο παρελθόν έχει γίνει αναφορά και στη χρήση ευθειών γραμμών βάσεως και κλείσιμο κόλπων -σε πρώτο χρόνο- χωρίς να αυξηθεί το εύρος των χωρικών υδάτων. Η χρήση και μόνο της παραπάνω μεθόδου, έναντι της χρησιμοποιούμενης σήμερα φυσικής γραμμής-ακτογραμμής (πλην Ιονίου Πελάγους που ήδη επιλέχθηκαν οι ευθείες γραμμές βάσεως και το κλείσιμο των κόλπων), θα επιφέρει μια μικρή αύξηση των χωρικών μας υδάτων. Εκτιμούμε ότι η άτολμη αυτή ενέργεια δεν εξασφαλίζει σημαντικά οφέλη ενώ απεναντίας δίδονται λανθασμένα μηνύματα. Δεδομένης της έναρξης της σταδιακής επέκτασης από τα δυτικά προ έτους (1^η φάση επέκτασης, Ιανουάριος 2021), η επιλεγείσα αυτή μεθοδολογία θα πρέπει να συνεχιστεί μέχρι να καλυφθεί ολόκληρη η επικράτεια μας.

Κατά συνέπεια, με την προαναφερθείσα «εξουσιοδότηση» για άμεση αντίδραση και τις αντίστοιχες προετοιμασίες ολοκληρωμένες, η Ελλάδα θα πρέπει να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια περίξ της Κρήτης (2^η φάση της επέκτασης των χωρικών μας υδάτων). Η κίνηση αυτή υπολογίζεται ότι θα προκαλέσει έντονες αντιδράσεις, αλλά μάλλον όχι ακραίες, από την πλευρά της Τουρκίας καθώς θα προκαλέσει την αξιολογία του τουρκικού «casus belli» αλλά και του τουρκολιβυκού μνημονίου που έστω και σε μικρό τμήμα της μνημονευόμενης επιφάνειας του θα αμφισβητηθεί. Θεωρούμε πολύ πιθανόν η Τουρκία να προχωρήσει στην αποστολή ερευνητικών σκαφών στην περιοχή του τουρκολιβυκού μνημονίου αγνοώντας την επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια.

Στην πρόταση μας επιλέχθηκε, ως 2^η φάση, η επέκταση περίξ όλης της Κρήτης, έναντι της σκέψης για περιορισμένη κίνηση μόνο προς τα νότια της νήσου, καθώς κρίθηκε ότι η τελευταία θα προσέδιδε λίγα σχετικά οφέλη έναντι του λαμβανόμενου ρίσκου. Παραταύτα, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την επανεξέταση χρόνου και τρόπου αναλόγως των συνθηκών που επικρατούν.

Όπως προαναφέρθηκε, ο χρόνος και οι συνθήκες της μερικής αυτής επέκτασης καθώς και οι πιθανές τουρκικές ενέργειες αλλά και δικές μας αντιδράσεις θα πρέπει να εξεταστούν ενδελεχώς με τη γαλλική πλευρά με σκοπό τον βέλτιστο συντονισμό των δύο κρατών. Η ελληνική πλευρά θα πρέπει να συνεκτιμήσει τυχόν γαλλικές διαφοροποιήσεις ως προς τους χρόνους υλοποίησης του σχεδίου αλλά συγχρόνως να

καταστήσει ευκρινές ότι σκοπεύει να προχωρήσει ακόμη και σε περίπτωση γαλλικής διστακτικότητας.

Ανάλογες βολιδοσκοπήσεις θα πρέπει να υπάρξουν έγκαιρα και προς την αμερικανική πλευρά. Πιθανόν να χρειαστεί να υπάρξει και επίσημη δέσμευση προς την αμερικανική κυβέρνηση για τα «στενά διεθνούς ναυσιπλοΐας» (straits, όπου ισχύει το καθεστώς του «πλου διέλευσης-transit passage»)⁴⁰ που θα ενεργοποιηθούν ενώ θα ληφθούν υπόψη και τυχόν αμερικανικές ανησυχίες. Κομβικής σημασίας είναι η απαρέγκλιτος συμμόρφωση μας με όλες τις προβλέψεις της UNCLOS επί της οποίας βασίζεται και η διεκδίκηση των δικαιωμάτων μας. Ειδοποίηση θα πρέπει να λάβει χώρα και προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κράτη μέλη της, την Μόσχα και τις γειτονικές χώρες. Ο χρόνος της ειδοποίησης θα καθοριστεί κατά περίπτωση αλλά θα πρέπει να είναι ελάχιστος προς αποφυγή διαρροών και αντιδράσεων. Μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί και για την δυνατότητα απρόσκοπτης χρήσης-πρόσβασης από τις τουρκικές αεροναυτικές δυνάμεις σε κατάλληλα πεδία βολών στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου. Τυχόν παράλειψη αυτής της «διευκόλυνσης» σίγουρα θα προβάλλονταν από την Άγκυρα ως προσπάθεια αποκλεισμού της από νόμιμα δικαιώματα που προβλέπονται από τις διεθνείς συνθήκες, το εθιμικό δίκαιο αλλά και την παραδοχή της χώρας μας περί τουρκικών ζωτικών συμφερόντων στο Αιγαίο.⁴¹

Ο χρόνος της ανακοίνωσης της επέκτασης των χωρικών υδάτων περίξ της Κρήτης είναι καθοριστικής σημασίας. Θα πρέπει μάλλον να αποφευχθούν οι ελληνικές πρωτοβουλίες να σημειωθούν την παρούσα περίοδο κορύφωσης της διαμάχης Δύσης-Ρωσίας. Σε μια τέτοια συγκυρία, λογικά η Ουάσιγκτον θα είναι απόλυτα αρνητική σε οποιαδήποτε αναταραχή στην περιοχή μας καθώς η προσοχή της θα είναι στραμμένη στις εξελίξεις στην Ουκρανία θεωρώντας ζωτικής σημασίας

⁴⁰ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), Part III, Straights Used for International Navigation, Articles 34-45. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

⁴¹ Σχετική αναφορά στο «Κείμενο Αρχών» που υπογράφηκε στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του NATO στην Μαδρίτη, την 8η Ιουλίου 1997, από τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Κώστα Σημίτη και τον Πρόεδρο της Τουρκίας Suleyman Demirel.

την ενότητα της Συμμαχίας. Παρά ταύτα υπάρχει μια μικρή πιθανότητα οι ΗΠΑ να επικροτήσουν μια τέτοια κίνηση αφενός για περιορισμό των κινήσεων του ρωσικού ναυτικού και αφετέρου ως μια προειδοποίηση προς την Τουρκία (ειδικά στη μάλλον απίθανη περίπτωση που η τελευταία επιλέξει μια στάση που ευνοεί την Μόσχα).

Περίοδοι που επίσης θα πρέπει να αποφευχθούν ανάλογες κινήσεις είναι όλο το εκλογικό για την Ελλάδα έτος 2023 και μέχρι το σχηματισμό ισχυρής κυβερνήσεως (ενδεχομένως στο τέλος του 2023 ή στις αρχές του 2024). Στα μέσα του 2023 θα λάβουν χώρα και οι τουρκικές εκλογές ενώ το 2024 αποτελεί έτος αμερικανικών προεδρικών εκλογών με την προβλεπόμενη αμερικανική προεκλογική εσωστρέφεια. Κατά συνέπεια φαίνονται τρεις πιθανές περιόδους για την υλοποίηση των κινήσεων μας της 2^{ης} φάσεως, υπό την προϋπόθεση τήρησης του προβλεπόμενου ελληνικού εκλογικού χρονοδιαγράμματος, με αντίστοιχα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα:

- Η περίοδος μετά τις γαλλικές Προεδρικές εκλογές του Απριλίου 2022 και μέχρι το τέλος του 2022.
- Η περίοδος μετά το Α' εξάμηνο του 2025.
- Τέλη 2023 έως και πρώτους μήνες 2024 (υπό προϋποθέσεις).

Η πρώτη ημερομηνία δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες στον Erdogan να διακινδυνεύσει μια στρατιωτική εμπλοκή επιδιώκοντας την εκλογική συσπείρωση και επανεκλογή του γνωρίζοντας μάλιστα ότι τυχόν χαλαρή του αντίδραση θα προκαλέσει έντονη κριτική εκ μέρους της αντιπολίτευσης. Επίσης η εγγύτητα με την ελληνική εκλογική αναμέτρηση μάλλον δεν θα επιτρέψει τη δημιουργία συμπόρευσης των ελληνικών κομμάτων εξουσίας για τις ενέργειες που απαιτούνται. Επιπλέον δεν θα έχουν ακόμη υλοποιηθεί τα εξοπλιστικά προγράμματα της χώρας μας ώστε να μειωθεί το υπάρχον έλλειμμα στρατιωτικής ισχύος. Η ουκρανική κρίση φαίνεται να απομακρύνει το ενδεχόμενο αξιοποίησης αυτής της περιόδου ή τουλάχιστον το περιορίζει στο τελευταίο τρίμηνο και υπό πολλές προϋποθέσεις (δρομολόγηση σταδιακής διευθέτησης ουκρανικής κρίσης, αμερικανική υποστήριξη).

Η δεύτερη ημερομηνία, μεταξύ 2025 και 2026 εμφανίζεται ευνοϊκότερη από πλευράς προετοιμασιών σε όλα τα επίπεδα. Ενδεχομένως όμως μια εκλογική ήττα του Erdogan ή μια μεταστροφή

της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής (ήδη διακρίνονται σημάδια ανάλογων κινήσεων)-ακόμη και σε περίπτωση επανεκλογής του- να καταστήσουν τελείως αρνητικό το διεθνές περιβάλλον για μια ελληνική κίνηση. Επίσης εκτιμάται σχεδόν σίγουρα ότι η Άγκυρα, μέχρι το 2025-2026 θα προβεί σε πρωτοβουλίες και κινήσεις (πχ έρευνες σε περιοχές του τουρκολιβυκού μνημονίου εγγύτατα της Κρήτης) που θα φέρουν σε πολύ δύσκολη θέση την ελληνική κυβέρνηση. Επιπλέον η μετά επιτάσεως, τους τελευταίους μήνες, τουρκική εστίαση και αναφορά σε θέματα αμφισβήτησης της κυριαρχίας των ελληνικών νήσων του Ανατολικού Αιγαίου -ως απόρροια της «στρατικοποίησης» τους- δημιουργεί συνθήκες επικίνδυνης κλιμάκωσης.

Σε τελευταία ανάλυση ο χρόνος αποδεδειγμένα δεν μετράει υπέρ της Ελλάδος ενώ -παρά την οποιαδήποτε δρομολογημένη ενίσχυση του ελληνικού οπλοστασίου- η τουρκική δυναμική θα μεγαθύνει ξανά τη διαφορά ισχύος των δύο χωρών μετά από 3-5 χρόνια.

Καθώς αντιλαμβανόμαστε ότι η επέκταση των χωρικών μας υδάτων θα επιφέρει και ευρεία οικονομική αναστάτωση (με αρνητικό πρόσημο για την ελληνική οικονομία), κρίνουμε ότι η χρονική επιλογή της ενάσκησης του δικαιώματός μας θα πρέπει να επιλεγεί λαμβάνοντας υπόψη την ελαχιστοποίηση των αναπόφευκτων αρνητικών κλυδωνισμών και συνεπειών. Κομβικής σημασίας θα είναι η έγκαιρη προετοιμασία αντιμετώπισης των οικονομικών συνεπειών που θα προκληθούν με ιδιαίτερο βάρος να δίνεται στην ομαλή συνέχιση της εξυπηρέτησης του χρέους της κεντρικής διοίκησης με τις ανελαστικές ημερομηνίες εξόφλησης, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.⁴²

ΕΤΟΣ	ΧΡΕΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (σε δις ευρώ)	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
2022	13,59	
2023	11,5	
2024	9,43	
2025	9,3	
2026	13,11	
2027	8	
2028	12,29	

⁴² <https://www.pdma.gr/el/debt-strategy-gr/public-debt-gr/level-of-debt-gr>

2029	10,47	
------	-------	--

Φυσικά η εξυπηρέτηση του χρέους είναι στενά συνδεδεμένη και με την επιτάχυνση των ρυθμών ανάπτυξης και της ανάκτησης επενδυτικής βαθμίδος από τη χώρα μας. Το 2022 αναμένεται να αποτελέσει σταθμό για την ελληνική οικονομία, καθώς η κατάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας ενδέχεται να έρθει νωρίτερα από το αρχικά εκτιμώμενο 2023 καίτοι οι επιπτώσεις της σε εξέλιξη παγκόσμιας ενεργειακής κρίσης φαίνεται να απομακρύνουν το αισιόδοξο αυτό σενάριο. Υπενθυμίζεται ότι Fitch και Standard & Poor's διατηρούν την υψηλότερη αξιολόγηση για το αξιόχρεο της χώρας δύο βαθμίδες πίσω από την «πολυπόθητη» επενδυτική βαθμίδα.

Κατά συνέπεια, ο καθοριστικός παράγων για τον χρόνο ανάληψης των ελληνικών ενεργειών μάλλον θα εξαρτηθεί από την πορεία της οικονομίας, τις γαλλικές διαθέσεις αλλά και τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις. Μια κατάκτηση της ποθητής επενδυτικής βαθμίδας, σε συνδυασμό με την παρουσία ισχυρής κυβέρνησης στα τέλη του 2023, ενδεχομένως να δείχνουν το πρώτο τρίμηνο του 2024 (παρά τις αμερικανικές εκλογές) ως την πλέον κατάλληλη εποχή για μια ελληνική πρωτοβουλία. Ίσως ο μεγαλύτερος κίνδυνος να είναι η αναζήτηση ενός ουτοπικού βέλτιστου χρόνου που θα καλύπτει όλες τις προϋποθέσεις με αποτέλεσμα τη συνεχή αναβολή της απόφασης εν όψει της επέλευσης των καταλλήλων συνθηκών.

Ανεξαρτήτως του χρόνου υλοποίησης της ελληνικής πρωτοβουλίας, οι τουρκικές αντιδράσεις θα είναι έντονες. Θεωρούμε ότι με κατάλληλη στρατιωτική προετοιμασία, τα τουρκικά σχέδια αποκλεισμού των ελληνικών νησιών δεν θα πετύχουν και τυχόν στρατιωτικά επεισόδια θα παραμείνουν μεμονωμένα και ελεγχόμενα. Αυτό δεν σημαίνει ότι θα σταματήσουμε να «απειλούμε» με γενίκευση τυχόν σύγκρουσης (στη λογική των αποκαλούμενων «μαζικών αντιποίνων») αποκλείοντας μάλιστα το ενδεχόμενο της «σημειακής» σύγκρουσης και της συνεχούς αυτοσυγκράτησης. Ευρεία χρήση μη επανδρωμένων συστημάτων αναμένεται εκ μέρους της Τουρκίας σε αέρα και θάλασσα και η εξεύρεση ικανοποιητικών λύσεων αντιμετώπισης τους θα πρέπει να είναι βασικό κομμάτι της στρατιωτικής μας προετοιμασίας. Σε αρκετές περιπτώσεις μπορεί να επιλεγεί η εκ μέρους μας μη δυναμική

αντίδραση σε ορισμένες τουρκικές ενέργειες αφήνοντας τον χρόνο και τις δικές μας πρακτικές να ενισχύσουν τις θέσεις μας. Εκτιμούμε ότι η αποφασιστικότητα και ετοιμότητα μας, σε συνδυασμό με ένα ευνοϊκό διεθνές κλίμα, αλλά και τη διατήρηση ανοικτού διαύλου με την Άγκυρα και τη γνωστοποίηση των καλών μας προθέσεων για περαιτέρω των προβλεπομένων από τη UNCLOS διευκολύνσεων για εξυπηρέτηση και της δικής της ναυσιπλοΐας μπορεί να αποτρέψει μια πλήρη σύγκρουση ανοίγοντας ένα δρόμο διμερών συζητήσεων.

Για άλλη μια φορά επισημαίνεται ότι οι συμβατικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το θεσμό των «Στενών Διεθνούς Ναυσιπλοΐας» και του δικαιώματος του «transit passage» θα πρέπει ανά περίπτωση να εξεταστούν σε βάθος με τα πλεονεκτήματα (αλλά και τους κινδύνους) που θα επιφέρει η καθολική επέκταση των χωρικών μας υδάτων. Δηλαδή θα πρέπει να αποφευχθεί ο εγκλωβισμός μας και να καταστεί αυτοσκοπός μας η καθ' όλην την επικράτεια επέκταση του εύρους των χωρικών μας υδάτων (σε φάσεις ή συνολική) καθόσον οι προβλέψεις της UNCLOS για τα Straits πιθανόν σε ορισμένες περιπτώσεις να δημιουργούν συνθήκες μη επιθυμητές για την εθνική ασφάλεια. Συγκεκριμένα μιλάμε για τη επιβαλλόμενη από την UNCLOS δημιουργία διαδρόμων διέλευσης (Straits) όχι μόνο πλοίων αλλά και υποβρυχίων (εν καταδύσει) και αεροσκαφών άνευ περιορισμού ή δυνατότητας ελέγχου από το παράκτιο κράτος. Σε ορισμένα γεωγραφικά σημεία, ίσως ως τελευταία επιλογή να μπορεί να εξεταστεί η διατήρηση του σημερινού καθεστώτος των 6 ναυτικών μιλίων (διατηρουμένης του δικαιώματος επέκτασης οποτεδήποτε χρειαστεί) παραχωρώντας δηλαδή θαλάσσιες λωρίδες διεθνών υδάτων που θα επιτρέπουν την εκατέρωθεν κυκλοφορία χωρίς την αναγκαστική παραχώρηση των δεσμευτικών «στενών διεθνούς ναυσιπλοΐας». Μια παρόμοια προσεκτική επιλογή των περιοχών επέκτασης και μη (ή καλύτερα μη χρήσης του μεγίστου επιτρεπομένου ορίου) ίσως αφενός να εξυπηρετεί τον στόχο της αύξησης της έκτασης των χωρικών μας υδάτων (με τα συμπεριλαμβανόμενα πλεονεκτήματα) και αφετέρου να καλύπτει καλύτερα τις ανάγκες άμυνας και ασφάλειας. Προφανώς η λύση αυτή είναι απολύτως σύννομη με το διεθνές δίκαιο, περιορίζει τις οποιαδήποτε τουρκικές αντιδράσεις περί «καταχρηστικής ενάσκησης δικαιώματος» αλλά δίνει και τον απαραίτητο χώρο ενός «έντιμου» συμβιβασμού στην Άγκυρα. Προϋπόθεση όμως για το τελευταίο είναι να έχει η Άγκυρα πειστεί για την αποφασιστικότητα μας

να προχωρήσουμε στην επέκταση διαθέτοντας ικανοποιητική διεθνή υποστήριξη και κυρίως επαρκείς αμυντικές ικανότητες που καθιστούν το διακύβευμα στρατιωτικής σύγκρουσης μη αποδεκτό για την τουρκική πλευρά.

Ουδείς δύναται να εγγυηθεί ότι ακόμη και η μερική -πέριξ της Κρήτης επέκταση- δεν θα επιφέρει μια πλήρη σύρραξη των δύο χωρών αγνώστου αποτελέσματος. Εξίσου επίφοβο είναι και το ξέσπασμα ενός «πολέμου φθοράς» με περιορισμένες συγκρούσεις αλλά μάλλον καταστροφικά αποτελέσματα στην οικονομία μας. Ευελπιστούμε ότι τα συμφέροντα των δυτικών δυνάμεων θα αποτρέψουν τουλάχιστον τη δεύτερη εξέλιξη. Φυσικά μια δυσμενής έκβαση των στρατιωτικών επιχειρήσεων ελλοχεύει τον κίνδυνο μιας κατάπαυσης του πυρός που θα πλαισιωθεί με εξαναγκαστικές διαπραγματεύσεις επί όλων των τουρκικών διεκδικήσεων. Συνεπώς πρέπει να υπάρχουν σχέδια απεμπλοκής με τις λιγότερες δυνατές απώλειες από μια τέτοια αρνητική εξέλιξη που στα όμματα αρκετών χωρών θα φαίνονταν ως μια ελκυστική λύση για οριστική επίλυση σειράς χρονιζόντων προβλημάτων σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο. Άρα η απόκτηση μιας αμερικανικής δέσμευσης για επέμβαση και διατήρηση έστω του προϋπάρχοντος της επέκτασης «status quo», φαίνεται άκρως επιθυμητή αλλά δύσκολα υλοποιήσιμη. Προ όμως της έναρξης των ενεργειών μας θα πρέπει να έχουν προκαθοριστεί εναλλακτικές λύσεις και όρια υποχωρήσεων σε περίπτωση αρνητικής έκβασης των εξελίξεων.

Κομβικό λοιπόν σημείο της συνέχισης των σχεδίων επέκτασης θα αποτελέσουν οι τουρκικές αντιδράσεις για την επέκταση των χωρικών υδάτων πέριξ της Κρήτης (2^η φάση), αντιδράσεις που θα καθορίσουν τις επόμενες ενέργειες μας για ολοκλήρωση του όλου εγχειρήματος. Σε κάθε περίπτωση η διαδικασία επέκτασης θα πρέπει να συνεχιστεί και πιθανά φαίνονται δύο σενάρια.

Στην πρώτη περίπτωση, οι τουρκικές δυναμικές ενέργειες θα προκαλέσουν κλιμάκωση που θα επιφέρει την αυτοματοποιημένη επέκταση των χωρικών υδάτων μας σε ολόκληρη την επικράτεια με έντονη την πιθανότητα μιας γενικευμένης σύρραξης.

Στη δεύτερη περίπτωση, των περιορισμένων τουρκικών αντιδράσεων (που κρίνεται ως πιο πιθανή), μη συμπεριλαμβανομένων

ακραίων δυναμικών στρατιωτικών μέτρων, το εγχείρημα θα συνεχιστεί - παρά τις οποιεσδήποτε αναβαθμισμένες τουρκικές απειλές- με την επέκταση των χωρικών υδάτων στον υπόλοιπο ελληνικό ηπειρωτικό χώρο (3^η φάση), κίνηση που θα πρέπει να ακολουθήσει σε διάστημα το πολύ 12 μηνών. Θεωρείται βέβαιο ότι η Άγκυρα, αν αρκεστεί σε χλιαρές αντιδράσεις για την επέκταση περίξ της Κρήτης, θα εκτοξεύσει βαρύτερες απειλές και προειδοποιήσεις σε περίπτωση που η χώρα μας συνεχίσει τη διαδικασία της επέκτασης σε οποιοδήποτε σημείο της ελληνικής επικράτειας. Επίσης μετά από μια επιτυχή επέκταση της 2^{ης} φάσης, θα πρέπει να αναμένουμε ότι η Άγκυρα θα έχει προετοιμαστεί καλύτερα για να αντιμετωπίσει δυναμικά πλέον τις επόμενες ενέργειες μας (ίσως μάλιστα να αυτοδεσμευθεί απόλυτα για στρατιωτική σύρραξη). Εδώ στηρίζεται και το βασικό επιχείρημα της πλευράς που υποστηρίζει την ενιαία επέκταση για ολόκληρη την επικράτεια με σκοπό να αποφευχθεί η διακινδύνευση μιας σύγκρουσης σε τρεις διαφορετικές υποπεριπτώσεις.

Η βασική μας επιχειρηματολογία στην εν πολλοίς δικαιολογημένη ανησυχία (πέραν της προαναφερθείσας ανησυχίας αναγνώρισης «διαφορετικότητας» των νήσων του Αιγαίου) έγκειται στην εκτίμηση ότι η σταδιακή επέκταση εξασφαλίζει λιγότερες πιθανότητες εκδήλωσης δυναμικών τουρκικών αντιδράσεων έναντι μιας συνολικής.

Να μην υποτιμούμε ότι η επίδειξη της αποφασιστικότητας μας με την υλοποίηση της 2^{ης} φάσεως της τμηματικής επέκτασης ίσως και να καταστήσει τον αντίπαλο πιο δεκτικό σε αναζήτηση αμοιβαίως αποδεκτών λύσεων (μικρή αλλά υπαρκτή πιθανότητα που εμπεριέχει διαφορετικούς κινδύνους).

Ειδικότερα η υλοποίηση της 3^{ης} φάσεως (ηπειρωτική Ελλάδα) ελαχιστοποιεί τις τουρκικές δυνατότητες επιτυχούς στρατιωτικής αντίδρασης στις επεκτεινόμενες ζώνες. Φυσικά παραμένει πάντα η επιλογή της τουρκικής προσβολής-αποκλεισμού των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου με εξασθενημένη όμως δικαιολόγηση έναντι της διεθνούς κοινότητας

Ο χρόνος και οι συνθήκες υλοποίησης της 4^{ης} φάσεως (και τελικής) περίξ των υπολοίπων νήσων είναι δύσκολο να προκαθοριστούν από σήμερα καθώς θα εξαρτηθούν από τις αντιδράσεις και εξελίξεις στις

πρωτοβουλίες μας και στα γεγονότα που θα ακολουθήσουν. Εκτιμούμε ότι εάν η σταδιακή επέκταση (2^η και 3^η φάση) προχωρήσει «ομαλά» (δηλαδή άνευ τραγικών εξελίξεων), θα υπάρξει αύξηση των πιθανοτήτων επαφής των δύο χωρών και εξεύρεσης αμοιβαίως αποδεκτών λύσεων (με υπαρκτούς τους προαναφερθέντες κινδύνους από μια παραπλήσια διαδικασία).

Στο Παράρτημα «B» γίνεται μια προσπάθεια να αποδοθούν υπό μορφή χρονολογικού πίνακος οι θετικοί και αρνητικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις πιθανές φάσεις και χρόνους υλοποίησης του σχεδιασμού της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων.

Ενδεχομένως η πολιτική ηγεσία της χώρας να αποφασίσει ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων εμπεριέχει σημαντικότερους κινδύνους ενώ τα αναμενόμενα κέρδη δεν δικαιολογούν την ανάληψη του ρίσκου. Παραταύτα αποτελεί αναγκαιότητα όχι μόνο η επιμελημένη κατάρτιση ενός παρόμοιου ρεαλιστικού σχεδίου με ετοιμότητα εφαρμογής καθώς ουδείς γνωρίζει τις μελλοντικές συνθήκες που ενδέχεται να επιβάλλουν την ενεργοποίηση του αλλά θα πρέπει να έχουν δρομολογηθεί και οι απαιτούμενες προετοιμασίες. Η υποψία του αντιπάλου ότι διαθέτουμε την απαιτούμενη αποφασιστικότητα και ικανότητα «να διέλθουμε τον Ρουβίκωνα» ίσως να ενεργήσει αποθαρρυντικά σε υπέρμετρους επεκτατικούς σχεδιασμούς του.

Σε όλη τη διάρκεια του εγχειρήματος δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι η επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια δεν είναι ο υπέρτατος στόχος μας αλλά μάλλον το πιο αξιόπιστο «όπλο» μας στην υλοποίηση των εθνικών μας αντικειμενικών στόχων στον ανταγωνισμό μας με την Τουρκία και στην αντιμετώπιση των ατελείωτων διεκδικήσεων της.